

№ 1 2020 (99)

Видається з жовтня 1999 року
Реєстраційне свідоцтво:
серія **КВ №23669-13509 ПР**
від 9 листопада 2018 року
ISSN 1562-529X
Передплатний індекс: 22863

ЗАСНОВНИКИ:

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Харківський національний
педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

Харківський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління
при Президентові України
Приватна фірма «Колегіум»

РЕДАКЦІЯ

І. Ф. ПРОКОПЕНКО,
головний редактор

Л. О. БЕЛОВА,
заступник головного редактора

О. П. КОТУХ,
відповідальний редактор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 61166, Харків,
просп. Науки, 14. ХНУРЕ
тел.: +38 (093) 688-43-30,
+38 (057) 702-08-30

<https://nure.ua/branch/zhurnal-noviy-kolegium>
Email: newcollegium.journal@gmail.com

Затверджено вченою радою
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди,
протокол № 1 від 27.02.2020

**Журнал внесено до переліку
наукових фахових видань України
з педагогічних наук**

**Видається за сприяння
Ради ректорів вищих навчальних
закладів Харківської області
та Харківського університетського
консорціуму,
за підтримки Департаменту науки і освіти
Харківської обласної
державної адміністрації**

НОВИЙ Колегіум

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ
ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

В. І. АСТАХОВА, доктор історичних наук, професор, Україна.

В. С. БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік
НАН України, член-кореспондент НАПН України, Україна.

Л. О. БЕЛОВА, доктор соціологічних наук, професор, Україна.

Ю. Д. БОЙЧУК, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, Україна.

Т. О. ДОВЖЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна.

Л. Д. ЗЕЛЕНЬСКА, доктор педагогічних наук, професор, Україна.

О. Е. КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна.

Т. В. КРУТСЬКИХ, доктор фармацевтичних наук, професор,
Україна.

С. Є. ЛУПАРЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна.

О. О. МАТВЄЄВА, доктор педагогічних наук, доцент, Україна.

О. В. НАНКА, кандидат технічних наук, доцент, академік Українсь-
кої національної академії наук екологічних технологій, Україна.

С. В. ПАНЧЕНКО, доктор технічних наук, професор, Україна.

В. С. ПОНОМАРЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, Україна.

І. Ф. ПРОКОПЕНКО, доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України, Україна.

В. П. САДКОВИЙ, доктор наук з державного управління,
професор, Україна.

В. В. СЕМЕНЕЦЬ, доктор технічних наук, професор, Україна.

Є. І. СОКОЛ, доктор технічних наук, професор, член-кореспондент
НАН України, Україна.

Г. І. ТОХТАР, кандидат технічних наук, доцент, Україна.

О. І. ЧЕРЕВКО, доктор технічних наук, професор, академік
Української академії наук, академік Міжнародної академії
холоду, академік Інженерної академії України, Україна.

Д. В. ШВЕЦЬ, доктор юридичних наук, доцент, Україна.

МАРК БРАУН, професор, Ірландія.

ОРНА ФАРРЕЛЛ, асоційований професор, Ірландія

ЗМІСТ

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

Іванова К., Балабай Я., Кулакова О. Місце філософії в університетській системі підготовки фахівців	3
Зуб С., Прокопенко А., Яловега І. Розвиток е-інфраструктури в системі освіти і науки України	8
Селецький А. Національна академія педагогічних наук України у науково-методичному забезпеченні освітньої сфери	15
Пазиніч С., Пономарьов О., Черемський М. Чикагська школа Джона Дьюї	22

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Таймасов Ю, Зуб О. Науковець, педагог, керівник	32
Панченко С., Приходько С., Каменєв О., Лапко А., Василега Л., Терещенко Ю. Перспективи розвитку дуальної освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту	36
Нешко С., Близнюк Л. Організація навчального процесу з урахуванням новітніх тенденцій	48
Маракушин А., Мкртічян О. Деякі аспекти фізкультурно-оздоровчої та рекреаційно-дозвілєвої діяльності студентів	51

МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Юрченко В., Даньшева С., Шилін В. Особливості спрямування та розвитку наукових досліджень кафедри безпеки життєдіяльності та інженерної екології ХНУБА	54
Дорожко І., Малихіна О., Туріщева Л. Прийоми з активізації пізнавальної активності старшокласників у груповій роботі	60
Левашова Ю., Косенко Н. Лебедева О., Коваленко А. Особливості викладання природничих дисциплін іноземним студентам	65
Лагута Т., Вержанська О. Методи подолання комунікативних труднощів (англ.)	69

ЛІТОПИС

Пономарьова Н. Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі	73
Штефан Л. Наукові школи кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки	86
Мокроменко О. Фактори становлення елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст.	91

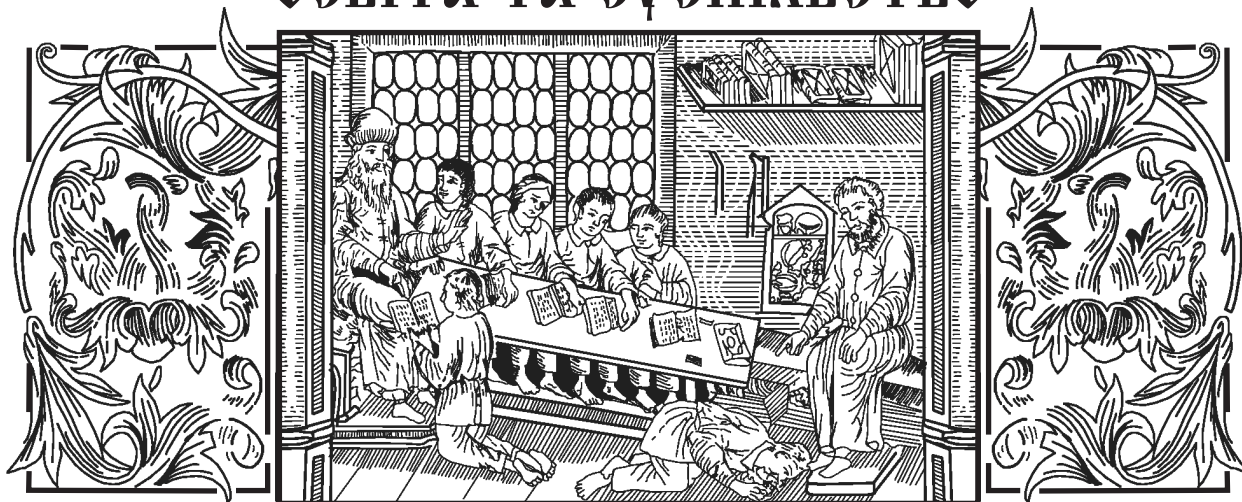
ІНФОРМАЦІЯ

Третя щорічна конференція проекту «Голос громади у місцевому самоврядуванні» Програми DOBRE в ОТГ Харківської області	96
Анотації	98

Мова видання — українська, російська, англійська.
Художник обкладинки *О. Дербілова*.
Виконавець комп'ютерної верстки *В. Тарасенко*.
При використанні матеріалів журналу посилання на «НК» обов'язкове.
Точка зору редакції може не співпадати з точкою зору авторів.
Підп. до друку 28.02.2020. Формат 84×108/8. Папір офсетний.
Друк на ризографі. Умов. друк. арк. 9,7. Облік-вид. арк. 9,2.
Тираж 300 прим. Зам. № 111. Ціна договірна.
Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції: Україна, 61166, Харків, просп. Науки, 14, Харківський національний університет радіоелектроніки.
Тел. (057) 702-08-30. E-mail: newcollegium.journal@gmail.com
Оригінал-макет підготовлено і тираж надруковано в ПФ «Колегіум», 61093, Харків, вул. Іллінська, 57/121, тел. (057) 703-53-74. Свідоцтво про держреєстрацію: серія КВ № 16592-5064ПР від 23.04.2010.

© «Колегіум», 2020.

УДК 101:378

DOI 10.30837/nc.2020.1.03

Місце філософії в університетській системі підготовки фахівців

Карина Іванова,
доктор філософських наук, професор,

Яна Балабай,
кандидат історичних наук, доцент

Оксана Кулакова,
кандидат культурології, доцент
Національний фармацевтичний університет, Харків

Система підготовки фахівців в умовах класичної університетської освіти історично передбачала ґрунтовне вивчення філософії. Фахівець з університетською освітою здобував здатність до виявлення найбільш загальних закономірностей розвитку світу, виражених у принципах, законах, категоріях, вивчення наявного й минулого, можливого й майбутнього, що водночас і складало наукове завдання філософії. Коротке простеження історії класичної університетської освіти свідчить про процес поступового обмеження місця філософії у системі підготовки фахівців, що вкрай негативно впливає та впливатиме на якість вищої освіти та повноту компетентності спеціалістів.

Серед останніх публікацій, присвячених ролі та місцю філософії у системі освіти, є дослідження М.Г. Тура [7], Н.Р. Сидорова [6], Б. Рідінґса [4], О. Руденка [5], П. Краляука [2].

Метою статті є окреслення ролі філософії у системі вищої освіти — як впливає вивчення філософії на якість та зміст формування якісної університетської освіти майбутнього фахівця.

Концептуальне ядро освіти складає філософія освіти. У цій площині філософію слід розглядати не як одну з інших систем знань, а як антропоцентричне вчення про свідоме ставлення до світу у цілому, складовою частиною якого виступає освіта. Філософія зосереджена на

смісловому змісті будь-якого явища та осмисленні його світоглядного значення. Тому, слідом за Піфагором, філософію називають «любов'ю до мудрості», яка також включає гносеологічний аспект — вчення про методи і способи засвоєння, збереження та примноження мудрості як знання [7, с. 68]. Дана функція філософії збігається з основною функцією освіти.

З появою в Європі системи освіти філософія набула статусу головної теоретичної дисципліни, без оволодіння якою вважалося неможливим отримання вищої освіти взагалі. Філософія у перших європейських університетах була наукою, що включала: раціональну філософію (логіка), моральну філософію (етика, економіка), натуральну філософію (фізика, математика, метафізика). Отримання диплома доктора медицини або права передбачало отримання диплому доктора філософії. Отже, класична модель університетської освіти, яка виступає прикладом для галузевої освіти, значне місце приділяє філософії. І. Кант [1, с. 331] переніс аналіз співвідношення філософії та науки до контексту ідеї університету. У праці «Суперечка факультетів» І. Кант однозначно висловився за провідну роль філософії як носія розуму серед інших наук, що мають прикладне значення. Зasadничим принципом існування філософії є свобода публічного обговорення наукових істин. Невід'ємним атрибутом цього процесу є свобода розуму. У системі наукового знання, і, відповідно, університету як спільноти вчених — хранителів різних галузей науки, провідне місце має посідати філософія. Головним завданням філософії І. Кант [1, с. 331] вважав публічний виклад та захист істини від спотворення її в угоду будь-яким прагматичним інтересам панування. Виходячи з означеного, філософія виступає берегинєю розуму, грає роль арбітра у справах інших наук на тій підставі, що лише вона може судити автономно, вільно, керуючись принципами чистого мислення на підставі законів розуму.

Університет як заклад, який на основі накопичення, збереження та передавання універсального ліберального, не утилітар-

ного знання здатен озброїти студента і майбутнього фахівця не стільки професійно, скільки світоглядно. Дж. Г.Н'юмен [3, с. 105–106] поділив освіту на два види. Метою першого виду є формування універсального, вільного знання, що веде до філософії. Мета другого — це здобуття часткового механістичного наукового знання, утилітарного за характером [7, с. 70]. Кінцеву мету вищої освіти складає формування у студентів здатності орієнтуватися у наукових теоріях та морально-практичну компетентність при застосуванні знання. Задля досягнення такого рівня треба вивчити чисту науку, чому може навчити лише філософія.

Філософія в університеті має виконувати інтегруючу функцію, а саме: завдяки філософії майбутні фахівці мають бути спроможними навчитися сприймати окремі знання, якими наділяють їх окремі науки, як єдине взаємопов'язане ціле. Кінцевою метою вивчення окремих наукових дисциплін повинна бути не наука, а формування людини та професійної компетентності фахівця. Шлях досягнення адекватного світосприйняття як результат вищої освіти пролягає не від окремих дисциплін до гіпотетичного цілого, а від цілісної картини світу, перекладеної педагогічними засобами мовою навчальної програми, до індивідуального образу цілісного світу кожного майбутнього фахівця, що отримує диплом про вищу освіту.

У II пол. XIX ст. видатний український філософ П. Юркевич характеризував стан університетської освіти як процес перетворення університетів на політехнічні школи. Якщо університет втілював у собі не так практичний, як більш шляхетний дух доби Платона, що визнавала знання чесною, то політехнічна школа націлена на багатознайство, зумовлене практичним життям, без орієнтації на вищий принцип [7, с. 71]. Розвиток освіти відбувався на противагу ідеї класичної університетської освіти, яка розглядала студента не як сукупність здібностей, але як людину, цілісну моральну особистість, яка розви-

вається за вічними ідеалами та нормами [8, с. 301].

З середини ХХ ст. спостерігається криза університетської освіти, ознаки якої виокремлює К. Ясперс [9, с. 372]: духовне спустошення науки, оскільки стимулом наукових відкриттів є прагматичний критерій їх застосування, матеріальна зацікавленість тощо; масовізація закладів вищої освіти, їх пристосування до вимог мас, і, як наслідок, поява вузько професійної школи; порушення розуміння сенсу науки, неусвідомлення того факту, що доступ до науки можливий лише шляхом методичної освіти.

Характерна для сучасності загальна тенденція розходження векторів філософії та вищої освіти характеризується Б. Рідінгсом [4, с. 66] як безупинна історична деградація ідеї університету: від ідеї розуму (Кант) через ідею культури (Фіхте, Гумбольдт) і до сучасного кризового стану, коли університет дедалі більше стає закладом, що формується не національною державою, а корпоративним капіталізмом [7, с. 75].

Важливий висновок, зроблений П. Кралюком [2], надає філософії виняткове місце у культурологічних процесах у національному, навіть, глобальному масштабі. Через те, що національні філософії [2] піддають осмисленню низку питань певної історичної епохи, певного культурного ареалу, то у кінцевому випадку, вони формують уявлення про світогляд певного культурного простору та нації — його носія. Широкий спектр філософських проблем робить її фундаментом побудови свідомості індивідуума та його світосприйняття. Філософія формує світоглядні орієнтири, визначає духовну культуру. Низка понять, запропонованих колись філософами, на сьогодні є поняттями широкого вжитку, як-то: космос, ідея, час, простір [2]. Історія свідчить, що народи (культури), які створили розвинені філософські системи, виступали у минулому і постають на сучасній міжнародній арені народами (країнами) — лідерами. Отже, культури, які на розвинутому фі-

лософському підґрунті спромоглися не лише осмислити власне буття, а й шляхом культурної експансії розповсюдити власний культурний код, систему цінностей, особливості світосприйняття менш розвиненим культурним спільнотам, є на сьогодні передовими [2].

Методологічною функцією філософії є не пошук готових відповідей, що стоять перед наукою, але надання готових зразків форм, способів, прийомів мислення, що дозволяють самостійно розв'язати наукові проблеми. Філософія формує такі важливі та необхідні професійні компетентності, як: здатність до проблематизації (вміння ставити питання, розглядати парадокси, альтернативи, протиріччя); вміння давати визначення (переходити від семантичного до концептуального аналізу понять); можливість формулювати, впорядковувати, послідовно викладати свої думки. Вивчення філософії сприяє виробленню навичок раціонально-критичного мислення, формує здатність розуміти світоглядні та методологічні аспекти, вірно формулювати питання та орієнтуватися у пошуку відповіді на них. Знання філософії дає вміння розставляти пріоритети, керуючись певною шкалою цінностей, формує принципи та підходи щодо оточуючої дійсності, своїх обов'язків, свого оточення і власного Я.

Методологія формує наукове мислення з навичками критичного аналізу, що вкрай необхідне для сучасного фахівця, як вміння протистояти різноманітним маніпулятивним практикам, доннауковій і паранауковій інформації, толерантність, гуманізм, екологізм тощо.

Розвиток університетської освіти сьогодні, його зміст, стратегія та конкретні методики свідчать про те, що модель класичного університету розвивається під тиском технократичного мислення.

Освітній процес, що сьогодні відбувається в університетах, П. Кралюк називає предметоцентризмом [2], базовим принципом поділу освіти на предмети, профілі, спеціалізації. У сфері оптималь-

ної організації університетської освіти такий підхід відіграє руйнівну роль. Але в умовах, коли університет стає не закладом, що формується національною державою, а інституцією, що слугує інтересам корпоративного капіталізму, предметоцентризм залишається домінуючим [2].

Соціальний запит на масову підготовку вузьких фахівців за умов жорстокої економії обертається втратою важливих традиційних функцій вищої освіти і насамперед культурологічної. Процес спеціалізації, який торкнувся і самої філософії, не сприяє всебічному, багатогранному формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця. На сьогодні філософія багато в чому втратила свій вплив на розвиток вищої освіти та свій авторитет не лише в університетському середовищі, а й у суспільстві загалом.

За думкою О. Руденка [5], ситуація, що склалася у галузі університетської освіти, є наслідком переважаючої моделі освітнього конвеєра. В умовах, коли сучасна культура позбавлена міцного освітнього (філософського) підґрунтя, система цінностей, світоглядні орієнтації є предметом обговорення не освіченої частини населення, а кіл, далеких від освіти та науки. Освітня установа сьогодні, подібно виробничому конвеєру, зосереджена на цифрах, тому культурне та соціальне становлення нових поколінь лишається поза увагою системи вищої освіти. Отже вища освіта позбавлена можливості бути культурним посередником і готує вузькоспеціалізованих фахівців, які не володіють навичками критичного мислення [5].

В умовах ринкових відносин та соціально орієнтованої економіки підвищується попит на професіонала широкого профілю, спеціальність якого не обмежена суворим визначенням. Професіонал широкого профілю готовий до можливої багаторазової мобільності, необхідності переучуватися, набувати нових професійних компетенцій, змінювати спеціалізацію, бути спроможним освоювати нові професійні та соціальні горизонти. Виняткова роль у підготовці такого професіонала належить

філософії та гуманітарному блоку дисциплін. Освітній процес, що відбувається у режимі безсуб'єктного конвеєра [5], готує спеціалістів, які у гуманітарному та соціальному аспектах залишаються безпорадними та неписьменними. Активна соціальна позиція, здатність відповідати на виклики соціально-економічних змін, толерантність, готовність до компромісу є саме тими рисами, які, на жаль, втрачаються сучасними вузькоспеціалізованими фахівцями [5].

Формування професійної компетентності — освітня підготовка фахівця без відповідного духовного озброєння за умов ринково-орієнтованого суспільства є шляхом хибним. Даний процес все більше актуалізує місію університету у її класичному розумінні: самовіддано служити істині, нарощуючи наукове знання, утверджувати дух свободи та вільного мислення, реалізовувати інтелектуальний та духовний розвиток людини. Університетська освіта передбачає можливість спеціаліста розуміти місце своєї професії у загальній системі наукового знання та місце своєї науки у соціальній структурі. Справжній спеціаліст керується загальнолюдськими цінностями у своїй роботі. Філософія як системоутворюючий елемент університетської освіти є неодмінною передумовою формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Класична університетська модель освіти передбачає вивчення філософії як провідної дисципліни, яка формує у майбутнього спеціаліста цілісну картину світу, здатність до проблематизації, вміння давати визначення, можливість формулювати, впорядковувати, послідовно викладати свої думки тощо. Філософія у вищому навчальному закладі виконує інтегруючу функцію: до компетентності майбутніх фахівців має долучитися вміння сприймати окремі знання, якими наділяють їх окремі науки, як єдине взаємопов'язане ціле. Кінцевою метою вивчення окремих наукових дисциплін повинна бути не наука, а формування людини та професійної компетентності.

Література

1. *Кант И.* Спор факультетов. 1798 // Кант Иммануил. Сочинения в шести томах. Москва : Мысль, 1966. Т. 6. С. 311–348.
2. *Карлюк П.* Чи потрібна нам філософія? // Режим доступу: <http://www.volynnews.com/blogs/ukrayintsiam-brakuye-filosofiyi-rozumu-/chy-potribna-nam-filosofia/> вільний
3. *Ньюмен Дж. Г.* Идея университета. Минск : БГУ, 2006. 208 с.
4. *Ридингс Б.* Университет в руинах. Москва, 2010. 304 с.
5. *Руденко О.В.* Про необхідність та доцільність вивчення філософії у вищій школі // Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rudenko-pro.htm> вільний
6. *Сидоров Н. Р.* Философия образования. Введение. Санкт Петербург : Питер, 2007. 304 с.
7. *Тур М. Г.* Роль і місце філософії в освіті та науці // Вісник гуманітарного наук. товариства : наук. праці. Черкаси, 2014. Вип. 14. С. 68–77.
8. *Юркевич П.* Вибране. Київ : Абрис, 1993. 416 с.
9. *Ясперс К.* Духовная ситуация времени // Ясперс Карл. Смысл и назначение истории. Москва : Республика, 1999. С. 288–420.

18.12.2019

Розвиток е-інфраструктури в системі освіти і науки України

Станіслав Зуб,

доктор фізико-математичних наук, професор,

Андрій Прокопенко,

доктор педагогічних наук, професор,

Ірина Яловега,

кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Враховуючи процеси глобалізації, для збереження та розвитку власної науки та освіти Україна має інтегруватися в Європейський дослідницький простір. Невід'ємною частиною цього простору є е-інфраструктура, яка задає певний рівень цифровізації наукового устаткування та систем, що з ним пов'язані. Таким чином, приєднання України до Європейського дослідницького простору потребує наявності досить розвиненої е-інфраструктури. І як буде показано в роботі, в існуючих умовах розвиток такої е-інфраструктури вимагає невідкладного її створення у системі освіти України. На жаль, на теперішній час спостерігається значне цифрове та технологічне відставання українських дослідницьких інфраструктур у порівнянні з розвинутими країнами. Фінансування освіти і науки за залишковим принципом не дає можливості очікувати значних інвестицій з боку держави, особливо в складних умовах сьогодення нашої країни. Формування ефективною е-інфраструктури, навіть при обмеженому державному фінансуванні, надасть можливість значно підвищити рівень як освітніх послуг, так і наукових досліджень.

Е-інфраструктура або цифрова інфраструктура потрібна там, де існує необхідність в дистанційному доступі до масивів даних, які, наприклад, використовуються в освітніх процесах (віртуальні лабораторії, тощо), або в науковій діяльності, де великі об'єми даних генерують потужні експериментальні установки. На жаль, нічого подібного поки в Україні не працює. Єдина сфера, яка оперує з великими даними і генерує в нашій країні попит на е-інфраструктуру, — телекомунікаційна. Проте, оскільки Україна сповідує принципи відкритості економіки та не захищає свій інформаційний простір і ринок від зовнішніх впливів, то навіть цей невеликий попит реалізується не за рахунок нашої науки та внутрішніх постачальників послуг, а шляхом зовнішнього запозичення, тобто імпорту. Свого часу так був знищений внутрішній ринок програмування — через відсутність законодавчої бази на інтелектуальний продукт піратські копії західного програмного продукту повністю нівелювали зусилля вітчизняних програмістів. Сьогодні це повторюється з нашими вченими, послуги яких не потрібні, оскільки є результати і напрацювання вчених інших країн. Це замкнуте коло з

позитивним зворотним зв'язком, тобто система пішла шкереберть. Рухаючись цим шляхом завтра у державі будуть знищені можливості розробки власного аутентичного продукту й у інших, більш соціальних, аніж прибуткових галузях: освіті і медицині, сільському господарстві.

Дослідницькі е-інфраструктури мають давню історію. Найбільше розповсюдження в Європі отримали три платформи ґрідів [1], які базуються на так званому сполучному програмному забезпеченні (grid middleware): gLite, ARC (Advanced Resource Connector), UNICORE (UNiform Interface to COmputing REsources) та dCache. Всі вони в тій чи іншій мірі беруть свій початок від проекту Globus Toolkit, перша версія якого з'явилась ще в 1998 р., а остання в 2018 р. Сучасні пакети grid middleware крім інструментальних засобів включають широкий набір служб. Так, наприклад, gLite [2] було створено в межах проекту EGEE (Enabling Grids for E-Science — "Розгортання ґрід для е-науки") на основі сполучного програмного забезпечення LCG (Large Hadron Collider Computing Grid) [3], призначеного для великого адронного колайдера, який був побудований у ЦЕРНі для вивчення фундаментальних властивостей субатомних частинок та сил. Більшість діючих на сьогодні ґрід-систем обробляють колосальні об'єми даних в десятки петабайт щороку та мають обчислювальні потужності в сотні тисяч процесорних ядер.

Функціонування таких е-інфраструктур потребує уніфікації засобів сполучного програмного забезпечення, або UMD (Unified Middleware Distribution) [4], до якого відносяться вищезгадані платформи gLite, ARC, UNICORE, dCache. Компоненти ґрідів можуть функціонувати в різних операційних системах та взаємодіяти завдяки стандарту Open Grid Forum (OGF). Ґрід-сервіс є веб-сервісом за стандартом OGSA (Open Grid Services Architecture). Архітектура OGSA визначає базову модель сервісів виконання (Basic Execution Service) та відповідає стандарту GLUE2, який описує

ресурси інформаційних сервісів для забезпечення їх інтегрованості. Проект European Grid Infrastructure (EGI) [5, 6] створено для об'єднання зусиль проектів gLite, ARC та ряду інших для розробки уніфікованого набору компонентів. Отже, EGI — це об'єднана е-інфраструктура, створена для надання сучасних обчислювальних послуг в наукових дослідженнях та інноваціях. Е-інфраструктура EGI фінансується державним коштом та включає велику кількість центрів обробки даних та хмарних постачальників, розповсюджених в Європі та в усьому світі. В цьому проекті не передбачено створювати нове ПЗ для ґрід-систем, а лише інтегрувати в репозитарії UMD вже наявні або розроблені третіми сторонами програмні засоби, тестувати їх, та оцінювати продуктивність та якість.

Ми не ставимо на меті детально розглядати архітектуру зазначених проектів. Певною мірою це висвітлено в роботах на які ми посилаємось. Нашою метою є розгляд існуючої ситуації з розвитку е-інфраструктури в Україні, її проблеми та шляхи вирішення.

Як можна виправити ситуацію? Перш за все, потрібно відмовитися від тези, що ринок все сам владнає і відрегулює. В прогресивних країнах — це давно застаріла парадигма, але в Україні вона ще й досі вважається аксіомою. Тому необхідно включити важелі державного управління. Але для прозорого, компетентного, ефективного керування потрібна розвинена система моніторингу та аналізу економічної інформації, основною складовою якої і може бути е-інфраструктура. Через погане фінансування і нехтування потребами і розвитком освіти і науки, вони знаходяться у поганому стані, але ще функціонують. Так, система освіти генерує попит на телекомунікаційні послуги і дослідницьке устаткування для навчання.

Е-інфраструктура може в значній мірі підвищити рівень захисту даних в освітніх та наукових процесах. Досвід останніх років показує, що, наприклад, банківська система, котра використовує комерційні

системи безпеки, які не пройшли наукову експертизу, не здатна протистояти сучасним викликам. Система безпеки нагадує систему фортифікації — окрема будівля, навіть дуже захищена, не витримає навали ворога. Так само за архітектурним планом будують міста. Коли забудовники зневажають архітектурні плани, маємо екологічні катастрофи на зразок підтоплення вокзалу «Південний» у Києві у 2017 р. На жаль, безлад, що діється в сфері електронних комунікацій, не такий очевидний, як прорив каналізаційного колектора, але шкода для держави може бути набагато більша. Кібератаки завдали істотної шкоди іміджу та економіці держави. Це говорить про серйозні системні проблеми у захисті. За використання правильно організованої е-інфраструктури ці атаки були б швидко ідентифіковані та локалізовані, як це сталося в інших країнах, де подібні е-інфраструктури вже створені і функціонують. Так само, як і будівництво міст та фортифікацій, будівництво е-інфраструктур вимагає чіткого продуманого плану і кваліфікованої реалізації.

Концепція розвитку е-інфраструктури в Україні

1. Необхідно на законодавчому рівні зафіксувати пріоритет науки під час ухвалення експертних рішень в області **цифрового права, кібербезпеки** і розвитку **е-інфраструктури** в Україні.

2. Створити широке експертне товариство з представників МОН, НАН, НАКА і НАПН України для обговорення шляхів інтеграції і пріоритетних напрямів розвитку власної е-інфраструктури. Максимально інтегрувати наявні е-інфраструктури в європейські наукові та мережеві структури і проекти, які вже пройшли наукову експертизу і використовуються в Європі і США.

3. На базі МОН створити постійно діючі тренінгові центри для персоналу і користувачів е-інфраструктури із залученням вітчизняних і західних фахівців.

4. Створити фонд для підтримки наукових стартапів з розбудови е-інфраструктури. Передусім, для створення

програмних продуктів, спрямованих на реалізацію **стандартів вітчизняної е-інфраструктури** (мають бути розроблені), які отримали підтримку експертного наукового співтовариства.

5. Створити державний портал для висвітлення діяльності з розвитку е-інфраструктури та її прозорого фінансування на конкурсних засадах. На порталі розмістити базу ПЗ, яке визнане основою для розробки стартапів.

6. Необхідно на законодавчому рівні ввести монополію на **цифрові сертифікати та сервіси реєстрації віртуальних організацій** для роботи в е-інфраструктурі і підпорядкувати ці центри експертному співтовариству МОН і НАН України. Забезпечити максимальну автоматизацію і прозорість цього процесу. Виключити комерційний інтерес в цій діяльності. Важливо, щоб доступ в е-інфраструктуру мав уніфікований характер, що полегшить розробку ПЗ і підвищить безпеку системи. Система безпеки має ґрунтуватись на цифрових сертифікатах і віртуальних організаціях, як в ґрид.

Для розвитку е-інфраструктури вкрай важливо інтегрувати в неї датчики, прилади та інше складне устаткування. Це дозволить забезпечити безпечний дистанційний доступ для широкого кола споживачів. Тобто, дорогі прилади (мікроскопи, стенди і таке інше) можна використати дистанційно. При цьому організувати їх обслуговування максимально професійно, тоді віддача від їх використання буде максимальною. Розпочавши цей процес з науково-вимірювальних приладів, можна перейти до пристроїв, цікавих для комерційних структур. Тоді трансфер технологій буде здійснюватиметься з максимальною користю для освіти і науки.

Є очевидною тенденція переходу до тонких клієнтів (мобільні телефони, планшети, нетбуки). Необхідно запропонувати компаніям програмістів доступ до наукових ресурсних центрів. Щоб конкурувати з «MS Azure» та «Amazon», необхідно забезпечити пільговий режим роботи і максимальну якість та безпеку. Потрібно

зробити цей сектор вигідним для інвестицій.

Усі перелічені дії, включаючи монополізацію ряду функцій, спрямовані не на збір ренти з користувачів за рахунок виняткового стану, а на відновлення паритету із зовнішніми гравцями, який був втрачений через тривалу відсутність підтримки науки і освіти з боку держави. Ми вважаємо, що з часом стандарти та уніфікація процедур і функцій е-інфраструктурі дозволить відмовитися від ряду монопольних функцій.

7. Треба зняти обмеження, які накладені на наукові та освітні установи щодо розпорядження бюджетними коштами, які істотно гальмують розвиток наукової сфери. А саме:

ліквідувати обмеження щодо граничних сум на придбання обчислювальної техніки, програмних засобів, приладів, обладнання та устаткування, що безпосередньо використовується в науковій та науково-технічній діяльності (постанова КМУ від 4 квітня 2001 р. № 332 та інші нормативні акти);

«Про внесення змін до Порядку реєстрації технологій та їх складових, що створені чи придбані за бюджетні кошти або створені чи придбані підприємствами державної форми власності» у частині можливості виключення з процедури підприємства державної форми власності, які не фінансуються державою та не мають за потрібне здійснювати трансфер технологій.

8. Розробити спеціальний механізм фінансування наукових та науково-технічних розробок в галузі національної безпеки (е-інфраструктура, оборона, ядерні та космічні технології).

9. Внести зміни у принципи формування державних витрат на науку, а саме — видатки державного бюджету на науково-дослідні або науково-технічні роботи мають бути скеровані за такими напрямками:

базове бюджетне фінансування наукових установ, що складається із коштів на утримання інфраструктури (включаючи

е-інфраструктуру), обладнання наукових установок та науковців. Це фінансування спрямовується головним розпорядникам бюджетних коштів на пряму.

10. Забезпечити виконання положень VI Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», що набувають чинності з 1 січня 2020 року, а саме:

ч.2 статті 36: «... Держава гарантує встановлення ставок (окладів науковим працівникам державних наукових установ та вищих навчальних закладів), виходячи з розрахунку посадового окладу м.н.с. на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості України»;

ч.2 статті 36: «... Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка ВВП України».

Комерційні перспективи

1. Створення зручного та безпечного середовища для співтовариства програмістів. Це середовище має мати якісне устаткування, низькі ціни на ресурси, детальну документацію, високу якість зовнішньої та внутрішньої безпеки та гнучку демократичну структуру управління. Це зробить е-інфраструктуру привабливою для інвестицій.

2. Створення ПЗ, яке дозволяє інтегрувати наукове устаткування в е-інфраструктуру, дуже важливо для науки, освіти і бізнесу. Пізніше це ПЗ може бути також застосовано для бізнесу (збір даних з лічильників та моніторингу і таке інше).

3. Уніфікована і стандартизована система для усіх секторів економіки законодавчо захищена від свавілля силових структур. Свого роду вільна економічна зона з прозорими і пільговими правилами для освітніх закладів, наукових проектів, IT-бізнесу та фрілансерів.

Інтеграція наукового устаткування в е-інфраструктуру

Інтеграція наукового устаткування в е-інфраструктуру дозволить ефективно використати дороге устаткування **Центрів загального користування** і дозволить

з'єднати устаткування з його споживачами в географічно рознесених регіонах, а також забезпечить високу міру довіри до даних вимірювань, що передаються через глобальні мережі.

Координація і управління процесами вимірів, часто розділених великими відстанями, вимагає підтримки з боку сучасних інформаційних технологій. Вважається, що така підтримка може бути основана на технологіях інтернету. Проте, в цій системі не передбачені можливості управління вимірювальними і обчислювальними процесами, а дані, які передаються постійно, знаходяться під загрозою фальсифікації і, навіть, безповоротної втрати. Проблеми взаємодії віддалених приладів, а також захисту даних вимірювань в глобальних мережах вирішуються, але ці рішення завжди часткові, пристосовані до конкретного завдання і вимагають значних спеціальних зусиль.

На тому ж устаткуванні (тобто на тих самих елементах телекомунікацій, які використовує інтернет) може функціонувати якісно нова система глобальних розподілених обчислень, що забезпечує найвищий можливий на сьогодні рівень безпеки, який виключає навіть такі хворобливі явища, як віруси і хакерські атаки. Нова парадигма розподілених обчислень дістала назву грид. Ця система стала відповіддю на виклики, які пов'язані з якісним стрибком підвищення складності експериментальних фізичних установок та інформаційних систем, які вимагають нових підходів до моніторингу, управління та обслуговування.

Існує безліч реалізацій цієї концепції в США та Євросоюзі. Впродовж останніх десяти років, як вже було зазначено, особливе місце серед реалізацій грид займають розробки проектів EGEE та EGI. На даний момент ці розробки входять до пакету Unified Middleware Distribution (UMD). Річ у тому, що саме UMD (спадкоємець gLite Middleware) використовується для обслуговування найскладнішої фізичної (та вимірювальної) установки, яка створена людством, — Large Hadron Collider

(LHC) в ЦЕРН — Європейській раді з ядерних досліджень, де вперше зіткнулися з проблемою нестачі обчислювальних ресурсів для обробки колосального об'єму інформації, що народжується в експериментах на LHC. UMD створювалося і тестувалося унікальною командою найбільш висококваліфікованих програмістів і фізиків для застосування у виключно напружених умовах. Зібрати настільки сильну команду для вирішення такого грандіозного завдання в найближчому майбутньому навряд чи буде можливо. Незважаючи на таку спрямованість, UMD розроблялося як універсальна платформа для створення розподіленої обчислювальної мережі, яка повинна об'єднати National Grid Infrastructures (NGI) у рамках проекту EGI. Проект наслідував розробки EGEE за фінансової підтримки Євросоюзу. Зараз UMD набуває широкого поширення не лише для завдань фізики високих енергій, але й для вирішення трудомістких завдань біології, медицини і в інших галузях науки. Як правило, грид-розробки спрямовані на розподіл обчислювальних ресурсів і ресурсів пам'яті. І дійсно, більшість програм і користувачів потребують саме цих ресурсів. Але слід підкреслити, що віддалене управління та збір даних із самого початку є частиною існуючої концепції грид так само, як і струнка та ефективна система захисту даних.

Безпека лежить в основі грид. Її складовими є як спеціальні протоколи безпечної передачі даних такі, як GSIFTP, Secure RFIO, Gsidcap, так і система авторизації, яка у свою чергу є багаторівневою і забезпечує глибоке розмежування прав доступу до ресурсів грид. GSIFTP надає функціональність FTP-протоколу, але з підтримкою Grid Security Infrastructure (GSI). GSI забезпечує безпечну роботу в незахищених мережах загального доступу, надаючи такі сервіси, як аутентифікація, конфіденційність передачі інформації і уніфікований вхід в грид.

В якості ідентифікаторів користувачів і ресурсів в GSI використовуються цифр-

рові сертифікати X.509. Цей протокол є відповідальним за швидку, безпечну і ефективну передачу файлів. Він надає як можливість управляти передачею файлів між двома віддаленими по відношенню до клієнта елементами зберігання даних (third-party transfers), так і передавати дані кількома паралельними потоками.

Nовим є використання VOMS-service (Virtual Organisation Membership Service), що зберігає інформацію про приналежність користувачів до певних груп і віртуальних організацій та про роль в них. Права користувача можуть встановлюватися залежно від його приналежності до тієї або іншої віртуальної організації, групи та ролі (за допомогою VOMS). Таким чином, система безпеки грід має усі відомі на сьогодні засоби криптографії та оснащена стрункою системою авторизації та розділення прав, яка заснована на цифрових сертифікатах.

Як вже було сказано, LHC є найскладнішою не лише фізичною, але і вимірювальною установкою, створеною людством. Здавалося б, на цьому прикладі вирішені всі завдання по зв'язку вимірювальних приладів і грід. Але це не зовсім так. grid middleware створювалося паралельно з LHC, і обробка даних з детекторів LHC є не лише програмним, але і апаратно-програмним рішенням, доступним тільки розробникам. Сьогодні все частіше «рядові» користувачі потребують інтеграції вимірювальних приладів з грід для побудови інформаційно-вимірювальних систем з підвищеним захистом даних, що передаються на значні відстані, а також для дистанційного доступу до приладів, в принципі, з будь-якого сайту грід. Для вирішення цих завдань було створено проєкт Grid Enabled Remote Instrumentation with Distributed Control and Computation (GridCC). Метою цього проєкту було застосування можливостей грід для безпечної, віддаленої, спільної роботи команди з моніторингу та управління приладами та даними, які були згенеровані та зберігаються на розподіленому науковому устаткуванні, використовуючи традиційні

ресурси грід. У рамках цього проєкту був розроблений Instrument Element (IE) [7], який успішно застосовується різними науковими колабораціями для віддаленої взаємодії з приладами в середовищі грід.

IE складається з пов'язаної колекції сервісів, котрі і забезпечують усю функціональність для конфігурації, управління і моніторингу вимірювальними приладами, які знаходяться за IE-інтерфейсом, що забезпечує їх взаємодію з іншим грідом. Перелічимо важливі характеристики IE. Він забезпечує наступні функціональні вимоги: уніфіковану модель вимірювального приладу; стандартний грід-доступ до приладів; можливість взаємодії між різними приладами, що належать різним інститутам і віртуальним організаціям (VO). Користувачем IE може бути не лише людина, але і будь-яка програма, яка має певні права, які визначаються електронним грід-сертифікатом.

Користувач IE може мати одну з наступних ролей:

- спостерігач — право на моніторинг приладу;
- оператор — доступ до конфігурації та управління приладом і його моніторингу;
- адміністратор — право створювати конфігурацію приладу, яка після цього стає доступна спостерігачу та оператору.

У будь-який момент може бути безліч спостерігачів і адміністраторів, але тільки один оператор, який працює (тобто управляє) приладом. Якщо прилад складний і має незалежні модулі (наприклад, детектор CMS LHC), тоді декілька операторів можуть управляти кожен своїм модулем, для чого і призначено віртуальний диспетчерський пункт (VCR).

Прилад або комплекс приладів може бути як дуже простим, так і дуже складним. У зв'язку з цим, при розробці абстрактної моделі приладу була введена наступна класифікація приладів:

- dummy instrument (прилад без управління, датчик для збору даних);

- smart instrument (інтелектуальний, забезпечений мікропроцесором, продуктивний, зі швидким каналом зв'язку, здатний діяти автономно);
- smart instrument in an adhoc network (те ж, що і попередній, у складі спеціалізованої мережі виконують єдине вимірювальне завдання).

Сучасні технології у багатьох випадках дозволяють дистанційно порівнювати вимірювальні прилади. Існують міжнародні програми в області синхронізації годинника, навігації та в інших областях. Ґрід здатний вивести ці підходи на абсолютно новий якісний рівень та забезпечити більш високу продуктивність обробки і одночасний захист даних.

Складність ПО вимірювальних приладів зі вбудованою ОС постійно зростає. Все більше застосування знаходять вимірювальні прилади зі вбудованою ОС Linux. Як засоби виміру вони підпадають під вимоги законодавчої метрології. Складність тестування таких систем і проблеми захисту вимірювальних даних стають дуже актуальними. Мають бути виконані вказані вище вимоги L, T, D, що для таких систем представляє нове і непросте завдання. Проте, подібні завдання не є новими для розробників ґрід. На сьогодні, ЛНС є по суті, найскладнішим в історії цивілізації вимірювальним приладом, для якого ці та багато інших завдань вищого рівня складності вирішуються за допомогою ґрід. Наявні в ґрід інструменти разом з ІЕ надають усі можливості для ефективного і безпечного застосування вимірювальних приладів із вбудованою ОС Linux. В якості іншого підходу до рішення вимірювальних завдань з використанням складного ПЗ ми пропонуємо використати концепцію «тонких клієнтів». Інакше кажучи, прилади повинні мати мінімум ПЗ, що забезпечує інтеграцію в систему ґрід, а складна обробка «сирих» даних має виконуватись в середовищі ґрід. Вибір підходу залишається за розробниками вимірювального приладу.

Таким чином, освітня е-інфраструктура значно підвищує рівень технічних

можливостей та конкурентоспроможність нашої освіти, наприклад, в дистанційній формі навчання, яка на сьогодні вже є невід'ємною частиною навчального процесу багатьох освітніх закладів, а також може стати значним кроком до підвищення рівня освітніх послуг та розвитку науки в освіті, розробки інноваційних продуктів, комерціалізації досліджень в Україні.

Література

1. Foster I., Kesselman C. (Eds.). The Grid: Blueprint for a New Computing Infrastructure. Morgan — Kaufman, 1998. 701 p.
2. Grid middleware configuration at the KIPT CMS Linux cluster / S. Zub, L. Levchuk, P. Sorokin, D. Soroka // Nuclear Instruments and Methods in Physics Research A 559. 2006. P. 35–37.
3. LCG Middleware at the KIPT CMS Linux Cluster / M. V. Voronko, S. S. Zub, L. G. Levchuk, D. V. Soroka // Вісник Харківського національного університету. Серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління». 703. 2005. С. 74–86.
4. Ґрід-технології в науці та освіті / С. С. Зуб, А. І. Прокопенко // Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня, 2019 р. С. 26–29.
5. Цифрова наука в программе «Горизонт 2020» / М. З. Згуровський, А. І. Петренко // Системні дослідження та інформаційні технології. 2015. № 1. С. 7–20.
6. The EGI Federated Cloud e-Infrastructure / Enol Fernandez-del-Castillo, Diego Scardacia, Alvaro Lopez Garcia // Procedia Computer Science. 68. 2015. P. 196 — 205.
7. The computer infrastructure grid: prospects for applications in metrology / P. I. Neyezhmakov, S. I. Zub, S. S. Zub // OIIML Bulletin. Vol LIII. № 3. 2012. P. 5 — 10.

05.01.2020

Національна академія педагогічних наук України у науково-методичному забезпеченні освітньої сфери

Андрій Селецький,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, Київ

Геред суб'єктів освітянської діяльності в нашій державі, які здійснюють науковий і методичний супровід освіти, впроваджуючи в освітній процес та поширюючи в науковому просторі результати власних досліджень і науково-технічних розробок, чільне місце належить Національній академії педагогічних наук України.

Національна академія педагогічних наук України, виконуючи стратегічну роль у формуванні та розвитку освітньої сфери держави, патріотичного виховання молоді в умовах утвердження державного суверенітету, європейської інтеграції та світової глобалізації, з поміж інших важливих функцій своєї діяльності виконує першочергові завдання щодо науково-методичного забезпечення української освіти, педагогіки й психології, відіграє провідну роль в організації та проведенні фундаментальних і прикладних наукових досліджень з освітянської проблематики.

Значний науковий потенціал, зосереджений у п'яти відділеннях НАПН України (загальної педагогіки та філософії освіти; психології, вікової фізіології та дефектології; загальної середньої освіти; професійної освіти і освіти дорослих; вищої освіти) та у її п'ятнадцяти наукових установах (інститути: педагогіки,

психології імені Г.С. Костюка, педагогічної освіти і освіти дорослих, спеціальної педагогіки, соціальної та політичної психології, проблем виховання, вищої освіти, інформаційних технологій і засобів навчання, професійно-технічної освіти, обдарованої дитини; Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти, Педагогічний музей України) нараховує понад 170 академіків і членів-кореспондентів НАПН України, понад 180 докторів наук і близько 550 кандидатів наук, які гідно представляють усі ланки освіти та плідно працюють у складі наукових і науково-педагогічних колективів підвідомчих установ академії.

Предметним полем досліджень членів НАПН України і науковців наукових осередків академії сьогодні є актуальні в Україні і світі проблеми філософії людиноцентризму в освіті, методології, теорії та історії освіти, педагогіки, психології; розвитку світової і національних освітніх систем; формування організаційних засад і змісту освіти усіх її рівнів і складових, що забезпечують цілісне навчання лю-

дини впродовж життя; інформаційного освітнього середовища; якості освіти; теорії і технологій виховання; соціальної педагогіки та соціальної роботи; освіти дітей з особливими освітніми потребами, інклюзивної освіти; управління та економіки освіти; психології розвитку особистості, вікової психології та фізіології; соціальної та політичної психології, прикладної психології; психології національної безпеки та безпеки життєдіяльності; лідерства в освіті, педагогічної освіти та освіти дорослих, теорії і практики впровадження Нової української школи, патріотичного виховання молодого покоління; реформування та розвитку всіх ланок освітньої системи та її всебічного й якісного супроводу [5].

Проблеми становлення та розвитку освіти в Україні завжди перебували в полі зору Президента НАПН України В. Г. Кременя, членів Президії НАПН України, керівників наукових установ та ключових науковців академії, не залишаються поза увагою дослідників питання подальшої академічної інституційної динаміки та знаходять своє всебічне обґрунтування й висвітлення у низці числених теоретико-методологічних, науково-методичних праць та науково-технічних розробок [4 — 6, 16].

Утворена 4 березня 1992 р. як самоврядна наукова організація у галузі освіти, педагогіки і психології, Національна академія педагогічних наук України [10] (статус національної Академії надано Указом Президента України 24 лютого 2010 р. [11]), провадячи свою діяльність відповідно до Конституції України, законодавства України, Статуту та актів, прийнятих керівними органами НАПН України, координує, організовує і проводить дослідження у галузі освіти, педагогіки і психології, взаємодіє з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) щодо належної якості

освіти та освітньої діяльності, державними органами, до сфери управління яких належать заклади освіти, іншими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України, іншими національними галузевими академіями наук, державними установами, організаціями, підприємствами, закладами освіти і громадськими об'єднаннями України, науковими установами і закладами освіти зарубіжних країн, а також з міжнародними організаціями у сфері освіти і науки з метою виконання завдань, визначених державними пріоритетами у цих галузях [12, 14].

Основні завдання своєї діяльності з теоретичного і методичного забезпечення розвитку системи освіти, всебічного наукового її супроводження і дослідницької роботи в галузі освіти, педагогіки і психології та поглиблення інтеграції національного освітнього та наукового просторів в європейські та світові освітні і дослідницькі простори, НАПН України виконує шляхом:

- проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок;
- участі у формуванні та здійсненні державної політики у сфері освіти, наукової та науково-технічної діяльності;
- наукового обґрунтування змісту освіти, сучасних навчальних та інформаційних технологій в освіті, форм і методів навчання та виховання, розроблення стандартів освіти, програм, підручників, навчальних та навчально-методичних посібників для закладів освіти;
- дослідження світових тенденцій розвитку освіти, педагогічної і психологічної теорії і практики, проведення аналізу змісту, державних стандартів освіти в іноземних державах, моніторингу, оцінювання якості рівня освіти в загальноосвітніх й інших закладах освіти України та за кордоном;
- вивчення, узагальнення та поширення освітніх інновацій, вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, психо-

лого-педагогічного супроводу освіти, розвитку особистості на всіх вікових етапах упродовж життя людини;

- здійснення випуску офіційної, наукової, виробничо-практичної, навчальної та довідкової продукції, друкованих і електронних періодичних видань тощо, створення електронних освітніх і наукових ресурсів та баз даних, популяризації досягнень науки і сприяння поширенню знань з проблем освіти, педагогіки і психології тощо [14].

Враховуючи зміст заходів із забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх, викладених в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [13] та керуючись Пріоритетними напрямками (тематикою) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр. [9], Стратегією розвитку НАПН України на 2016–2022 рр. [15] у відповідності до основних напрямів інституційної діяльності, колектив науковців підвідомчих установ НАПН України особливу увагу в своїй роботі приділяє здійсненню науково-методичного забезпечення модернізації й розвитку освіти в нашій державі шляхом розроблення, апробації та оприлюднення низки наукових і методичних праць, спрямованих на використання як у сфері подальших науково-педагогічних досліджень, так і безпосереднього здійснення освітнього процесу на всіх щаблях і в усіх ланках української освітньої системи через упровадження науково-методичних видань у практичну діяльність наукових педагогічних установ і закладів освіти різного рівня.

Упродовж 2019 р. членами НАПН України та науковими спіробітниками її підвідомчих установ виконувалося 97 наукових досліджень, у тому числі фундаментальних — 51 (завершених у поточному році — 16) і прикладних — 46, з яких 10 було завершено станом на кінець року.

За результатами досліджень підготовлено 112 рукописів навчальних, навчально-методичних посібників, підручників, навчальних програм, методичних рекомендацій й інших видів науково-методичної продукції [7].

Станом на кінець 2018 р. члени НАПН України та наукові працівники підвідомчих їй установ виконували 251 наукове дослідження за 31 науковим напрямом. За тематичними планами підвідомчих установ виконувалося 97 наукових досліджень, з яких 61 фундаментальне і 36 прикладних. Крім того, кожен член академії виконував індивідуальний план досліджень.

Протягом 2018 р. у підвідомчих установах НАПН України за завершеними фундаментальними дослідженнями підготовлено 1392 найменування наукової, виробничо-практичної, навчальної і довідкової продукції. Зокрема, наукової (монографії, препринти, інше) — 24 рукописи; виробничо-практичної (практичні посібники, методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 29; навчальної (навчальні програми, підручники, навчальні посібники, інше) — 11; довідкової (довідники, інше) — 3, статей — 1325. З них друковані та електронні видання: наукові — 15, виробничо-практичні — 9, навчальні — 6, статей — 1325.

За результатами завершених у 2018 р. прикладних досліджень підготовлено (за весь період виконання) 409 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (монографії, препринти) — 9, виробничо-практичної (методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 19, навчальної (навчальні посібники, підручники, навчальні програми) — 10, статей — 371, із них друковані та електронні видання: наукової продукції — 8, виробничо-практичної — 16, навчальної — 1, статей — 371.

За результатами наукових досліджень у 2018 р. членами НАПН України та вченими підвідомчих установ опубліковано понад 2,5 тис. праць, у тому числі 99 монографій, 109 підручників і навчальних посібників, 93 методичних посібники і

рекомендації, 28 словників і довідників, 1999 статей, випущено 131 збірник наукових праць, підготовлено 42 навчальні програми і концепції [3].

У 2017 р. за тематичним планом наукових досліджень дійсних членів і членів-кореспондентів НАПН України виконувалося 155 тем, за тематичними планами підвідомчих установ — 99 наукових досліджень, з яких 69 фундаментальних і 30 прикладних.

За цей період у підвідомчих установах НАПН України за фундаментальними дослідженнями підготовлено 2105 найменувань наукової, виробничо-практичної, навчальної і довідкової продукції. Зокрема: наукової (монографії, препринти, інше) — 38 рукописів; виробничо-практичної (практичні посібники, методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 29; навчальної (навчальні програми, підручники, навчальні посібники, інше) — 147; довідкової (довідники, інше) — 4, статей — 1887. З них друковані та електронні видання: наукові — 18, виробничо-практичні — 10, навчальні — 119, довідкові — 1, статей — 1887 [3].

За результатами завершених у 2017 р. прикладних досліджень підготовлено (за весь період виконання) 655 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (препринти) — 2, виробничо-практичної (методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 22, навчальної (навчальні посібники, підручники, навчальні програми) — 33, довідкової (довідники) — 1, статей — 597, із них друковані та електронні видання: виробничо-практичної — 4, навчальної — 8, довідкової — 1, статей — 597.

За результатами наукових досліджень членами НАПН України та вченими підвідомчих установ опубліковано близько 3 тис. праць, у тому числі 102 монографії, 119 підручників і навчальних посібників, 122 методичних посібники і рекомендацій, 12 словників і довідників, 1791 стаття, випущено 116 збірників наукових праць, підготовлено 34 навчальних програми і концепції [2].

У зв'язку зі зменшенням видатків на 2016 р. НАПН України було проведено скорочення штатної чисельності наукових працівників підвідомчих установ НАПН України на 194 особи (на 18,2%). Їх чисельність у 2016 р. складала 872 особи. У цілому впродовж 2015–2016 рр. чисельність працівників НАПН України скорочена на 819 штатних одиниць, або майже на 37%.

Незважаючи на скорочення упродовж 2012–2016 рр. відповідно до тематичних планів наукових досліджень члени НАПН України щороку виконували близько 150 досліджень, за п'ять років розпочато 186 та завершено 192 досліджень за 31 науковим напрямом.

З 2012 по 2016 р. кількість фундаментальних і прикладних наукових досліджень за галузевою тематикою суттєво скоротилась у зв'язку зі зменшенням фінансування Академії. Так, у 2015–2016 рр. припинено виконання 8 досліджень, а також не розпочато виконання 13 раніше запланованих тем. Зокрема, у 2012 р. в установах НАПН України виконувалося 96 фундаментальних і 32 прикладних досліджень, у 2016 р. — 74 фундаментальних і 26 прикладних наукових робіт. Усього за п'ять років розпочато 197 наукових досліджень, завершено — 189.

Упродовж зазначеного п'ятирічного періоду у підвідомчих установах Академії за завершеними фундаментальними дослідженнями підготовлено, надруковано та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 12779 найменувань наукової, науково-виробничої, навчальної і довідкової продукції. Зокрема: наукової (монографії, препринти, інше) — 297 одиниць; науково-виробничої (посібники, практичні посібники, методичні рекомендації) — 189; навчальної (навчально-методичні посібники, навчально-наочні посібники, методичні посібники, підручники, навчальні програми, інше) — 272; довідкової (довідники, словники, каталоги, інше (бюлетені, покажчики) — 84; статей — 11937.

За результатами завершених у 2012–2016 рр. прикладних досліджень підго-

товлено, надруковано та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 4917 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (монографії, концепції, інше) — 53 одиниці, науково-виробничої (посібники, практичні посібники, методичні рекомендації) — 100, навчальної (навчально-методичні, навчально-наочні, методичні посібники; підручники, навчальні програми, інше) — 112, довідкової (довідники, словники, каталоги, інше) — 63, статей — 4589. У цілому за результатами наукових досліджень членами Академії і науковцями підвідомчих установ опубліковано близько 17 тисяч праць, у тому числі 464 монографії, 834 підручники і навчальні посібники, 376 методичних посібників і рекомендацій, 145 словників і довідників, понад 14 тисяч статей, випущено 582 збірника наукових праць, підготовлено 256 навчальних програм і концепцій.

Важливим напрямом діяльності академії в контексті науково-методичного супроводу освіти є видавнича діяльність. Так, за період з 2012 р. по 2014 р. у НАПН України за кошти державного бюджету випущено 329 найменувань друкованої продукції, із них: 137 монографій і збірників наукових праць; 178 методичних рекомендацій, посібників, підручників, робочих зошитів, навчальних програм; 123 найменування довідкової продукції загальним тиражем 93200 примірників. У 2015-2016 рр. друкована продукція не випускалася через відсутність фінансування цього виду діяльності НАПН України.

Академія та її підвідомчі установи є засновниками і співзасновниками 61 наукового періодичного видання, у тому числі 54 друкованих (25 наукових журналів і 29 збірників наукових праць) та 7 електронних видань. До Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних праць на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, внесено близько 89 % наукової періодики НАПН України (54 найменування). 28 науково-методичних видань (12 наукових журналів, 13

збірників наукових праць і 3 електронних видання) зареєстровано у міжнародних наукометричних базах (IndexCopernicus, Ulrich's Periodicals, Universal Impact Factor, Cite Factor, EBSCO Education Source та ін.), що сприяє представленню публікацій учених НАПН України у світовій системі комунікацій [1].

НАПН України й надалі планує розвивати та поглиблювати діяльність за всіма напрямками науково-методичного супроводу освітньої діяльності. Так, у 2020р. співробітники підвідомчих установ виконуватимуть 43 фундаментальних наукових досліджень, з яких завершиться — 23 дослідження. За результатами завершених фундаментальних наукових досліджень планується підготувати 66 рукописів монографій, посібників, методичних рекомендацій, довідників тощо. Прикладних наукових досліджень виконуватиметься — 53 з них завершиться — 17. За результатами прикладних наукових досліджень планується підготовка 85 рукописів навчальних та навчально-методичних посібників, підручників, навчальних програм, методичних рекомендацій.

До очікуваних наукових результатів запланованих досліджень слід віднести результати аналізу й узагальнення тенденцій розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї; організаційно-педагогічних та економічних засад функціонування опорних закладів освіти як центрів управління в умовах децентралізації; дидактичних засад реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання; генези поняття «особистість» в українській психологічній науці; інтеграції психологічного знання на сучасному етапі його розвитку; становлення структури термінальних та інструментальних цінностей дітей дошкільного віку; психологічних вимірів особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми; аксіогенезу обдарованої особистості в освітньому просторі; психологічної діагностики мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства; технологій психо-

терапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу; соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей вимушених переселенців; теоретико-методичних засад навчання дітей з порушеннями слуху в умовах модернізації освіти; психолого-педагогічних засад корекційно-розвивального навчання дітей із порушеннями когнітивного розвитку; методичних та дидактичних засад навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища; теоретико-методичних засад білінгвального навчання глухих та слабкочуючих осіб; психологічних феноменів групової взаємодії в складних соціальних ситуаціях; стратегій вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства; механізмів оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції; механізмів розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України; адаптивної хмароорієнтованої системи навчання та професійного розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти; систем комп'ютерного моделювання пізнавальних завдань для формування компетентностей учнів з природничо-математичних предметів; стратегій і методів розвитку творчої особистості тощо [8].

Література

1. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України в 2016 р. та в період 2012–2016 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzbG9wUUhBSGlnd0dvNFfiaURvdk1OUjh5MFZF/view> (дата звернення: 27.01.2020).

2. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/19aEoEqnrQZNwjroAH0iM07aF5rPJA1N/view> (дата звернення: 27.01.2020).

3. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2018 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzUIZxMUtwQlJiOEkwSiNCCFRlajVKdXB0UUdj/view> (дата звернення: 27.01.2020).

4. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики* (до 25-річчя НАПН України) : зб. наук. пр. Київ : Сам, 2017. 400 с.

5. *Національна академія педагогічних наук України — 25 років* : інформ. довід. Київ : Сам, 2017. 144 с.

6. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України* ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Пед. думка, 2016. 448 с. (До 25-річчя незалежності України).

7. *План* діяльності Національної академії педагогічних наук України на 2019–2021 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/activities/plans-reports/> (дата звернення: 27.01.2020).

8. *План* діяльності Національної академії педагогічних наук України на 2020–2022 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/activities/plans-reports/> (дата звернення: 27.01.2020).

9. *Пріоритетні напрями* (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр. : схвалено Заг. зборами НАПН України від 17 листоп. 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/> (дата звернення: 27.01.2020).

10. *Про заснування Академії педагогічних наук України* : указ Президента України від 4 берез. 1992 р. № 124/92 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92> (дата звернення: 27.01.2020).

11. *Про надання Академії педагогічних наук України статусу національної* : указ

Президента України від 24 лют. 2010 р. № 259/2010 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2010> (дата звернення: 27.01.2020).

12. *Про освіту* : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. Ред. від 16 січ. 2020 р. // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.01.2020).

13. *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року* : указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 27.01.2020).

14. *Статут* Національної академії педагогічних наук України (нова редакція) : затв. Постановою Заг. зборів НАПН

України від 17 листоп. 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/about/statutes/> (дата звернення: 27.01.2020).

15. *Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки* : схвалено Заг. зборами НАПН України від 25 берез. 2016 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/> (дата звернення: 27.01.2020).

16. *Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України* : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; наук. ред. Березівська Л. Д. 4-те вид., допов. Київ : Т-во «Знання» України, 2017. 368 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 28).

29.01.2020

Чікагська школа Джона Дьюї

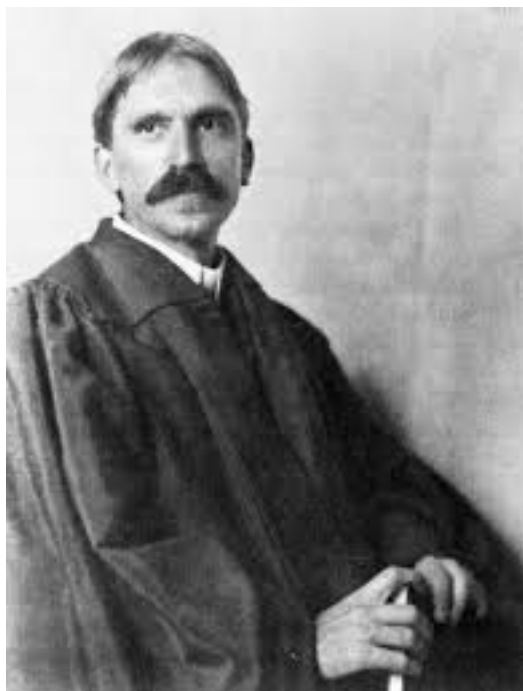
Станіслав Пазиніч,
доктор філософії, професор,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова,

Олександр Пономарьов,
кандидат технічних наук, професор,

Максим Черемський,
асистент,
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”

До 160-річчя від дня народження Джона Дьюї

Американська педагогіка, — що ми знаємо про неї, про її сподвижників — визначних педагогів-новаторів, котрі жили та працювали в часи становлення молоді держави, яка змагалася за свою свободу та незалежність? Історія Сполучених Штатів Америки чимось нагадує нашу історію. Американці, як і ми свого часу, відокремилися від метрополії та проголосили першу у світі демократичну державу. От чому ця країна є особливо близькою для нас. Ідея побудови власної держави окрилювала перших колоністів “дикого Заходу”, серед яких були і люди, котрі мали проблеми з законом, і вигнанці, і просто шукачі за кращою долею. Ця сторінка американської історії є найро-

мантичнішою та найбільш захоплюючою. Її оспівували у своїх творах В. Ірвінг, Ф. Купер, Г. Лонгфелло, В. Брайант, О'Генрі, М. Твен, Дж. Лондон та інші визначні митці. З приходом кіно та виникненням такого оригінального американського жанру, як “вестерн”, її славили Е. Портер, Дж. Андерсон, Р. Баркер, Т. Інс, У. Харт, Ч. Чаплін, Д. Фербенкс, М. Пікфорд, Дж. Вейн, інші режисери та актори, котрі своїми фільмами пробуджували в глядачів любов до своєї країни та її минулого, де шанувалися понад усе доблесть та честь і зневажалися підлість та зрада. Про таку Америку мріяв і визначний філософ, психолог та педагог Джон Дьюї, чий 160-літній ювілей світова педагогічна спіль-

нота, зокрема українська, відзначала минулого року.

Джон Дьюї народився в Сполучених Штатах Америки в місті Берлінгтоні, штату Вермонт в небагатій сім'ї Арчібальда та Лусіни Дьюї 20 жовтня 1859 року. Джон з дитинства захоплювався історією своєї країни, часто тікаючи з міста до безкраїх диких прерій, назустріч пригодам. Закінчивши школу, Дьюї вступає до Вермонтського університету на факультет мистецтв і наук, а по його закінченні у 1879 році працює два роки у вищій школі в місті Оіл Сіті та рік в елементарній школі в місті Шарлотт у штаті Вермонт. У 1884 році Дьюї отримує запрошення на роботу у Мічиганському університеті, де він працює до 1894 року. Тут він захищає свою дисертацію під назвою "Психологія Канта", яка, на жаль, не збереглася. У 1894 році Дьюї переїжджає до міста Чикаго, де два роки тому відкрився університет, і заступає на посаду професора психології. Чикагський період діяльності Джона Дьюї, що тривав до 1904 року, був найпродуктивнішим та найщасливішим в житті педагога. Саме тут Дьюї заснував свою легендарну експериментальну школу з органічним методом навчання.

 крилений успіхами своєї школи, весною 1899 року Джон Дьюї вступає із серією лекцій в Чикагському університеті, які увійшли в книгу під назвою "Школа і суспільство", що побачила світ того ж року. Ця книга відразу стала дуже популярною не лише в освітніх колах, але й серед простих американців, зокрема батьків та матерів, котрі давно вже мріяли про ідеальну школу для своїх дітей. Цього ж року Дьюї обирають президентом Американської психологічної асоціації (АРА). Проте, на жаль, над педагогом починають згущатися хмари. Прихильники старих методів навчання різко критикували експериментальні методи Джона Дьюї. На тлі цієї несправедливої критики у Дьюї виникають проблеми з адміністрацією Чикагського університету, які призводять до відставки педагога. Незважаючи на під-

тримку з боку друзів, Дьюї був змушений залишити Чикагський університет, а з ним і свою експериментальну школу, якій він віддав 10 років свого життя.

З 1904 по 1930 рік Джон Дьюї працює професором кафедри філософії в Колумбійському університеті. У 1905 році його обирають президентом Американської філософської асоціації. Водночас Дьюї входить до Американської федерації учителів. У 1928 році на запрошення Н. К. Крупської Джон Дьюї відвідує Радянський Союз, де знайомиться з революційними досягненнями, зокрема в сфері педагогіки та психології. Він був дуже вражений тим, що в радянських школах немає оцінок, екзаменів, домашніх завдань. Учні більше не викликали до директорів, бо ця посада, як і посада завуча, була скасована. Натомість учні мали всі права створювати в школі різні організації та брати участь в управлінні школою. Окрім того Дьюї знайомиться з досвідом роботи шкіл-колоній, зокрема педагог відвідав Україну, де зустрівся з засновником Колонії імені Горького та Комуни імені Дзержинського А. С. Макаренком. Разом з тим Джон Дьюї виступає з лекціями, присвяченими застосуванню органічного методу навчання в радянських школах. По поверненні на Батьківщину педагог на основі своїх вражень від поїздки пише книгу під назвою "Враження від Радянської Росії та Революційний світ", що вийшла у 1929 році. Незабаром, у 1930 році Джон Дьюї залишає Колумбійський університет та йде у відставку.

Захоплення педагогічними ідеями Джона Дьюї тривало недовго як в Сполучених Штатах Америки, так і в нашій країні. Вже в 30-х роках, внаслідок початку репресій в СРСР, книги педагога перестали друкуватися, а його навчальні методи були визнані антинауковими та такими, що служать "інтересам імперіалістичної буржуазії" [1, с. 384].

Педагогіка Джона Дьюї мала вплив на різні сфери життєдіяльності людини, починаючи з економіки та закінчуючи мистецтвом. До кінця свого життя педа-

гог продовжував працювати над своїм органічним методом навчання. З під пера вченого і митця народжувалися нові праці, присвячені дитині та її розвитку. Серед них: “Школа та суспільство”, “Дитина та навчальний план”, “Школа та дитина”, “Психологія і педагогіка мислення” (“Як ми думаємо”), “Вступ до філософії виховання”, “Моральні принципи в освіті”, “Демократія та освіта”, “Школи майбутнього” (у співавторстві з дочкою Евеліною Дьюї). Із пізніших творів автора слід назвати такі праці як “Німецька філософія і політика”, “Філософія та цивілізація”, “Мистецтво як досвід”, “Досвід та освіта”, “Свобода та культура”.

1 червня 1952 року Джона Дьюї не стало. Похований славетний американець у своєму рідному місті Берлінгтоні, в штаті Вермонт.

Джон Дьюї належить до тих педагогів, котрі, зберігаючи кращі традиції минулого Америки, творили її майбутнє. Педагог вибудовував свою навчально-виховну систему на демократичних засадах поваги до особистості, її прав та свобод. Відштовхуючись від індивідуальних особливостей та можливостей особистості, Дьюї шукав такі форми і методи навчання й виховання молоді, котрі виявляли б в неї те найкраще, що в неї є. Дьюї критикував сучасну йому школу за те, що вона носить здебільшого репродуктивний характер навчання і прилаштована лише для слухання. В ній центр тяжіння лежить не на дитині, а на вчителі і підручнику. “Правду кажучи, школа досі побудована на ворожому відношенні до життя дитини. Все в ній є протилежним активному спілкуванню дітей вдома та на дитячому майданчику. Як правило, в школі завдання учня полягає у тому, щоб задовольнити вчителя, і його думки зайняті не історією або географією, а тим, як би спритно обдурити вчителя” [2, с. 24].

Натомість американська освіта, на думку Дьюї, має ставити дитину на перше місце, пристосовуючи засоби та методи навчання й виховання до потреб і прагнень учня. “В даному випадку дитина стає

сонцем, навколо якого обертаються засоби освіти”, — зауважував педагог [3, с. 492].

Тому Дьюї прагнув створити школу, в котрій дитина почувалася б собою, живучи таким самим життям, яким вона живе поза школою. Так у своїй книзі “Школа і суспільство” Дьюї зазначає, що “життя дитини не буде обмежуватися межами школи, воно проходитиме і в саду, і в довколишніх полях, і лісах. Учень буде здійснювати екскурсії, він матиме свої прогулянки та розмови, під час яких широкий світ поза школою буде розкриватися перед ним” [3, с. 492].

Основну проблему школи Дьюї вбачав у тому, що вона відірвана від життя дитини. “Коли дитина вступає до школи, то вона має відкласти в бік більшу частину своїх інтересів, думок, діяльності, котрі наповнювали її життя вдома. Таким чином школа, будучи неспроможною використати досвід повсякденного життя дитини, береться за виснажливу працю різними штучними засобами викликати інтерес дитини до шкільних занять” [4, с. 46].

Саме пошуку зв'язку між дитиною та школою і присвятив своє життя Джон Дьюї. Спостерігаючи за дітьми, педагог виявив, що вони в своїх діях керуються здебільшого внутрішніми імпульсами та потягами, котрі і визначають характер їхньої діяльності. Зокрема, діти дуже люблять спілкуватися між собою, щось

конструювати, досліджувати, а також в них спостерігається великий потяг до художньої творчості. Дані імпульси та потяги Дьюї назвав “соціальним інстинктом”, “інстинктом будування”, “дослідницьким інстинктом” та “інстинктом художнього самовиявлення”.

“Соціальний інстинкт” виявляється у спілкуванні дітей між собою, коли вони діляться отриманими враженнями, зокрема від побаченого чи почутого. Дитина від природи соціальна, адже вона прагне поділитися з кимось тим, що вона вважає для себе важливим та цікавим, і прагне отримати у відповідь теж щось цікаве та важливе. Тому динаміка розвитку мови дитини напряму залежить від того, наскільки дитина живе повноцінним, цікавим та різноманітним життям. “Дитина, котра володіє різноманітними матеріалами та фактами, прагне говорити про них, і її мова стає більш витонченою та більш багатого, бо вона контролюється та одухотворюється реальним життям” [3, с. 499].

Педагог вважав, що читання та письмо має той самий ґрунт, що й усна мова. Зокрема, написання твору є наслідком того ж прагнення дитини до взаємообміну власними переживаннями, враженнями, спостереженнями та фантазіями. Дьюї також наводить приклади користування мовою в дослідній роботі учня, котра “настільки ж поетична наскільки і наукова”.

“Інстинкт будування” виражається у прагненні дитини щось робити. Він виражається, як правило, в іграх, русі, жестах, фантазії. Згодом цей імпульс знаходить свій вихід у тому, що дитина починає, так би мовити, матеріалізувати свої фантазії, будуючи, зокрема, різні споруди з піску, хатинки з хмизу або річкові плоти.

“Дослідницький інстинкт” робить дитину схожою на маленького дослідника, котрий неначе “слоненя” з казки Р. Кіплінга, попри всі заборони та покарання, намагається дізнатися відповіді на свої запитання. Також діти люблять щось робити, а потім спостерігати, що з цього вийде. Цим пояснюється їхня любов

до різних експериментів. Якщо скористатися даним інстинктом, то вчителю зовсім не потрібно буде змушувати дитину вчитися. Достатньо лише збудити в неї цікавість до якоїсь таємниці, і вона буде прагнути її розкрити. Для того, щоб діти могли займатися дослідницькою роботою, Дьюї відкривав в своїй школі майстерні та лабораторії з інструментами і матеріалами, за допомогою яких “дитина могла б будувати, творити та самостійно досліджувати” [3, с. 490].

“Інстинкт художнього самовиявлення” будується на вродженому потязі дитини до мистецтва і поєднує в собі “соціальний інстинкт” та “інстинкт будування”. Як відомо діти володіють дивовижною здатністю до фантазування, що спонукає їх спілкуватися, обмінюючись між собою своїми неймовірними фантазіями, думками та почуттями. Цей обмін виражається не лише словесно. Наприклад, всім дітям подобається малювати, виявляючи себе через яскраві образи і фарби. Також діти захоплюються виготовленням різних виробів, часто з того, що є в них під руками. В своїх роботах діти завжди щирі. Адже, відображаючи свої почуття та уявлення про те, що їх оточує, вони водночас живуть в тій реальності, котру самі створюють. Саме тому дитяча творчість вирізняється своєю своєрідністю та неповторністю, котрій міг би позаздрити навіть визнаний майстер.

Творчість дітей нагадує творчість первісних народів, яка сповнена природної краси та гармонії. Дьюї розповідає, як він познайомив учнів з творчістю індіанських майстрів Навайо. Особливо дітям сподобалися ковдри з витканими на них малюнками. Враження було настільки сильним, що діти вирішили самі виготовити таку ковдру. Для досягнення своєї мети діти спочатку сконструювали традиційний індіанський ткацький станок. Потім кожен з учнів намалював свій малюнок у стилі індіанців Навайо. Обравши за основу найкращий з малюнків, діти взяли за тканиня своєї ковдри. Впродовж роботи учні показали дивовижне терпіння та

наполегливість. Водночас діти мали змогу дізнатися про життя індіанців Навайо, їхню культуру та звичаї, що давало дітям “розуміння духу мистецтва у відповідній передачі ідеї малюнка” [3, с. 496].

Дьюї вважав, що освіта має всіляко вивчати дитячі імпульси та прагнення, які становлять природний ресурс дитини та є неоціненим скарбом, від використання якого залежить її повноцінний розвиток [5, с. 61].

Педагоги мають зважати на те, що дитина у своєму природному розвитку проходить основні стадії розвитку людства. Зокрема, “діти починають з того, що в своїй уяві відкидають сучасні умови життя, поки вони не опиняться у безпосередньому зіткненні з природою. Це приводить їх назад до мисливських племен, що живуть в печерах або на деревах та добувають собі випадкові засоби для існування шляхом полювання або рибної ловлі. Вони уявляють різні, наскільки можливо, природні фізичні умови, притаманні цьому роду життя; скажімо, пагористу, лісисту похилість поблизу гір та річку з великою кількістю риби. Потім в своїй уяві діти через мисливський період доходять до стану напівземлеробського і через кочовий до осіло-землеробського періоду” [3, с. 497].

Саме тому діти так люблять уявляти себе індіанцями та слідопитами, виготовляючи луки й стріли та будуючи лісові хати і вігвами. Натомість школа намагається відразу, так би мовити, цивілізувати дитину, накидаючи неначе зашморг на її шию різні незрозумілі їй норми та істини. Розуміючи дану проблему, Джон Дьюї намагався не насилувати природи дитини, будуючи навчання у своїй школі на органічній основі. Так, наприклад, коли діти бажали виготовити камінні наконечники для стріл, їм потрібні були знання з мінералогії, які вони здобували не з підручника, а у безпосередньому дослідженні природи каміння, його будови та форми. Дізнавшись про епоху “залізного віку”, діти взялися за будівництво плавильні. Перша спроба виявилася не-

вдалою, адже учням не вистачало знань принципів горіння, розуміння природи тяги та палива. Тоді вчитель лише частково пояснив їм ці принципи, до решти діти мали дійти власним експериментальним шляхом. Побудувавши нарешті плавильню, діти почали експериментувати з різними металами, шукаючи потрібний їм матеріал. Водночас учні вивчали географію, з якої вони дізнавалися про різні племена індіанців, специфіку регіону, де вони мешкають, і як вони пристосовуються до тих чи інших умов життя. На уроках історії учні відвідували музеї та їздили на екскурсії, завдяки чому вони розширювали свій кругозір, збагачуючись новими знаннями та враженнями. Завдяки такому підходу діти за рік навчання набували значно більше знань та умінь ніж за кілька років, проведених у звичайній школі.

В школі діти також вчилися фермерству. Учні вивчали досвід перших колоністів з Європи, котрі, незважаючи на небезпеки, що чатували їх звідусіль, освоювали дикі прерії та засновували нові поселення, з яких згодом і постали Сполучені Штати Америки. Для того щоб навчитися культивувати та обробляти землю, засівати зерно та вирощувати хліб й інші сільськогосподарські культури, учні вивчали географію, адже їм було потрібно знати особливості місцевого ґрунту та клімату. Для того щоб визначити який сорт пшениці чи кукурудзи найкраще підходить до даної місцевості, учні вивчали біологію і т. д.

 тже, кожен навчальний предмет викладався у зв'язку з певним природнім імпульсом та потягом дитини. Зокрема, навчаючись куховарити, діти водночас засвоювали хімічний склад харчових інгредієнтів та процеси, котрі відбуваються в них під час приготування страви. Спираючись на дослідницький інстинкт, діти на заняттях з геології експериментально дізнавалися про те, що було з землею багато років тому. Використовуючи прості прилади, учні знайомилися з тим, як були утворені славнозвісні американські бескиди та скелі. Вивчаючи їхнє місцезнаходження, діти освоювали географію. Цікавим також було те, що експериментальні досліди носили окрім пізнавального також прагматичне значення. Зокрема, експериментально відтворюючи умови утворення земної поверхні, діти водночас шукали зв'язок між даними утворювальними процесами та промисловими заняттями людини. Таким чином, за словами Дьюї, — “діти бачили та відчували зв'язок між геологічними процесами, що мали місце багато віків тому, і фізичними умовами, що визначають промислові заняття наших днів” [3, с. 499-500].

Результати власних досліджень учні викладали в своїй, притаманній лише їм манері — у вигляді твору, що являв собою синтез наукового досліду та поетичного слова. В цьому синтезі ясно прослідковується вплив “дослідницького інстинкту” та “інстинкту художнього самовиявлення”, завдяки чому видно, чи дитина розуміє навчальний матеріал чи просто його визубрила.

Важливе місце в школі Дьюї посідало мистецтво, котре було присутнє всюди, включаючи лабораторії та майстерні. Адже, на думку педагога, література, музика, живопис покликані захоплювати та духовно збагачувати учня. Так, зокрема, працюючи в майстерні, учень має милуватися кращими зразками різьблення та малюнку всіх часів і народів. Література і музика мають так само поглиблювати потяг дитини до краси та гармонії. “Характерною рисою літератури, музики,

малювання, що обумовлює їхнє важливе значення у вихованні — це властивість викликати радісне відношення. Тому мистецтво так легко визначає та виховує смак, підвищуючи вимоги до навколишнього. Мистецтво вчить бачити та поглиблювати наші знання, збуджує безпосереднє почуття радості та будить елементи краси. Тому мистецтво не розкіш у вихованні, а вираження якраз всього того, що робить виховання цінним” [2, с. 36].

Джон Дьюї, будучи прихильником методів навчання визначного німецького педагога Ф. Фребеля, впроваджував ігрові форми навчання та виховання, що включали елементи драматургії, зокрема пісню, казку, танець. Завдяки такому підходу, учні не просто вчили, а вони переживали знання, що значно сприяло активізації навчально-пізнавальної діяльності дитини. “У грі є один елемент, котрим школи широко користуються у всіх класах, — це драматичний інстинкт, любов до зображення в особах. Дітям завжди подобається уявляти себе кимось або чимось іншим, ніж насправді; їм подобається надавати становищу відтінок реальності, позуючи та жестикулюючи відповідно до ситуації” [6, с. 59].

Педагог вважав, що дитині важко зрозуміти абстрактні ідеї. Але, якщо їй дати можливість зобразити думку вчителя у грі, то ця думка стає для дитини “реальністю, або за безглуздістю дії відразу з'ясується нерозуміння. Дія — найкраща перевірка розуміння. Інакше кажучи: краще, щоб діти вчилися діючи, ніж просто слухаючи” [6, с. 59].

Драматизація, за словами Дьюї, спонукає учня вдумуватися в текст, промовляючи його без удаваної інтонації, голосно та ясно, щоб всім було зрозуміло та чутно. Розповідаючи навчальний матеріал в особах, діти краще розуміють про що йде мова, ніж коли вони просто зубрять його. Те ж саме стосується і малювання. Учням краще вдається намалювати поставу, жести та рухи людини, якщо перед цим діти особисто

їх переживали. Як наслідок у дитини з'являється відповідне відчуття, яке впливає на її руку та око. Драматизація сприяє також вирішенню математичних задач. Учні зображують в особах процес вирішення незрозумілої задачі, що дає змогу побачити наочно наявну проблему. Адже “головне утруднення полягає не в операціях над числами, а в нерозумінні самої ситуації, котра вирішується цими числами”, — зауважував педагог [6, с. 60].

Саме тому Джон Дьюї називав педагогіку мистецтвом, а справжнього вчителя — артистом, який має вміння “виховувати настрої артиста в тих, кого він навчає” [7, с. 190].

Справжніми помічниками і вірними соратницями Джона Дьюї були його дружина Еліс Чіпмен та дочка Евеліна, котрі спільно працювали над створенням нової школи, де дитина знаходила б розуміння і підтримку своїм прагненням та бажанням і де вона мала б змогу відкривати для себе щось нове та приносити користь собі та іншим. Евеліна Дьюї підтримувала, зокрема, навчання за Дальтон-планом, вважаючи, що він “дає схему такої шкільної організації, котра дозволяє розвиватися силам і здібностям кожного окремого учня” [8, с. 146].

На думку Евеліни Дьюї, — “стара школа задавання та опитування уроків, дзвоників та зубріння” не враховує індивідуальних особливостей дитини, підганяючи її під якийсь середній стандарт. Насправді кожна дитина є яскраво вираженою індивідуальністю, яка розвивається у своєму темпі і робить свою справу поступово, без видимого поспіху та перерв. У школі ж, — зауважує педагог, — швидкість роботи на уроці визначається вчителем. “Ця швидкість має відповідати середній здібності класу. Але, насправді, немає жодного учня, який підходить точно під середню мірку. Кожна дитина володіє власною “швидкістю” в роботі. І все ж від кожного учня очікується, що він може моментально іти за новим етапом роботи” [8, с. 17].

Водночас вчителі, як правило, не намагаються познайомити учня з метою

заданої йому роботи. “Дуже часто урок починається просто так: “діти, запишіть задачу чи приклад”, або “відкрийте історичні хрестоматії на сторінці 44 або Мері, почніть з другого параграфа” [8, с. 17].

Не розуміючи мети, діти втрачають інтерес до такого навчання, повністю зосереджуючись на своїх власних цілях. “За стінами школи дитина знає, що вона має намір робити; чи буде вона башту, чи збирає вона марки, — її мета позначена до початку роботи” [8, с. 16].

На відміну від формалістичного підходу старої школи до дитини Дальтон-план спрямований на вивчення інтересів та потреб дитини з метою визначення відповідних умов для найбільш повного їх задоволення. Евеліна Дьюї цитує ініціаторку Дальтон-плану американського педагога Елен Паркхерст, на думку якої дітям потрібні вчителі “з гнучким підходом, котрі здатні рахуватися з потребами кожної індивідуальності” [8, с. 19].

У 1915 році виходить спільна праця Джона та Евеліни Дьюї під назвою “Школи майбутнього”, в якій автори розповідають про досвід американських шкіл, котрі працюють за органічним методом навчання. Зокрема, наводиться приклад експерименту у Фергопській школі, де діти живуть таким самим життям, яким вони живуть поза школою. В цій школі, де немає “тиску нагород, екзаменів, класів, діти, паралельно з загальним розвитком, набувають усі технічні елементи навчання — читання, письмо, арифметику — та так, що можуть користуватися цими елементами цілком самостійно”. Цікавим також є те, що діти вчаться читати, писати та арифметиці, лише коли вони “відчувають потребу в цих предметах, для того щоб розширити рамки своєї роботи” [6, с. 23; 25].

У Фергопській школі ніколи нічого не задається по підручнику. Діти вивчають навчальну книгу лише за власним бажанням. Таким чином, немає спокуси обдурити вчителя, тому що дітей “не ставлять в становище, коли потрібно було б показувати свої знання”. Відповідно немає

потреби в екзаменах та в опитуваннях, як це заведено у звичайних школах і є “лише полегшенням роботи тим, хто навчає, а дитині лише шкодять” [6, с. 18; 17].

Також цікавим є приклад Нью-Йоркської “Школи гри”, де всі заняття носять ігровий характер. Зокрема, діти ходять в парк, де піклуються за квітами та маленькими тваринами, тому що “у все це добре грати, все це є красивим та цікавим. Якщо діти запитують щось про природу, — тим краще. Дітям не говорять про листя та траву, про корів та метеликів, не вишукують рідкісні можливості безпосереднього спостереження природи, а спрямовують дітей до маси речей навколо, на вулицях, вдома” [6, с. 50].

Дьюї критикували за те, що він ставить практику вище теорії. Відповідаючи на ці закиди, педагог зауважував, що всі науки виникли із практичних занять суспільного значення. Зокрема, “фізика розвивалася із застосування інструментів. Хімія — із фарбування і вибілювання тканин та обробки металів. Геометрія — із землевимірювання... Наука та практика тісно пов'язані між собою, і лише цим тісним зв'язком ми зобов'язані цілою низкою відкриттів та винаходів за останній час” [2, с. 30].

Саме тому Дьюї намагався навчати учнів за допомогою практики, яка давала дітям можливість не лише оволодівати відповідними умінями та навичками, але й допомагала розібратися в тих чи інших предметах та явищах. Наприклад, діти не просто працювали на городі, а вони водночас з'ясовували те значення, яке має для людини землеробство. Учні вивчали явища росту рослин, хімію ґрунту, значення світла, тепла, повітря, вологи, дізнавалися про шкідливих і корисних комах. Піклуючись про пророщування насіння та піклуючись за рослинами, діти вивчали ботаніку. Те ж саме можна сказати і про інші заняття дітей, зокрема, теслярство чи куховарство, займаючись якими учні оволодівали необхідними для цього знаннями.

Тому відокремлення занять від активності (діяльності), на думку педагога, веде до одностороннього пізнання предметів, а не їхніх співвідношень та залежностей. Навіть такі звичайні предмети як стілець чи вагон сприймаються правильно і оцінюються не за зовнішнім виглядом, а за конструкцією та використанням. Проте внаслідок того, що в школі дуже часто справа заміняється словом, вчитель та учень живуть “у світі якихось псевдоідей та псевдопонять. Тому, якщо ми хочемо, щоб наші спостереження та думки були ширшими та живішими, ми маємо вчитися їм на “основі практичної оцінки речей”. Дьюї зауважує, що унція досвіду вартує тонни міркувань. “Досвід може створити будь-яку теорію, а теорія поза досвідом не може бути виразно сприйнятою навіть як теорія. Вона перетворюється в формулу, в слова, що вбивають думку” [2, с. 22].

Тому школа має бути зацікавлена в тому, щоб учень привносив в шкільне життя власний досвід, адже лише у поєднанні з ним знання стає доступним та дієвим для дитини. “Не можна виходити з готового предмету математики або географії, не пов'язуючи його з особистим досвідом”, — зауважував педагог [2, с. 24].

Досвід потрібний і у вихованні в дитині моральних якостей. “Лише дитина, котра неодноразово відчувала на собі вплив ласки, може оцінити значення лагідного ставлення до інших. Якщо ж у неї не буде цього особистого усвідомлення, всяке по-вчання залишиться для неї суто зовнішнім, формальним, і між її особистим і тим ставленням, яке від неї вимагають, виникає конфлікт або це вилетіть у форму несвідомого лицемірства” [2, с. 36].

Власний досвід дитини відображається на оригінальності її мислення. Адже, на думку Дьюї, “думати можна лише власними спостереженнями, припущеннями і перевіркою можна розширяти та виправляти свої знання. Думати — така ж суто особиста справа, як і пережарювати їжу. В поглядах і в смаках існують варіації, і прагнення звести все це розмаїття до однієї формули без сумніву викликає

плутанину та штучність. Оригінальність поступово зникає, підривається довір'я до власних сил, викликається покірність чужим шуканням або сумбур у голові. Придушення індивідуальності в школі має особливе специфічне значення, тому що поза школою прогрес науки та техніки вже змусив оцінити індивідуальні спроби дослідження” [2, с. 49].

Оригінальність мислення проявляється в дітях, коли вони вивчають щось для себе цікаве та захоплююче. Тоді учні проявляють стільки кмітливості та винахідливості, котрим міг би повчитися у дітей і сам учитель. Якщо ж навчання носить механічний характер, то “вся ця маса оригінального та індивідуального губиться, залишаючи нудьгу та втому в учнів і в педагогів” [2, с. 49].

Важливою умовою повноцінного розвитку особистості, на думку Дьюї, виступає свобода, котрою діти в школі мають користуватися повною мірою. Адже свобода для дитини це неначе можливість випробувати “всі свої спонукання та імпульси по відношенню до людей та речей, серед яких вона живе, визначити характер цих імпульсів, щоб звільнитися від шкідливих та розвинути корисні для себе й інших” [6, с. 81].

Навчаючись у школі, дитина також випробовує свої власні сили та можливості. А як можливо себе випробувати, якщо шкільна дисципліна не передбачає цього. Тож, намагаючись проявити себе, учень часто йде на порушення дисципліни, адже лише так він здатен виявити свої гарні та погані сторони. І вчитель, замість того, щоб радіти з того, що він хоч в такий спосіб має можливість в'яснити, “що цій дитині потрібно для повного розвитку”, він карає учня і тим самим наносить гармонійному розвитку дитини непоправної шкоди. Тож, “діти в школі мають користуватися свободою, тому що повинні розуміти, що означає свобода, коли їм прийдеся брати участь в керуванні країною, повинні розвивати в собі позитивні якості — ініціативу, незалежність, винахідливість...” [6, с. 171].

Джон Дьюї прагнув виховувати всебічно розвинених, творчих особистостей. Тому вважав, що в людини повинно бути не одне покликання, а кілька. Натомість прийнято вважати, що учня потрібно готувати лише до однієї якоїсь певної діяльності, ставлячи інші діяльності на другий план. Такий підхід педагог вважає абсурдним, адже “ніхто не може бути лише артистом, лише художником, і нічим більше, це обмежило б його; — кожний в різний час свого життя проходить різні стадії свого існування, він стає членом сім'ї, членом суспільства, членом партії і т. д. Успіх будь-якого покликання залежить від усього життя в цілому. Для того щоб бути хорошим художником, потрібно знати життя, а це залежить від жвавості і глибини симпатій та інтересів... Головне покликання кожного — це життя в усьому його розмаїтті, і найкраща підготовка до життя полягає в найповнішому використанні всіх його можливостей” [2, с. 50-51].

Приклад навчальної діяльності Джона Дьюї показує, що школа це не місце для заучування уроків, а суспільний центр, соціальна група, де майстерні, лабораторії і майданчики для ігор не лише “розвивають самодіяльність, але й вчать спілкуванню та кооперації, розширюючи розуміння суспільних взаємовідносин” [2, с. 62].

Тож, якщо ми дійсно зацікавлені в успішності нашої освіти, то маємо побудувати таку школу, яка б рахувалася з життям дитини, її захопленнями та прагненнями. Саме такою була Чикагська школа Джона Дьюї, в якій дитина, живучи у світі своїх мрій та фантазій, вчилася втілювати їх у життя. В такій школі не потрібні були ні батіг, ні пряник, адже дитина прагнула вчитися не задля оцінок, а задля досягнення власної мети. “Знайти шлях, як добувати знання, коли вони потрібні, — от справжня мета набуття знань у школі, а не знання самі по собі” [6, с. 12].

Література

1. Українська радянська енциклопедія в 17 томах ; за ред. М. П. Бажана та ін.). Т. 4. Київ : АН УРСР, 1961. С. 384.
2. Дьюї Дж. Введение в философию воспитания. Москва, 1921. 63 с.
3. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики ; под ред. А. И. Пискунова. Москва : Просвещение, 1981. С. 489–500.
4. Дьюї Дж. Школа и общество. Москва : Тип. Торг. дома А. Печковский, П. Буланже и К°, 1907. 60 с.
5. Dewey John The School and Society. Chicago : A Statement of The University Elementary School, 1907. 129 p.
6. Дьюї Дж., Дьюї Э. Школы будущего. Москва : Работник просвещения, 1922. 152 с.
7. Дьюї Дж. Психология и педагогика мышления. Москва : Мир, 1919. 202 с.
8. Дьюї Э. Дальтонский лабораторный план. Москва : Новая Москва, 1923. 153 с.

22.09.2020

Шановні колеги!
В Каталогі передплатних видань України
наш індекс — 22863.

УДК 001.89-051(477.54)"19/20":378

DOI 10.30837/nc.2020.1.32

Науковець, педагог, керівник

Юрій Таймасов,

кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Навчальний пункт
аварійно-рятувального загону спеціального призначення,
Головне управління ДСНС України у Харківській області,

Олена Зуб,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України

Бойчук Юрій Дмитрович — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, про-реktor з наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Професор Ю.Д. Бойчук — добре відомий вчений-педагог у галузі педагогіки здоров'я. У цій царині педагогічної науки інтереси Юрія Дмитровича пов'язані з обґрунтуванням теоретико-методологічних засад педагогіки здоров'я; визначенням наукових підходів до створення здоров'я орієнтованого освітнього середовища; розробкою здоров'язбережувальних педагогічних технологій; діагностикою стану здоров'я учасників освітнього процесу; валеологічним супроводом інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я; підготовкою педагогічних

кадрів (учителів біології та основ здоров'я, педагогів-реабілітологів, дефектологів) до майбутньої здоров'язбережувальної та корекційно-розвиткової професійної діяльності.

Юрій Дмитрович Бойчук народився 26 березня 1970 р. в м. Лозова Харківської області. У 1987 р. після закінчення Орільської ЗОШ вступив на природничий факультет Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди, який закінчив в 1993 р. і отримав диплом учителя біології та хімії з відзнакою.

У 1993 р. вступив до аспірантури ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, де навчався до 1993 р. за спеціальністю 03.00.09 — ентомологія. У 1996 р. під керівництвом доктора біологічних наук, професора Аврама Зіновійовича Злотіна була захищена дисертація за темою «Принципи і методи

добору вихідного матеріалу для культивування комах» і присвоєно науковий ступінь кандидата біологічних наук.

З 1996 по 2008 р. працював на посаді доцента кафедри зоології ХНПУ імені Г.С. Сковороди. За час роботи на кафедрі викладав різні навчальні дисципліни, зокрема, зоологію безхребетних, основи екології, мікробіологію, цитологію, радіобіологію.

З 2000 по 2009 рр. виконував обов'язки заступника декана природничого факультету з науково-дослідної роботи.

З 2005 по 2008 р. у ХНПУ імені Г.С. Сковороди проходив наукову підготовку в докторантурі за спеціальністю 13.00.04 — теорія та методика професійної освіти при кафедрі загальної педагогіки (науковий консультант — доктор педагогічних наук, професор Олена Миколаївна Іонова). У 2010 р. успішно захистив дисертацію на тему «Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

З 2009 по 2018 р. — завідувач кафедри здоров'я людини і корекційної освіти, яка завдяки його зусиллям отримала відповідні ліцензії та стала здійснювати підготовку вчителів основ здоров'я та спеціальних педагогів (дефектологів, реабілітологів, спеціальних психологів, асистентів учителів загальноосвітніх шкіл з питань інтегрованого та інклюзивного навчання).

Із 2018 р. по теперішній час працює проректором з наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Ю.Д. Бойчуком розроблено наукові засади формування еколого-валеологічної культури особистості як гуманітарно-освітньої стратегії подолання екологічної кризи, переходу суспільства до сталого розвитку. Серед шляхів оновлення освітньої парадигми як інтегрованого вираження соціально-економічних та духовно-етичних пріоритетів життєтворчості особистості майбутнього вчителя займає саме еколого-валеологічна культура, яка,

з одного боку, є самодостатнім результатом якісної вищої педагогічної освіти, а, з іншого, виконує інтегративну, смисложиттєву роль в усій системі підготовки студентської молоді до безпечного життя та успішної професійної діяльності.

Запропонована Юрієм Дмитровичем концепція формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя ґрунтується на взаємозалежності рівня здоров'я людини як його фізичного, біологічного, соціально-психологічного й духовного добробуту й рівня якості середовища життєдіяльності, освітнього простору й ціннісної сфери.

Доведено, що саме від рівня сформованості еколого-валеологічної культури вчителя залежить новий світогляд підростаючого покоління, орієнтований на безпечну взаємодію з навколишнім природним і соціальним середовищем. Визначено сутність, структуру і функції еколого-валеологічної культури як соціального, особистісного та педагогічного феномена, наведено її дефінітивну характеристику. Для практики вищої педагогічної освіти запропоновано модель науково-методичної системи забезпечення формування еколого-валеологічної культури майбутніх учителів, яка включає визначення мети і завдань, принципів та педагогічних умов її формування, комплекс засобів та технологію їх безпосередньої реалізації в навчально-виховному процесі, систему критеріїв, показників та рівнів її сформованості.

Проблемам формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя присвячено десятки наукових та науково-методичних заходів регіонального і всеукраїнського рівня, організатором і співорганізатором яких виступав Ю.Д. Бойчук. Знаною і надзвичайно затребуваною серед науковців і практиків України є науково-практична конференція «Педагогіка здоров'я», яка в цьому році буде відмічати свій 10-річний ювілей. На особливу увагу заслуговує започаткування видання серії колективних монографій, присвячених різним аспектам — механіз-

мам здоров'я, здоров'язбережувальним технологіям та професійній підготовці фахівців зі здоров'язбереження. Загальною ідеєю цих науково-освітніх проєктів є прагнення Юрія Дмитровича об'єднати науковців України, близького і далекого зарубіжжя, з метою розширення сучасних наукових уявлень не тільки про здоров'я людини та практичні шляхи його збереження, а також оптимізації професійної підготовки різних фахівців до здоров'язбережувальної діяльності. Особливе місце в цих проєктах присвячено ролі освіти та педагогів у формуванні і розвитку здоров'я дітей, шкільної і студентської молоді.

В останні часи значну увагу Юрій Дмитрович приділяє розробці методолого-теоретичних засад інклюзивної освіти, формування інклюзивної компетентності майбутнього вчителя як невід'ємного складника його професійної компетентності. В основу такої роботи покладено комплексний підхід до вроджених і набутих проблем зі здоров'ям, орієнтація на максимальну соціалізацію дитини з обмеженими можливостями здоров'я.

За розробленими науковими пропозиціями Ю.Д. Бойчука було проведено велику кількість регіональних науково-методичних семінарів і круглих столів, налагоджено співпрацю з громадськими організаціями, що опікуються проблемами людей з інвалідністю.

Важливим напрямком, який підтримується й активно розвивається Юрієм Дмитровичем, є розробка неперервної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, удосконалення їхньої педагогічної майстерності. Запропонована ним система підвищення кваліфікації охоплює найактуальніші теми, що стосуються сучасних технологій здоров'язбереження. Їх опанування передбачає використання сучасних методів активного навчання, педагогічних майстерень, ділових ігор, тренінгів, дискусій, лекцій, презентацій та інших форм практичного навчання.

Як провідний фахівець з педагогіки здоров'я за наказом МОН України

Ю.Д. Бойчук включався в робочі групи з розробки двох поколінь галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (Здоров'я людини) та неодноразово призначався членом експертних комісій для проведення акредитації підготовки фахівців зі здоров'язбереження в різних закладах вищої освіти України. Він запрошується членом спеціалізованих учених рад з захисту дисертацій та членом редакційних колегій наукових журналів, що входять до переліку фахових з педагогічних наук, неодноразово входив до складу оргкомітетів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій з різних проблем здоров'язбереження, що проводилися різними закладами вищої освіти та громадськими організаціями.

Під науковим керівництвом проф. Ю.Д. Бойчука захищено 3 докторських та 12 кандидатських дисертацій з педагогічних наук. Він має більше 450 наукових і навчально-методичних праць.

Юрій Дмитрович активно співпрацює зі школами м. Харкова та Харківської області, керує науково-дослідною роботою учнів по лінії Малої академії наук, бере участь в організації і проведенні обласної учнівської олімпіади з біології та екології, роботі журі обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року».

У своїй науково-освітній діяльності Юрій Дмитрович активно впроваджує ідею забезпечення переходу від знаннево-орієнтованого навчання до особистісно-діяльнісно-орієнтованого, цілісності навчально-виховного процесу, забезпечення здатності педагогічних вишів до формування національної педагогічної еліти, а також єдності світоглядної, фундаментальної, спеціальної й соціально-гуманітарної підготовки, необхідності формування у майбутніх педагогів системного типу мислення і його інноваційного характеру, високої соціальної і професійної мобільності людини та її готовності до змін, виховання активної громадянської позиції та патріотизму.

За плідну науково-педагогічну та виховну діяльність Юрій Дмитрович неод-

норазово удостоювався різних нагород. У 1998 р. за низку досліджень у галузі технічної ентомології отримав стипендію Інституту відкритого суспільства (США) та премію Уряду України для молодих учених і викладачів. У 2011 р. був лауреатом обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» у номінації «Викладач фундаментальних дисциплін», у 2013 р. — в номінації «Науковець». У 2019 р. нагороджений медаллю НАПН України «Григорій Сковорода». У 2019 р. від Харківської обласної державної адміністрації отримав іменну стипендію імені Василя Каразіна в номінації «Гуманітарні науки».

Юрій Дмитрович продовжує невтомно докладати чимало зусиль для усвідомлення в суспільстві соціальної ролі вчителя; розробки сучасної моделі професіограми вчителя в контексті потреб суспільства, перспектив розвитку національної

економіки та глобальних технологічних змін; інтеграції педагогічної науки і практики професійної підготовки вчителя; обґрунтування перспективних шляхів його неперервного професійного розвитку і самовдосконалення; утвердження виключного значення педагогічної науки в розвитку професійної освіти та модернізації українського суспільства.

Професор Ю.Д. Бойчук зробив вагомий внесок у розвиток вищої педагогічної освіти та педагогічної науки України, є дійсним лідером, якого відзначає відповідальність за доручену справу, ініціативність, працьовитість, інтелігентність та висока порядність. Він має високий авторитет науковця і педагога серед науково-освітньої спільноти України, а його діяльність — приклад служіння справі формування інтелектуальної еліти української нації.

10.01.2020

Перспективи розвитку дуальної освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту

Панченко Сергій,

доктор технічних наук, професор, ректор,

Приходько Сергій,

доктор технічних наук, професор,

Каменів Олександр,

кандидат технічних наук, доцент,

Лапко Антон,

кандидат технічних наук, доцент,

Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків

Василега Людмила,

директор,

Департамент розвитку персоналу та кадрової політики,

Акціонерне товариство «Українська залізниця», м. Київ

Терещенко Юрій,

виконавчий директор,

Організація роботодавців «Галузеве об'єднання підприємств залізничного транспорту «Федерація залізничників України», м. Київ

днією з ключових проблем у формуванні фахівців з вищою технічною освітою у Україні є забезпечення належного рівня практичної підготовки. Стрімкий розвиток техніки та технологій у різних галузях господарської діяльності в поєднанні з матеріально-технічними проблемами закладів вищої освіти (ЗВО) нівелює можливості щодо належного засвоєння практичних компетентностей здобувача освіти під час лабораторного практикуму. Обсяг виробничої практики, передбаченої навчальними планами ЗВО, не є достатнім для вирішення більшості задач, передбачених освітніми стандартами в предметних галузях [1–3].

Особливо гостро порушена проблема відчувається в галузі залізничного транспорту, для якого характерним є підвищенні вимоги до якості практичної підготовки інженерно-технічних працівників у контексті забезпечення безперебійності та убезпечення функціонування технічних засобів та технологічних ресурсів, що реалізують процес перевезень [4].

Розуміння зазначеної проблеми в цілому змусило науково-педагогічні ресурси, спеціалістів державний та неурядових агенцій з якості освіти, роботодавців та можновладців центральних органів виконавчої влади об'єднувати зусилля для створення й подальшої імплементації

нормативно-правової бази для реалізації дуальної форми здобуття вищої освіти в Україні.

Зокрема з урахуванням запровадження дуальних технологій навчання в закладах професійно-технічної та професійної освіти в 2018 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Зазначена концепція передбачає поетапне розроблення та імплементацію комплексу конкретних заходів щодо запровадження дуального процесу в закладах освіти всіх рівнів [6].

Зокрема, з метою деталізації та прискорення заходів із запровадження дуальної форми здобуття вищої та фахової передвищої освіти в квітні 2019 р. Кабінетом Міністрів України затверджено План заходів щодо реалізації заключних етапів наведеної Концепції, в рамках якого Міністерством освіти і науки України запропоновано на громадське обговорення проект Положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти [7, 8]. У розробленні та подальшому громадському обговоренні зазначеного проекту разом із колегами з АТ

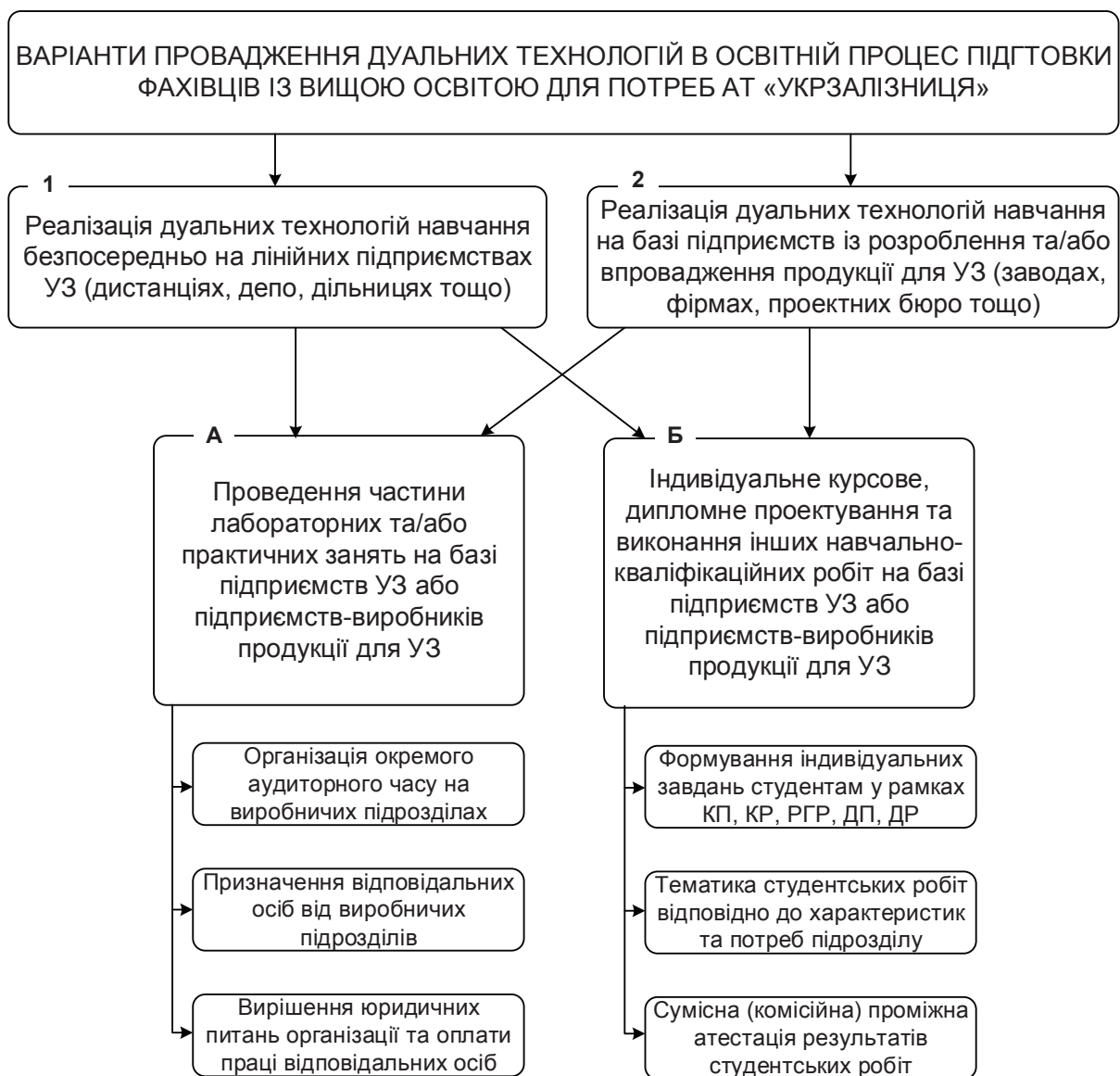

Рис. 1. Основні варіанти провадження дуальних технологій підготовки фахівців з вищою освітою для потреб залізничного транспорту України

«Укрзалізниця», організацій роботодавців підприємств залізничного транспорту та ряду профільних навчальних закладів взяли участь науково-педагогічні працівники Українського державного університету залізничного транспорту (УкрДУЗТ). З цією метою на базі університету було створено постійно діючу проектну групу, представники якої на регулярній основі взаємодіють із стейкхолдерами, координація яких здійснюється профільним департаментом АТ «Укрзалізниця» та галузевою федерацією роботодавців.

Сумісними зусиллями стейкхолдерів у процесі поетапного прийняття і запровадження необхідних нормативно-правових актів в УкрДУЗТ поступово розроблюються і запроваджуються окремі елементи технології дуальної освіти, які враховують специфіку діяльності ЗВО та виробничо-технологічних процесів на базі підприємств — суб'єктів господарювання. Базова стратегія реалізації дуальної освіти передбачається та реалізується в контексті співпраці підприємств АТ «Укрзалізниця» (УЗ), ЗВО та студентів, проте варіанти її реалізації можливі щодо взаємодії з підприємствами, установами й організаціями будь-якої форми власності й підпорядкування, професійний склад яких відповідає освітнім програмам ЗВО (метрополітени, підприємства промислового транспорту, проектно-вишукувальні організації тощо).

Можливі варіації провадження дуальних технологій освітнього процесу в комплексі «УЗ — ЗВО — студент» визначаються наведеною на рис. 1 структурною схемою.

У цілому можливі два основні варіанти провадження дуальних технологій у навчальний процес з урахуванням потреб УЗ:

1) безпосередньо на базі виробничих підрозділів УЗ (у рамках взаємодії профільного ЗВО та УЗ) — дистанцій сигналізації та зв'язку, колії, електропостачання, локомотивних і моторвагонних депо, вагонних дільниць, залізничних станцій та інших лінійних підприємств, що безпо-

середньо реалізують та/або забезпечують процеси перевезень;

2) на базі підприємств або організацій, що здійснюють розроблення, проектування, виробництво та/або впровадження продукції для потреб залізничного транспорту (інфраструктури або рухомого складу) на договірних підставах (які є діючими або потенційними підрядними організаціями УЗ) — заводів, фірм, проектно-конструкторських бюро тощо.

Реалізація першого варіанту покликана підвищити якість підготовки фахівців, які передбачаються для експлуатації, технічного обслуговування (ТО), ремонту та модернізації наявної техніки на залізничному транспорті.

Реалізація другого варіанту передбачає підготовку фахівців, призначених для експлуатації, ТО або ремонту новітньої та перспективної техніки і технологій, які впроваджуються на залізничному транспорті України за участю підрядних організацій.

Підхід, що реалізується в рамках другого варіанту, покликаний оминати необхідність аутсорсингу та гарантійного ТО з боку виробника при впровадженні нової техніки та технологій на підприємствах УЗ (фахівці, що пройшли дуальне навчання на базі зовнішніх підрядних організацій, зможуть здійснювати відповідні експлуатаційні та/або технічні функції в умовах використання впровадженої техніки та технологій безпосередньо на УЗ при подальшому працевлаштуванні).

Такий підхід буде максимально унеможливлювати монополізацію ринку з боку виробника продукції транспортного призначення.

При реалізації кожного з варіантів впровадження дуальних технологій підготовки висококваліфікованих фахівців для УЗ можливі два основні способи їх забезпечення (практичного застосування):

а) організація проведення частини лабораторного практикуму, практичних та/або семінарських занять на базі виробничих підрозділів УЗ або підприємств-підрядників УЗ;

б) запровадження індивідуальних завдань, пов'язаних із характеристиками та потребами підрозділу, на базі якого проводиться дуальне навчання, в тематику відповідних навчально-кваліфікаційних робіт задіяних у даному процесі студентів — курсових проектів (КП), курсових робіт (КР), розрахунково-графічних робіт (РГР), дипломних проектів (ДП) та дипломних робіт (ДР).

У загальному випадку можливе поєднання всіх зазначених варіантів та способів провадження дуальних технологій навчання (у будь-яких комбінаціях).

Аналіз кількісних та якісних характеристик контингенту студентів профільних ЗВО за різними спеціальностями та освітніми програмами дає підстави вважати, що доцільність впровадження дуальних технологій у відповідному освітньому процесі полягає в реалізації таких підходів:

— впровадження першого варіанту (дуальне навчання на базі підрядних підприємств або організацій) для провідних студентів середніх курсів ЗВО (3-го, 4-го) у частині засвоєння передових технологій впровадження новітньої техніки на залізничний транспорт;

— провадження другого варіанту (дуальне навчання на базі лінійних підприємств УЗ) для провідних студентів старших курсів ЗВО у частині засвоєння технологій експлуатації, ТО та ремонту об'єктів транспортної інфраструктури та/або рухомого складу (залежно від спеціальності).

Стосовно раціонального способу провадження дуального навчання мають місце бути певні обмеження, обумовлені об'єктивним станом речей у законодавстві та особливостях функціонування ЗВО. Станом на кінець 2018 р. — початок 2019 р. діюча нормативно-правова база в сфері вищої освіти, а також прийняті у профільних ЗВО традиції та підходи до організації навчального процесу з урахуванням академічних свобод суттєво ускладнюють провадження дуальних форм навчання за способом А (лабораторні, практичні та/або семінарські заняття на базі вироб-

ничих підприємств УЗ або її підрядних організацій). Це пов'язано, перш за все, з такими факторами:

— неоднозначне трактування положень наявних нормативно-правових документів у сфері вищої освіти призводить до відсутності єдиної думки щодо принципів розподілу аудиторного навантаження між науково-педагогічними працівниками ЗВО та фахівцями задіяних у дуальному процесі підприємств, а також невизначеності ступеня відповідальності різних посадових осіб за якість підготовки здобувачів вищої освіти;

— складність та певна невизначеність при формуванні календарних планів проведення лабораторних, практичних та/або семінарських занять в рамках дисциплін, задіяних у дуальному процесі (у який час проводити заняття на базі ЗВО, у яких — на базі виробничих підрозділів);

— дуалізм посад та відповідальності задіяних у навчальному процесі посадових осіб від ЗВО та від лінійних або підрядних підприємств УЗ вимагає відповідності всіх суб'єктів дуального навчання кваліфікаційним вимогам, передбачених Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності (далі — Ліцензійні умови), затверджених постановою КМУ № 1187 від 30.12.2015 р. (зокрема, п. 30, що визначає показники наукової та педагогічної активності посадових осіб, що проводять усі види та форми освітньої діяльності з урахуванням аудиторних занять);

— дуалізм посад та відповідальності задіяних у навчальному процесі посадових осіб від ЗВО та підприємств УЗ (лінійних або підрядних) безпосередньо впливає на інтегральні показники (критерії) акредитації освітніх програм ЗВО в частині дотримання норм щодо пропорційної участі в освітньому процесі посадових осіб, які мають наукові ступені, вчені звання та інші академічні регалії (які не є актуальними для реалізації виробничої діяльності);

— складність диференціації тематики лабораторних, практичних або семінарських занять в умовах участі задіяних у

дуальному процесі студентів на різних виробничих підрозділах;

— складність диференціації тематики практичних або семінарських занять між студентами, які задіяні та які не задіяні в дуальному процесі.

Таким чином, в умовах нинішніх нормативних та ментальних реалій запровадження дуальних форм навчання за способом А є малоімовірним з точки зору практичної реалізації.

Значно менший обсяг перешкод та більший обсяг можливостей щодо реалізації має спосіб Б (індивідуальне виконання студентських навчально-кваліфікаційних робіт з урахуванням характеристик і потреб виробничого підрозділу, задіяного в дуальному процесі). Це пов'язано, перш за все, із особливістю розподілу роботи студентів із засвоєння компетентностей, передбачених освітньою програмою, на аудиторну та самостійну (рис. 2).

Відповідно до діючих нормативно-правових актів у сфері вищої освіти (ст. 16, 50 ЗУ «Про вищу освіту», наказ МОН № 47 від 26.01.2015 р., лист МОН № 1/9-126 від 13.03.2015 р. тощо) обсяг аудиторної роботи студентів (на лекціях, лабораторних, практичних, семінарських та інших заняттях) повинен складати від 33 до 66 %, інший час займає самостійна робота студентів (СРС). У середньому навчальні плани з технічних спеціальностей профільного ЗВО реалізовані в пропорції 60 та 40 % на користь саме СРС.

Практично всі зазначені перешкоди, які ускладнюють провадження способу А реалізації дуальних технологій навчання, пов'язані з регламентом проведення аудиторних занять, до яких відносяться передбачені даним способом лабораторні, практичні й семінарські заняття.

У той же час СРС передбачає різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. До СРС відноситься:

— опрацювання та вивчення лекційного й іншого теоретичного матеріалу з навчальних дисциплін;

— підготовка до всіх видів занять (формування шаблонів студентської навчальної звітності, підготовка до допусків до занять, тестів тощо);

— підготовка до всіх форм навчальної атестації (модульної, семестрової, підсумкової тощо);

— навчально-практична та навчально-дослідна робота студентів у формі виконання індивідуальних домашніх завдань, РГР, КР, КП тощо;

— науково-дослідна робота студентів (НДРС) у формі участі в бюджетних та/або госпрозрахункових НДР, грантових програмах, олімпіадах тощо;

— підготовка випускної кваліфікаційної роботи у вигляді ДП або ДР та до її публічного захисту.

Рис. 2. Усереднений розподіл обсягів навчального навантаження студентів профільного ЗВО

Як було зазначено, участь викладача у реалізації СРС є опосередкованою і полягає вона в загальній координації виконання відповідної роботи — видачі завдань, перевірці виконання роботи (та/або її проміжних етапів), надання роз'яснень і консультацій з приводу виконання роботи, організація колективної студентської творчості тощо).

Середній обсяг СРС на рівні 60 % загального навантаження на студента в рамках освітнього процесу в умовах автономії ЗВО (зокрема, в частині формування освітніх програм та навчальних планів) дозволяє максимально задіяти дуальні технології в рамках даного виду навантаження.

Таким чином, відсутність нормативно-обумовленого постійного перебування викладача під час виконання студентом СРС дозволяє реалізувати дуальні технології навчання в процес підготовки висококваліфікованих фахівців для залізничного транспорту у формі виконання студентами, задіяними в даному процесі, різних видів СРС (КП, КР, РГР, ДП, ДР) безпосередньо на виробничому підрозділі (у складі УЗ або підрядної організації) у від-

повідності із завданнями, що враховують його техніко-експлуатаційні характеристики та реальні виробничо-технологічні потреби (спосіб Б за варіантом 1 та/або 2).

Реалізація способу дуального навчання має відбуватися за ступінчастим принципом і включати етапи попереднього відбору перспективних студентів для їх задіяння в дуальному процесі, формування груп дуального навчання, реалізації дуальних технологій на підрядних та лінійних підприємствах залізничного транспорту (рис. 3).

Наведена на рис. 3 діаграма підготовки фахівців передбачає всі етапи підготовки, проте в загальному випадку процес може реалізовуватися частково або із прискореним проходженням окремих етапів (зокрема, для студентів, які залучилися до дуального процесу на старших курсах).

Діаграма на рис. 3 побудована з наступними урахуваннями:

— повна тривалість підготовки фахівця з повноцінною вищою освітою складає 330 навчальних кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), із застосуванням якої проваджується освітня діяльність у ЗВО України;

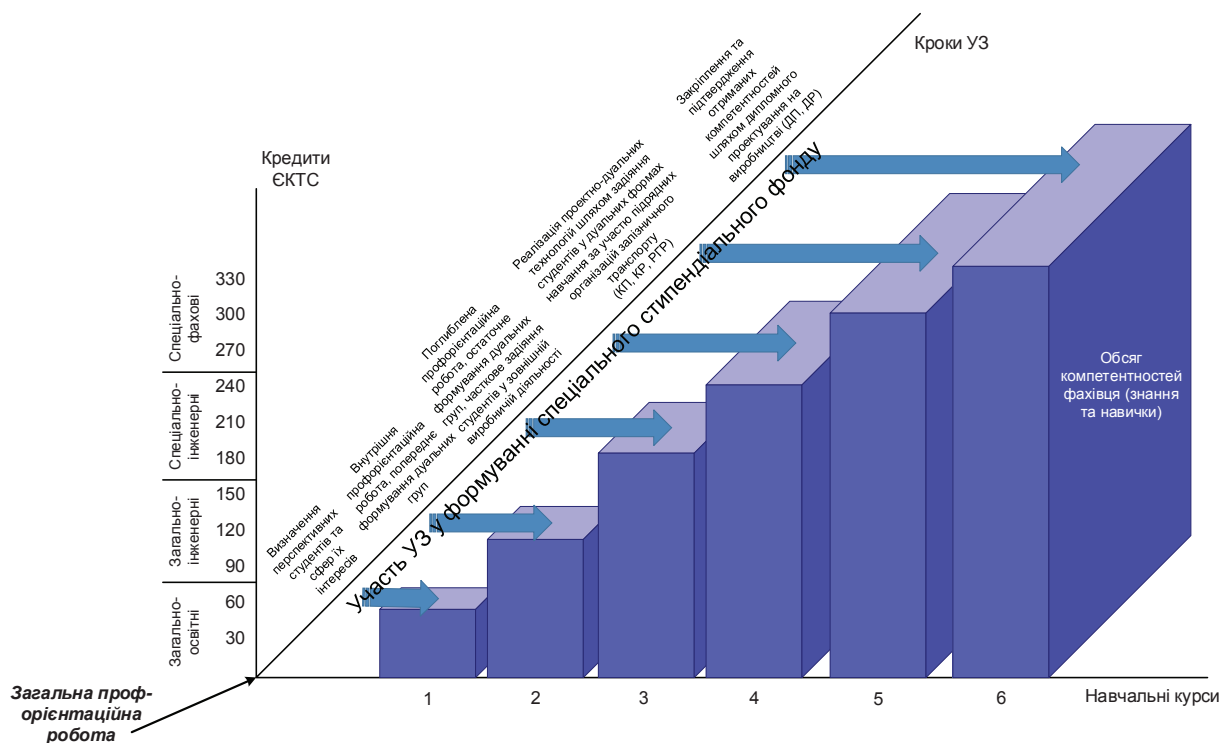

Рис. 3. Ступінчаста діаграма підготовки фахівців рівня «магістр» за дуальним принципом

— один кредит ЄКТС відповідає 30 навчальним годинам, в межах яких аудиторна робота та СРС у середньому розподіляються відповідно до рис. 2;

— в межах обсягу повного циклу підготовки фахівця 240 кредитів ЄКТС відводиться на підготовку бакалавра, 90 кредитів — на підготовку магістра, з яких, у свою чергу, 30 кредитів відводиться на написання випускної кваліфікаційної роботи (дипломне проектування);

— після здобування першого рівня вищої освіти (бакалавр) по закінченню

умовного четвертого курсу ЗВО (засвоєння 240 кредитів ЄКТС) студент офіційно може займати посади молодшої ланки ІТР (техніка, електромеханіка, інженера без категорії) на лінійних підприємствах УЗ.

Основні форми підготовки фахівців із використанням дуальних технологій на четвертому (бакалаврат), п'ятому (магістратура) навчальному курсах та під час дипломного проектування зображені наступною структурно-логічною схемою (рис. 4).

Проектно-дуальна технологія розрахована на студентів четвертого курсу і пере-

Рис. 4. Основні форми підготовки фахівців з вищою освітою для потреб залізничного транспорту із використанням дуальних технологій

дбачає провадження дуального освітнього процесу на базі підрядних організацій, що розробляють, поставляють та/або впроваджують продукцію для потреб залізничного транспорту. Основний її зміст полягає в реалізації таких принципів:

— опрацювання студентом за дуальною програмою проектної, експлуатаційної та іншої технічної документації на розроблювані для залізничного транспорту (ЗТ) системи та пристрої на базі підрядної організації;

— формування завдань на СРС студенту (РГР, КР, КП) в аспекті розрахунку параметрів та/або проектування систем та пристроїв (або їх елементів), які становлять продукцію ЗТ, їх погодження з уповноваженими особами підрядної організації та виконання СРС в рамках виробничо-технологічного циклу організації (повністю або частково);

— комісійне оцінювання якості виконання СРС (у формі захисту РГР, КП, КР) за участю як викладача ЗВО (керівника СРС), так і представників підрядної організації.

Експлуатаційно-дуальні технології розраховані, як правило, на студентів старших (випускних) курсів ЗВО та передбачають поєднання виробничої діяльності студентів на лінійних підрозділах УЗ із навчальним процесом.

У складі експлуатаційно-дуальної технології виділяються дві складові: дуальна технологія навчального процесу (перший та другий семестр магістратури із сумарним обсягом навантаження 60 кредитів ЄКТС) та дуальна технологія дипломного проектування (третій семестр магістратури із сумарним обсягом 30 кредитів ЄКТС).

Перша складова передбачає виконання поточної СРС із урахуванням об'єктивних техніко-експлуатаційних характеристик та реальних потреб виробничого підрозділу УЗ (дистанції, депо, ділянки, станції), за яким закріплений студент. Її реалізація передбачає дотримання таких принципів поєднання навчального та виробничого процесу:

— формування та погодження завдань на СРС, що відображають характеристики та потреби підрозділу, із його керівником або головним інженером (або іншою уповноваженою посадовою особою);

— виконання студентом за дуальною програмою своїх посадових обов'язків із експлуатації, ТО та/або ремонту пристроїв (зокрема — виконання спеціальних вимірювань, інженерно-технічних розрахунків, вивчення технічної документації на пристрої, виконання інших регламентних робіт) із опрацюванням їх результатів у звітності з СРС (РГР, КП, КР) відповідно до індивідуального завдання (виданого викладачем, погодженого в підрозділі);

— виконання додаткових робіт студентом за дуальною програмою у виробничому підрозділі, які не входять до його прямих посадових обов'язків, але є необхідними для виконання СРС (додаткові вимірювання, розрахунки, опрацювання матеріалів) за погодженням з керівництвом підрозділу;

— комісійний захист сформованої в рамках дуального навчання звітності з СРС (РГР, КР, КП) за участю викладачів ЗВО та представників відповідного виробничого підрозділу УЗ.

Друга складова експлуатаційно-дуальної технології (дуальна технологія дипломного проектування) передбачає виконання студентом випускної кваліфікаційної роботи раціоналізаторського характеру з урахуванням реальних або гіпотетичних потреб виробничого підрозділу. В результаті її реалізації студент-дуаліст має на підставі проведених досліджень розробити технічно та економічно обґрунтовані рекомендації із вдосконалення технічних засобів підрозділу, виробничо-технологічного циклу його роботи на підставі індивідуальних завдань на дипломне проектування, що видаються викладачем та погоджуються із керівництвом відповідного підрозділу (або профільної служби філії). Процес дипломного проектування в межах дуального навчання має відповідати таким основним принципам:

— проектування та/або дослідження технічних засобів, технологічних процесів у підрозділі на підставі об'єктивних даних, отриманих як у результаті виконання основних службових обов'язків, так і додаткової роботи поза ними;

— виявлення «проблемних місць» у підрозділі та розроблення в ході формування ДП (ДР) методів, засобів і рекомендацій по їх усуненню;

— формування раціоналізаторських пропозицій за результатами дипломного проектування, за можливості — їх запровадження у виробництво;

— розрахунок реального (а не фіктивного) економічного ефекту від впровадження результатів дипломного проектування у виробництво;

— публічний захист випускної кваліфікаційної роботи у складі державної екзаменаційної комісії (ДЕК) ЗВО, яку очолює або до складу якої входить профільний спеціаліст від УЗ у предметній галузі (як правило, керівник, його заступник або головний інженер профільної служби відповідної філії УЗ).

Реалізація зазначених форм і підходів має на меті підготовку досвідченого, кваліфікованого і, головне, вмотивованого фахівця, який вже після закінчення ЗВО здатен буде виконувати самостійно інженерно-технічну роботу та здійснювати керівні функції на рівні середньої ланки виробничого процесу (на посаді майстра виробничої ділянки, старшого електромеханіка, інженера II або I категорії, керівника відділу тощо).

Застосування проектно-дуальної технології при цьому дозволить не тільки підвищити кваліфікацію майбутніх фахівців УЗ щодо конструктивних особливостей впроваджуваною зовнішніми підрядниками продукції транспортного призначення, але й виконати мотиваційну фільтрацію студентів ще на середніх курсах ЗВО — той, хто забажає присвятити себе проектній діяльності, буде виключений зі списків осіб, передбачених для реалізації в експлуатаційно-дуальному процесі. Таким чином, зникне необхідність

витрачати додаткові ресурси потенційного роботодавця на підготовку фахівців, що не мають бажання в подальшому укласти з ним трудовий договір.

З метою поступового впровадження дуальних технологій вищої освіти у навчальний процес Українського державного університету залізничного транспорту в закладі було утворено проектну групу, яка здійснює дослідження тенденцій у предметній галузі та розробляє відповідну нормативну базу. Зокрема, проектною групою розроблено план заходів щодо поетапного збільшення обсягу практичного навчання за дуальною технологією за рядом освітніх програм університету. Зокрема, на рис. 5 наведено діаграми співвідношень загального обсягу навчальних кредитів із підготовки магістрів та поетапного збільшення відповідного обсягу дуальних технологій на прикладі освітньої програми спеціальності 151 — Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології. Аналогічні результати отримані при дослідженні перспектив реалізації дуальних технологій навчання за спеціальностями 172 — Телекомунікації та радіотехніка, 273 — Залізничний транспорт та 275.02 — Транспортні технології (на залізничному транспорті) за рівнями вищої освіти «бакалавр» і «магістр».

Для повноцінної реалізації технологій дуального навчання за участю ЗВО, студентів та підрозділів УЗ необхідно виконання певної низки організаційних заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Організаційні заходи із впровадження дуальних технологій підготовки висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту передбачають:

— коригування освітніх програм та їх складових (навчальних планів, НМЗД дисциплін) із урахуванням провадження технологій дуального навчання за залізничними спеціальностями та/або освітніми програмами;

— чергову акредитацію освітніх програм за залізничними спеціальностями з урахуванням провадження технологій дуального навчання;

— розроблення проектів положень про дуальне навчання за обраними спеціальностями та освітніми програмами;

— надання можливості студентам за дуальною програмою поєднувати виробничу та навчальну діяльність (формування та затвердження індивідуальних планів навчання та впровадження дистанційних технологій в освітній процес).

З боку УЗ організаційні заходи щодо забезпечення можливості та ефективності реалізації дуального процесу підготовки висококваліфікованих кадрів полягають у таких діях:

— працевлаштування студентів-дуалістів за сумісництвом або іншою формою у виробничих підрозділах УЗ за спеціальністю;

— надання можливості доступу студентам-дуалістам до всіх матеріалів, необхідних для виконання індивідуальних

завдань із СРС та/або дипломного проектування (документації, вимірювальних приладів, інших ресурсів);

— закріплення за студентами-дуалістами досвідчених наставників з боку фахівців виробничих підрозділів (бажано — провідних інженерів, керівників ланок, їх заступників тощо);

— звільнення студентів-дуалістів від будь-яких форм нецільового використання (без крайньої необхідності), яке може мати немотиваційний вплив та втілити зневіру у перспективності освіти, що здобувається;

— чітке планування перспектив кар'єрного зростання вмотивованих студентів-дуалістів із урахуванням їх побажань, реальних потреб та можливостей підрозділів УЗ;

— застосування різних форм матеріальної мотивації (грошове забезпе-

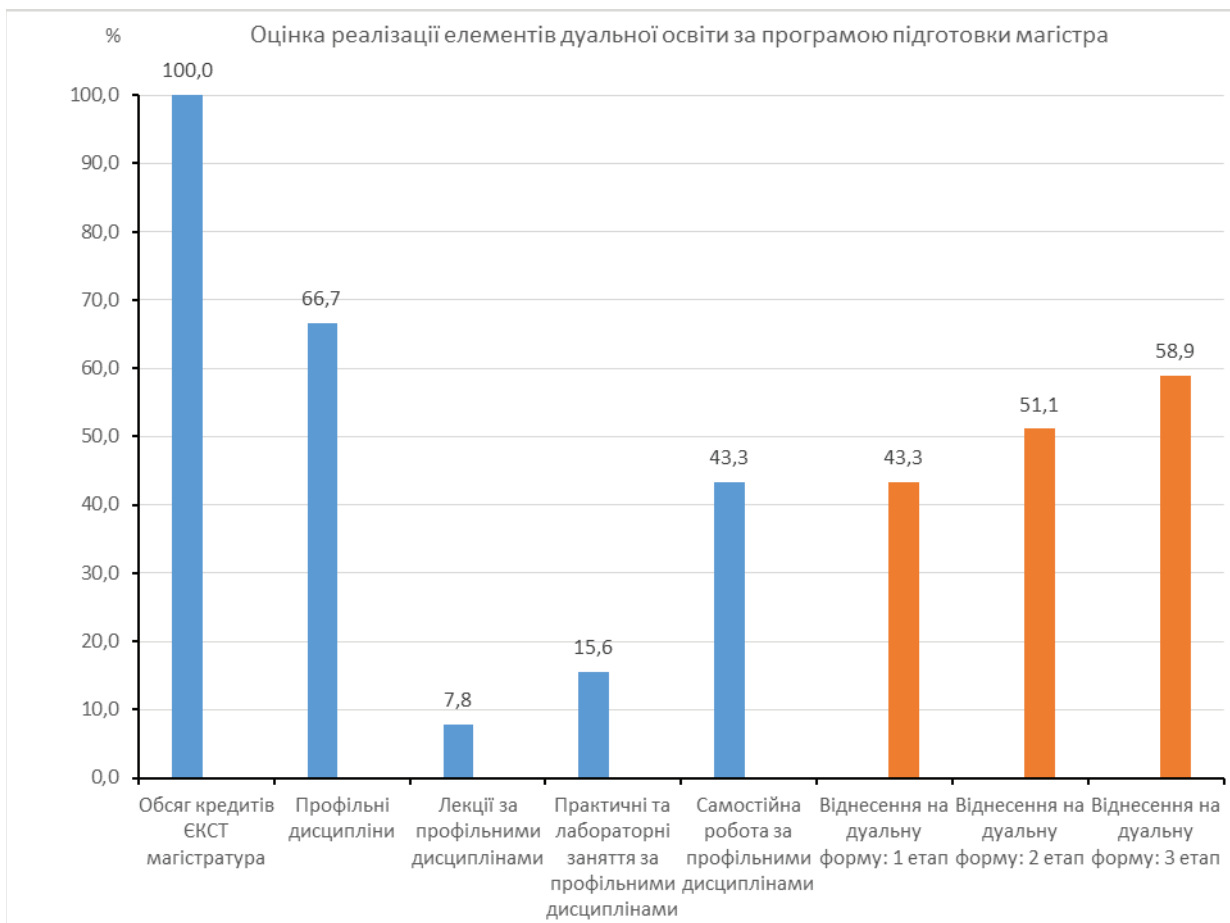

Рис. 5. Прогнозована динаміка збільшення обсягу дуальних технологій вищої освіти при підготовці магістрів за спеціальністю 151 — Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології в УкрДУЗТ

чення по роботі в підрозділі, матеріальне заохочення за місцем навчання у формі галузевої стипендії, гарантія перспектив підвищення грошового забезпечення після закінчення ЗВО — наприклад, встановленням посадового окладу не по нижньому, а по середньому рівню для відповідної посади);

— лояльне відношення до можливих додаткових неробочих днів, що беруться студентом-дуалістом з метою виконання навчального плану, із збереженням заробітної плати та подальшим відпрацюванням.

Взаємно-погоджені та скоординовані сумісні організаційні заходи профільного ЗВО та УЗ із впровадження дуальних технологій навчання та реалізації ефективної підготовки висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту полягають у наступному:

— погодження освітніх програм та їх складових, що розроблені ЗВО, з боку зацікавлених департаментів УЗ (з можливим наданням зауважень і пропозицій по їх коригуванню перед погодженням);

— оперативний обмін інформацією між ЗВО та УЗ щодо міграції випускників та осіб, задіяних у дуальному процесі;

— залучення учнівської молоді, вихованців дитячих залізниць, дітей працівників УЗ до навчання в профільних ЗВО шляхом проведення сумісної профорієнтаційної роботи (згідно з окремим планом) з метою поліпшення якісного відбору контингенту для роботи в Товаристві;

— взаємне погодження та затвердження положень про дуальне навчання та профорієнтаційну роботу з метою його легітимізації;

— створення постійно діючих робочих груп із дуального навчання та профорієнтаційної роботи зі складу представників ЗВО та УЗ;

— розроблення, погодження та затвердження професійних стандартів для фахівців залізничного транспорту з вищою освітою, адаптація під них освітніх програм ЗВО;

— посилення науково-технічної співпраці між УЗ та ЗВО шляхом замовлення

госпрозрахункових науково-дослідних робіт (НДР), до виконання яких мають залучатися передові студенти;

— посилення співпраці щодо взаємодії з МОН та іншими центральними органами виконавчої влади України з приводу формування раціональних стандартів вищої освіти, внесення в них необхідних і доцільних коригувань, забезпечення державного замовлення на підготовку фахівців за затребуваними спеціальностями тощо.

Таким чином, в діючих нормативно-правових умовах та при об'єктивній ситуації навколо об'єктів та суб'єктів освітнього процесу, можливим та доцільним слід вважати провадження дуальних технологій освітнього процесу в профільних ЗВО залізничного транспорту за такими принципами і правилами:

1. Запровадження дуальних технологій навчання в межах СРС (на виконання якої відводиться в середньому 60 % навчального навантаження) без коригування графіка освітнього процесу, форми зайнятості та фонду оплати праці задіяних науково-педагогічних працівників та представників виробництва.

2. Запровадження проектно-дуальної технології для студентів середніх курсів (на базі підрядних організацій) та експлуатаційно-дуальної технології для студентів старших курсів (на базі лінійних підприємств УЗ) у складі профільних ЗВО.

3. Забезпечення взаємозв'язку між тематикою СРС та дипломним проектуванням з одного боку й експлуатаційно-технічними характеристиками і реальними потребами підрозділів залізничного транспорту з іншого.

4. Сумісна участь у розробленні та погодженні освітніх програм та професійних стандартів для висококваліфікованих фахівців у різних галузях залізничного транспорту.

5. Мотивація учнівської молоді до вступу у профільні ЗВО, студентів профільних ЗВО до працевлаштування на підприємства УЗ, студентів, задіяних у процесі дуального навчання, до кар'єрного

зростання при роботі на виробничих підрозділах УЗ.

Основні очікувані результати від запровадження технологій дуального навчання фахівців залізничного транспорту полягають у наступному:

- вирішення проблем кадрового забезпечення УЗ у частині висококваліфікованих фахівців за різними напрямками;
- підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою для потреб залізничного транспорту;
- інтенсифікація процесів реформування галузі за рахунок притоку вмотивованого та кваліфікованого персоналу.

Наведені доводи та принципи можуть бути дещо скориговані для студентів прискорених форм навчання (випускників коледжів та технікумів), які вже під час навчання в університеті мають кваліфікацію молодшого спеціаліста, що дає підстави для їх задіяння у дуальному процесі вже з молодших курсів ЗВО.

Остаточне затвердження з боку Міністерства освіти і науки України необхідного пакету нормативно-правових документів, що регламентують дуальний процес, дозволить збільшити як обсяг практичного навчання здобувачів вищої освіти, так і задіяний у цьому процесі контингент.

Література

1. *Міністерство освіти і науки України*. Дуальна освіта [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>.
2. *Глосарій*. Затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Протокол від 29.08.2019 р. № 9 [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/b9.pdf>.
3. *Андрейців І.* Що таке дуальна освіта і навіщо вона українцям // *Українсь-*

ка правда [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/16/222630/>.

4. *Терещенко Ю.* Проблеми підготовки фахівців для залізничного транспорту і шляхи їх вирішення. Організація роботодавців «Галузеве об'єднання підприємств залізничного транспорту «Федерація залізничників України» [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <http://fzu.uz.gov.ua/ua/Problemi-pidgotovki-kadriv-dlya-zalznichnoyi-galuzi.html>.

5. *Наказ МОН України від 16.03.2015 р. № 298* «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти» [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.

6. *Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти*. Схвалено розпорядженням КМУ від 19.09.2018 р. № 660-р. [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.

7. *План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти*. Схвалено розпорядженням КМУ від 03.04.2019 р. № 214-р. [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-80>.

8. *Проект Положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти*. Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-produalnu-formu-zdobuttya-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-ta-tipovij-dogovir-pro-zdobuttya-vishoyi-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-za-dualnoyu-formoyu>.

04.11.2019

Організація навчального процесу з урахуванням новітніх тенденцій

Світлана Нешко,

кандидат філологічних наук, доцент,

Леся Близнюк,

кандидат філологічних наук, доцент,

Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків

«Освіта, визнана світом!» — це незмінне гасло університету залізничного транспорту, що ставить нам високу планку при підготовці фахівців, які отримають дипломи одного із класичних вузів України. Перш за все, ми зважаємо на механізм самоорганізації студента, що є актуальним для освітян. Хоча Міністерство освіти і науки України вже визначило кількість годин для самостійного опанування предметів, для практиків-педагогів це питання залишається у площині дискусії. Механізм організації самостійного навчання для кожного є невичерпним простором організації самопідготовки студента, від списку літератури для додаткового вивчення до викладення матеріалу із помітками, питанням до самоконтролю, інтерактивними тестами та використанням Інтернет-платформ тощо. Для досягнення кінцевого результату і досконалого вивчення дисципліни необхідно об'єднати такі фактори: викладення навчального матеріалу педагогом, практичні аудиторні заняття та самостійна робота у вигляді опрацювання додаткових джерел, момент самоконтролю та кінцевий аудиторний тест (залік чи іспит, залежно від навчального плану).

Як здолати прірву між необхідністю навчатися і бажанням навчатися? Це питання не раз виникає в кожного педагога. Інколи навіть закрадається думка:

а чи не ми є причиною втрати мотивації й запалу до предмету, який викладаємо? Однозначної відповіді немає. Ми, спираючись на досвід своїх викладачів, прагнемо передати свої знання студентам. Класичне навчання звичайно ж є пріоритетним для більшості навчальних закладів, і ми дотримуємось такої ж думки, але й не враховувати сучасні тенденції та нехтувати новітніми технологіями — це дорога, яка приведе нас не тільки до погіршення освітнього процесу, а й до повної втрати студента.

Тож кожного разу на першому занятті виникає запитання: як знання мого предмету допоможе нашим студентам реалізувати себе в житті? Можливо, хтось скаже, що це надто глобальний підхід, але він помиляється. Насамперед, ми не можемо примусити вчитися того, хто не зацікавлений у предметі. Тому вихід є одним: прийняти умови студента, а вони не такі вже й погані для нас! Ми прагнемо навчити наших студентів бути не тільки користувачами інноваційних засобів навчання, а й грамотно поєднати їх із класичними методами, що в майбутньому зробить із них конкурентоспроможних фахівців. Сучасні діти готові вчитися за межами аудиторії. Тому використання новітніх технологій, таких, як система Moodle або Google class дає можливість продовжити саме заняття, зробити його інтерактивним, навіть без

застосування університетських ресурсів: комп'ютерних класів, лабораторій тощо. У зручний час, в зручному місці, а головне: у зручному темпі студент може навчатися. Тому сьогодні ми можемо сказати, що навчальну платформу Google class готові використовувати сто відсотків наших слухачів. Постає питання контролю. Ми звикли спочатку давати матеріал в аудиторії, а потім його перевіряти. Не всі предмети можна вивчати за такою моделлю. Наприклад, аналітичне читання передбачає ознайомлення із твором наперед. Тому доводиться визначати дату здачі завдання і чекати на студентські роботи.

Зупинимося щодо питання самих завдань. Google class дозволяє виставити повний текст твору з вашими коментарями, аудіо- та відеоматеріали, ну і звичайно, ваші тести та завдання. Таким чином, ми вийшли за рамки підручників і методичних вказівок, доповнивши навчальний процес інтерактивом та розширивши навчальний простір. Як бачимо, поєднання класичного та інноваційного методів тільки покращило й розширило межі викладання предмету.

Апробація таких курсів пройшла успішно. Другий рік поспіль слухачі та викладачі користуються платформою Google class. Створено шість навчальних курсів різної складності й з достатнім

методичним наповненням. Це дало змогу викладачам адаптувати навчальний план до індивідуальних потреб студента. За бажанням, можна обрати рівень складності та кількість часу, яку слухач готовий виділити на даний предмет. Навіть ті студенти, які з певних причин не мають комп'ютерів чи смартфонів, можуть скористатися нетбуками в університетській медіатеці. Наша адаптація до реалій призвела до підвищення мотивації самого студента. Тепер дошка, крейда і книга перестали бути незмінним знаряддям викладача.

Зрозуміло, ми ні в якому разі не хочемо недооцінювати книгу в освітньому процесі. Її неоціненний багатовіковий внесок і таїнство передачі знань від покоління до покоління залишається безсумнівним. Але все ж повернемося до книги в аудиторії. Чи завжди це зручно? Чи достатньо однієї книги на парті? І, врешті-решт, чи готовий студент носити книги із собою на заняття? Практика показує, що ні. Аналіз підходів до викладання іноземних мов довів, що на практичних заняттях викладач використовує дві-три книги одночасно, а ще й бажано мати у своєму доступі словник.

Щоб саме заняття було цікавим і динамічним, потрібен багатий візуальний ряд, відео- та аудіосупровід. Як вирішити

цю проблему? Вихід було знайдено, і наші аудиторії оснастили смарт-технологіями. Смарт-телевізори у разі підняли рівень занять. Текст, таблиці, картинки — все виводиться на екран одним «кліком». Практичні заняття розробляються у Power Point і слайд за слайдом виводяться на екран. Таким чином, не втрачається зоровий контакт із студентом і не потрібно витрачати час на написання

прикладів і витирання дошки. Відео- та аудіофрагменти супроводжуються (за потреби) субтитрами, що покращує сприйняття інформації. Таким чином, викладач має змогу передати більший об'єм інформації, а студент не втомлюється від монотонності заняття. Студент нового покоління — це людина, яка не здатна тримати концентрацію уваги протягом довгого часу. Неймовірна кількість гаджетів, яка ще з дитинства використовувалась для навчання, привела до того, що працювати з книгою, зошитом і ручкою наш студент не адаптований. Тому вихід полягає у поєднанні класики та інтерактиву.

Ще одним важливим кроком в освітньому процесі є виховна робота із студентами. Минули часи, коли було легко зібрати повний зал слухачів на концерт чи організувати гурток, який об'єднав би студентів за спільними інтересами. Ректорат підійшов до вирішення цього питання досить нестандартно. Було створено аудиторію, яка відрізняється від тих, до яких звикли студенти. Спрацював механізм самоорганізації студентської спільноти. Першими активісти вийшли із пропозицією створити клуб інтелектуальних ігор, де основними мовами спілкування були б англійська та українська. Тож, тепер за допомогою викладачів-ентузіастів кафедри іноземних мов та міжнародного центру проводяться регулярні різні виховні заходи.

Такий досвід привернув увагу і вчителів Харківського району, які звернулись із проханням проведення школи-семінару в рамках щорічного англомовного форуму: «Освіта, що долає кордони». Співпраця вчителя і викладача вишу дає неодмінно позитивний результат, адже ми не тільки обмінюємося досвідом, а й виробляємо спільну стратегію підготовки студента — майбутнього лідера і досвідченого фахівця.

А тепер повернемося до питання, яке порушувалось раніше: як наші студенти

зможуть реалізувати себе в житті? Безперечно, коли перед ними стоїть викладач, який усе заняття дивиться їм у вічі, спілкується з ними за допомогою зрозумілих їм технологій, слугує досить важливою мотивацією для саморозвитку та самоосвіти. Так вже сталося, що викладач — це професія і покликання водночас, а наше натхнення — студент, який неодмінно повинен стати кращим за нас. Тоді й ми будемо спокійні за подальшу долю наших випускників.

Проаналізувавши все сказане, можна зробити висновок, що не існує універсального способу організації навчального процесу. Він, як і навчальний план, завжди буде змінюватися із кожним новим поколінням. Викладач, який прагне завоювати авторитет серед студентів і передати свої знання, навчити любити свій предмет і викликати до нього інтерес, повинен пристосовуватись до новітніх тенденцій, опановувати новітні технології. На думку спадають рядки однієї із найбільш цитованих в світі книг Льюїса Керолла «Аліса у країні чудес»: «Якщо ти хочеш залишитись на місці, біжи швидко, а якщо хочеш просунутись вперед, — біжи вдвічі швидше» [1]. Ми — вищий навчальний заклад, який не стоїть на місці, а розвивається так само динамічно, як диктує нам сьогоднішня, тому відкриття нової освітньої програми «Переклад та англійська мова і література» за спеціальністю 035 — Філологія у класичному залізничному виші стало серйозним викликом, і ми впорались!

Література

1. *Lewis Carroll. The annotated Alice's adventures in wonderland. Bramhall House. 352 p.*

21.05.2019

Деякі аспекти фізкультурно-оздоровчої та рекреаційно-дозвілєвої діяльності студентів

Андрій Маракушин,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент, майстер спорту України,

Оксана Мкртічян,

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний економічний університет
імені С. Кузнеця

Створення умов для забезпечення оптимального фізичного розвитку особистості, збереження її здоров'я, отримання знань про особливості організму, фізіологічні процеси в ньому, набуття санітарно-гігієнічних умінь та навичок догляду за власним тілом, підтримання і розвиток його потенційних ресурсів неможливе без фізичного вдосконалення і розвитку.

Фізичне виховання сприяє збереженню і зміцненню здоров'я людини, підвищенню рівня її фізичної підготовленості й працездатності, продовженню творчої активності, збільшенню рівня фізичної функціональної підготовленості людей через дотримання здорового способу життя, виконання фізичних вправ, забезпеченню фізичної досконалості людини, вихованню всебічно розвиненої особистості; задоволенню потреби суспільства у фізично підготовлених людях, які здатні активно працювати в умовах дії ринкових відносин, забезпеченню покращення генофонду народу в цілому.

Так, пріоритетним завданням системи сучасної освіти є виховання у молоді відповідального ставлення до людського здоров'я як найвищої індивідуальної і

суспільної цінності. Стратегія сучасних освітніх реформ та молодіжної політики країни — формування в студентства дбайливого ставлення до власного здоров'я та фізичної кондиційності, розвиток фізичних, психічних, загально-культурних якостей особистості, сприяння творчому використанню засобів фізичної культури в організації здорового, змістовного, соціально активного способу життя.

Безперечно, сьогодні основні напрями розбудови освіти України вимагають не тільки оволодіння учнями, студентами фундаментальними фаховими знаннями, але й пошуку ефективних шляхів виховання фізично, психічно, культурно, морально, духовно здорового громадянина, готового протистояти викликам глобалізації життя.

Аналіз наукових праць (О. Андреева, М. Боришевський, Н. Галкіна, С. Гвозд'ї, В. Звекова, М. Зубалій, У. Катерина, О. Козленко, А. Комков, А. Кульчицька, О. Куц, О. Леонт'єва, Г. Мейксон, Ю. Міславський, І. Олійник, Т. Плачида, К. Плотніков, Р. Пономарьова, М. Солопчук, А. Турчак, В. Шерета та інші вчені) дозволяє з'ясувати проблеми розвитку, активності особистості та напрями її фор-

мування в процесі навчально-виховної та дозвіллевої діяльності; показує, що під здоров'язбереженням доцільно розуміти таку організацію життя людини, яка передбачає гармонізоване використання й розвиток її духовно-моральних і фізичних сил, виховання прагнень до збереження індивідуального й соціального здоров'я та ін.

Досвід освітньо-виховної практики свідчить про те, що проблема дефіциту рухової активності, зниження імунітету та поширення пов'язаних із цим захворювань серед студентів вищої школи є актуальною для нашого суспільства. Поряд із цим набули особливої ваги такі негативні явища, як тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, комп'ютерна та інтернетзалежність.

 станнім часом поширюється ще один комплекс психолого-педагогічних проблем — ускладнення соціалізації особистості (девіантна та суїцидальна поведінка, схильність до правопорушень, пригніченість, емоційна збудженість булінг, кібербулінг тощо). Реалізація освітніх завдань та подолання зазначених психолого-педагогічних проблем покладена і на систему фізичного виховання студентської молоді.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізичне виховання молоді має представляти нові підходи до формування особистості «людини сьогодення — людини майбутнього». З'ясовуючи сутність психолого-педагогічних проблем, аналізуючи стан фізичного виховання студентської молоді, ускладнення наслідків депривації та поширення її масштабів робимо висновки щодо актуальності й важливості забезпечення здоров'язберігаючого дозвілля як важливого аспекту у вирішенні нагальних проблем сьогодення.

Зауважимо, що розв'язання завдань фізичного виховання — проблема багатоаспектна і вимагає комплексного підходу (комплексу цілеспрямованих дій). Слід пам'ятати, що зміцнення і збереження здоров'я людини залежить від багатьох чинників (вікові та індивідуальні особли-

вості, матеріальні умови та ін.), комплексу засобів, серед яких: натуральні сили природи (сонце, повітря, вода); організація правильного режиму харчування, праці та відпочинку; гігієнічна гімнастика, гігієна догляду за тілом; гімнастика, спортивні ігри, туризм, праця.

Розглянемо засоби, форми фізкультурно-оздоровчої та рекреаційно-дозвіллевої діяльності, які спрямовані на попередження негативних явищ («морального колапсу» та знецінення свого власного життя і здоров'я) в межах студентського середовища та покращення стану фізичного розвитку молоді людини. До основних засобів фізичного виховання сучасного освітнього закладу належать:

— теоретичні відомості (гігієна загальна і фізичних вправ, відомості, необхідні для самостійних занять фізичними вправами);

— заняття гімнастикою (вправи, що сприяють загальному фізичному розвитку особистості: загальнорозвивальні, вправи на формування правильної постави, акробатичні, танцювальні, вправи на розвиток рівноваги, опорні стрибки);

— заняття з легкої атлетики (різні види бігу, стрибки в довжину й висоту, метання на дальність);

— рухливі ігри (розвиток спритності, кмітливості, виховання дисциплінованості);

— спортивні ігри (баскетбол, волейбол, ручний м'яч, футбол);

— лижна, кросова, ковзанярська підготовка, плавання та ін.

Форми фізичного виховання (заняття з фізичного виховання, діяльність спортивних секцій, гуртків тощо) забезпечують умови зміцнення здоров'я, розвитку фізичних потенційних можливостей, формування спортивних навичок людини.

Слід зазначити, що фізичний розвиток відбувається безпосередньо з раннього дитинства, як під час занять (фізкультурні хвилини під час уроку, ігри та вправи на перервах і в режимі подовженого дня), так і на уроках фізкультурного і нефізкультурного профілю, на перервах, під

час прогулянок, суспільно корисної праці, в ігровій діяльності, у процесі організації дозвілля (сімейного, шкільного, власного тощо) та ін.

Зауважимо, що рівень інтересу до фізичного виховання і спорту в нашому суспільстві значно погіршився. На негативне ставлення і незацікавленість впливають такі чинники: нестача вільного часу, відсутність спортивних баз й спортивних секцій (або їх комерціалізація, нестача коштів для студентства), стан здоров'я та «моральна і фізична втома молодої людини ХХІ ст.», недоліки в організації фізичної культури студентської молоді. Чи є шляхи виправлення цієї проблеми в умовах вищої школи? Так.

Цілісний освітній процес університетів складається з багатоаспектного навчально-виховного процесу (аудиторної та позааудиторної роботи), педагогічної практики та науково-дослідницької діяльності, студентського дозвілля та співпраці з громадськістю. Знайти вихід з фізичної і моральної перезавантаженості в цьому потоці педагогічної діяльності допоможе чітка організація непримусового, цікавого і корисного дозвілля.

 сновними напрямками активного фізкультурно-оздоровчо-рекреаційного дозвілля — векторами організованого непримусового дозвілля студентської молоді — на сьогодні мають бути:

— впровадження у студентське дозвілля демократичних видів рухової активності (курортно-туристичні центри, непримусова культурно-дозвіллева-рекреаційна діяльність та ін.);

— посилення пропаганди щодо ведення здорового способу життя засобами масової інформації (реклама, інтернет-мережа, висвітлювання досвіду спортивних шкіл та ін.);

— запровадження послуг аніматорів, новітніх технологій у роботу об'єктів сфери дозвілля і рекреації (використання сучасного обладнання, інтерактивних форм роботи, змагання-паті та ін.);

— розвиток альтернативних форм і

видів активного фізкультурно-оздоровчо-рекреаційного дозвілля (інфраструктура еко-, агроекстремального туризму і якість обслуговування);

— посилення уваги до розвитку національних традицій у сфері фізкультурно-оздоровчо-рекреаційного дозвілля (використання автентичних рухливих ігор; обрядових дій з елементами рухової активності під час свят; нових видів, форм рухової активності з національним компонентом — «Хортинг», «Козацькі забави», «Джура», квести-змагання «Козацька слава», «Козацькі розваги» та ін.).

Активність у фізкультурно-оздоровчій та рекреаційно-дозвіллевій діяльності є необхідною умовою гармонійного розвитку студентської молоді, що набуває якості цілеспрямованого впливу на конкретну людину згідно з її потребами, інтересами, здібностями.

Література:

1. Закон України «Про освіту» №2145-VIII від 05.09. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» №3808-XII від 24.12.1993. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
3. Круцевич Т.Ю., Пангелова Н.С., Пангелов С.Б. Історія розвитку фізичної рекреації : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 160 с.
4. Олійник І. Єрусалимець К. Фізичне виховання і спорт як засіб змістовного дозвілля студентської молоді. Електронний ресурс. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_4_55
5. Плачинда Т.С. Педагогічні умови стимулювання активності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до фізкультурної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Х., 2008. 23с.

11.02.2020

УДК 378.1;574.24

DOI 10.30837/nc.2020.1.54

ОСОБЛИВОСТІ СПРЯМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КАФЕДРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНЖЕНЕРНОЇ ЕКОЛОГІЇ ХНУБА

Валентина Юрченко,
доктор технічних наук, професор,

Світлана Даньшева,
кандидат педагогічних наук, професор,

Віктор Шилін,
кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Екологія — наука, що виникла в XIX столітті як розділ біології, в середині XX століття набула нових якостей, проникаючи не тільки в інші природничі науки (геологію, фізику, математику), але і в науки технічні. Самим інтенсивним стимулом розвитку технічних прикладних галузей екології стала глобальна екологічна криза, що наступила в середині XX століття. У зв'язку з нею у другій половині XX століття виникає низка прикладних галузей екології — промислова, інженерна, урбоекологія та ін. А з початку 90-х років минулого століття в

екології з'явилася доктрина екологічної безпеки, практичну частину якої могли забезпечити головним чином технічні рішення. Відображенням процесів, що відбуваються в науковому середовищі, стало відкриття кафедр екології в різних технічних вишах і екологізація властивих їм напрямків інженерії. Екологічна кафедра в Харківському державному університеті будівництва та архітектури (ХНУБА) — кафедра безпеки життєдіяльності та інженерної екології, також не могла обмежитися питаннями загальної екології. Її специфіка мала професійну деформа-

цію, відповідну профілю технічного вузу. В силу специфіки університету, напрямки екології включали не тільки моніторинг екосистем, що підлягають різним видам техногенного навантаження, а й активні дії в технічному середовищі, що знижують це навантаження на природні екосистеми: очищення газоподібних викидів, очищення стічних вод (промислових і міських), анаеробна переробка органічних відходів в метантенках. Крім того, ХНУБА з самого початку його утворення є університетом не тільки будівництва, але і архітектури. Сучасна архітектура дуже активно використовує методологічний апарат і наукові інструменти екології, тому неможливо уявити собі кафедру екології в ХНУБА не залученою в цей перспективний союз. Наукове «обличчя» кафедри формувалось на базі розвитку, поглиблення і деталізації саме цих наукових напрямків співробітниками, аспірантами та студентами кафедри. Науковому прогресу кафедри сприяла постійна модернізація лабораторної бази кафедри, що дозволяє проводити екологічний моніторинг природних середовищ і досліджувати проблеми екологічної безпеки технічних підприємств для атмосферного повітря, природних водойм і ґрунтових екосистем. При цьому наукові дослідження цих проблем враховували такі особливості навчальної діяльності як викладання для різних спеціальностей дисциплін «охорона праці» і «безпеки життєдіяльності» та відображали питання цих дисциплін. З урахуванням цих пріоритетів та основних уявлень в екології напрямки наукових досліджень, що виконуються на кафедрі, можна поділити на дві групи.

І. Екологічна безпека середовищ біосфери і безпека життєдіяльності в них

1. Екологічна безпека гідросфери:

— індикація стану природних водойм і їх безпеки для людини: біохімічні, мікробіологічні та гідрохімічні методи контролю. Екологічна безпека питної води;

— технології захисту природних водойм від забруднення стічними водами і евтрофікації. Використання екологічних

факторів в якості визначальних впливів в біологічних технологіях очищення міських і промислових стічних вод. Мікробіологічний, біохімічний та хімічний контроль процесів в спорудах очищення стічних вод.

2. Екологічна безпека атмосферного повітря:

— контроль забруднення атмосферного повітря газоподібними речовинами і частинками на території підприємств і населених пунктів (використання спеціальних аналізаторів, опосередкованих методів, мікроскопіювання, комп'ютерних програм і т.д.). Математичне моделювання розсіювання забруднень в атмосферному повітрі;

— захист міського атмосферного повітря від забруднення високо токсичними сполуками (сірководень, формальдегід), що містяться в газоподібних викидах з каналізаційних систем;

— біоіндикація ґрунтів (ботанічна, фізіологічна, біохімічна, мікробіологічна і ін.);

— Екологічна безпека будівельних матеріалів і споруд:

— радіоактивність будівельних матеріалів;

— виділення токсичних сполук будівельними матеріалами і сумішами;

— мікробіологічна корозія будівельних матеріалів і конструкцій;

— екологічні наслідки виробництва робіт на будівельних майданчиках.

2. Екологізація містобудування. Відео-екологія малих архітектурних форм.

3. Параметричне забруднення житлової забудови.

4. Екологічні проблеми експлуатації систем водовідведення.

В якості прикладів наведемо результати найбільш успішних та впроваджених на промислових підприємствах наукових робіт з кожної групи. З першої групи — це робота із визначення екологічних небезпек та захисту атмосферного повітря від забруднення викидами дрібнодисперсних органічних частинок, які утворюються на кондитерських підприємствах.

Пил є одним з головних забруднювачів атмосферного повітря в Україні. Найнебезпечнішим для людини та навколишнього природного середовища є дрібнодисперсний пил: СТЧ з розміром до 10 мкм (PM10) та менше 2,5 мкм (PM2,5), оскільки викликає важкі патології. Дрібнодисперсні органічні частинки до того ж є алергенами, здатними викликати алергічні реакції, та потенційним опосередкованим джерелом парникових газів.

Іntenсивним джерелом викидів дрібнодисперсних органічних частинок є кондитерські виробництва, які відносяться до підприємств харчової промисловості, що наразі за темпами зростання виробництва займає в Україні позицію, що лідирує. Дрібнодисперсний органічний пил утворюється в технологічних процесах, де використовуються сипучі матеріали — какао, крохмаль, цукор, борошно. Екологічна небезпека значної кількості кондитерських підприємств посилюється їх розташуванням серед житлової забудови. Проте контроль і облік викидів PM10 і PM2,5, як найнебезпечнішої фракції СТЧ, не здійснюється, а характеристики органічних твердих частинок в цих викидах, їх дисперсний склад, екологічна небезпека та методи інтенсифікації уловлювання очисним обладнанням залишаються недостатньо вивченими. Актуальність даної роботи обумовлена необхідністю визначення характеристик екологічної небезпеки різних видів PM10 і PM2,5 в викидах кондитерських підприємств і особливостей їх розсіювання в міському середовищі, розробки та обґрунтування економічно доцільних методів їх ефективного вилучення з промислових викидів для додержання нормативів шкідливих впливів на довкілля.

В роботі застосовано ряд оригінальних методів дослідження дрібнодисперсних часток, що міститься в викидах кондитерських підприємств. Визначення дисперсного складу та ідентифікацію органічних твердих частинок, що утворюються в кондитерському виробництві, проведено методом мікроскопіювання

із застосуванням окуляр-мікрометра й фотографування зразків пилу за допомогою веб-камери при задаванні масштабу зображення в CorelDrawGraphics (по 1200 частинок кожного виду органічних твердих частинок). Геометричні характеристики частинок (периметр, площа проекції, коефіцієнти округлості і подовження) визначали в програмному продукті ImageJ (програма написана мовою Java). Геометричні і фізичні характеристики пилу (еквівалентний діаметр, об'ємний коефіцієнт форми, об'єм, маса, швидкість осідання і коефіцієнт дисперсії частинок пилу) рахували із застосуванням комп'ютерної програми Microsoft Excel, медіанного діаметра частинок d50 — в програмі DisAdp, розробленій мовою C#. Пряме вимірювання концентрації недиференційованих за складом PM2,5 та PM10 в атмосферному повітрі виконали за допомогою відкаліброваного лазерного аналізатору VSON Agris WP 6910 на висоті 1,5 м від поверхні землі на межі СЗЗ підприємства. Опосередковане вимірювання концентрації частинок какао й недиференційованих за складом PM10 в атмосферному повітрі виконували за допомогою мікроскопіювання проб снігу у зимовий період. Для прогнозування концентрацій органічних PM10 в приземному шарі атмосфери використано математичне моделювання розсіювання, яке враховує перенесення частинок в атмосфері за рахунок дії вітру, атмосферної турбулентної дифузії та сили тяжіння.

Екологічну небезпеку, створювану викидами дрібнодисперсних органічного пилу кондитерськими підприємствами, оцінювали трьома незалежними методами: прямим вимірюванням, комплексним (хімічним та мікроскопічним) дослідженням снігу (найефективнішого сорбенту забруднень атмосфери) та математичним моделюванням.

На підставі результатів досліджень визначено характеристики дрібнодисперсних органічних PM10 та PM2,5 в викидах кондитерського виробництва. Встановлено, що пил какао на $63,50 \pm 12,92 \%$

складається з РМ_{2,5}, пил крохмалю — на $76,22 \pm 2,72$ % з РМ₁₀, пил цукру на $78,42 \pm 6,27$ % з РМ₁₀, пил борошна на $50,26 \pm 2,44$ % з РМ₁₀. На межі СЗЗ пил на 90,9 % складається з найбільш екологічно небезпечних РМ_{2,5}. Визначено коефіцієнт дифузії частинок какао, крохмалю, цукру та борошна в атмосферному повітрі, коефіцієнти перерахунку для органічного пилу кондитерських виробництв. Визначено питомі викиди парникових газів (СО₂екв на тону продукції): прямі — 569,2, опосередковані енергетичні — 363,1, опосередковані при поводженні з викидами органічного пилу — 1,8, при очищенні стічних вод — 26,2, при поводженні з органічними відходами — 37 кг/т.

Проведено математичне моделювання процесу розсіювання дрібнодисперсних твердих частинок какао, цукру, крохмалю та борошна. За допомогою математичного моделювання встановлено кордон екологічно безпечної зони за вмістом органічних РМ₁₀ в приземному шарі атмосферного повітря.

В експериментальних дослідженнях за допомогою іонізації визначено технологічні параметри інтенсифікації уловлювання екологічно найнебезпечніших органічних РМ_{2,5} та РМ₁₀, що утворюються на кондитерських підприємствах. Встановлено вплив технологічних параметрів іонізації (природа та розмір частинок, концентрація органічних РМ до іонізації, швидкість потоку у повітроводі, інтенсивність емісії негативно заряджених іонів) на ефективність попередньої обробки викиду. Показано, що іонізація дозволяє знизити концентрацію органічних РМ в атмосферному повітрі на територіях за межами СЗЗ кондитерських підприємств до нормативно-допустимого рівня. Розроблені рекомендації щодо застосування цього методу впроваджено в виробництво.

З наукових робіт другого напрямку до найцікавіших можна віднести дослідження, що виконані в рамках рішень екологічних проблем експлуатації систем водовідведення та, зокрема, присвячені

відеоекології малих архітектурних форм цієї технічної галузі.

При важливому природоохоронному заході — відведенні стічних вод — в каналізаційних колекторах утворюються екологічно небезпечні газоподібні сполуки (Н₂S, ДМС, SO₂, CO₂, CO, NH₃, NO_x та ін.), які через відкриті люки каналізаційних шахт та колодязів виділяються в атмосферу міського середовища. Для захисту міської атмосфери та очистки газоподібних викидів з каналізаційних мереж в КП «Харківводоканал» було побудовано установки — фільтри-поглиначі (дегазатори), які забезпечили високий ефект вилучення сірководню. Поширення цього позитивного досвіду та побудова дегазаторів на каналізаційних мережах міст України передбачена сучасним нормативним документом. При розташуванні серед житлових будинків, паркових зон, рекреаційних зон, а особливо — в районах міста, які мають історичну цінність, дегазатори створюють гострий зоровий дискомфорт — відеозабруднення. Без вирішення відеоекологічних проблем, які спричиняються такими природоохоронними спорудами, тобто без гармонізації дегазаторів з існуючою забудовою, їх використання в містах є малоперспективним та екологічно небезпечним.

Мета роботи — розробка екологічно прийнятних дизайнерських рішень та пропозицій щодо вписування дегазаторів на каналізаційних мережах в різний міський ландшафт.

Поряд з хімічними й фізичними факторами, які визначають ступінь екстремальності навколишнього середовища, велике значення мають психологічний й інформаційний фактори. Візуальне середовище — один з головних компонентів життєзабезпечення людини. Відеоекологія — галузь знань про взаємовідносини людини з його навколишнім видимим середовищем, котре розглядається як важливий екологічний чинник.

Насиченість міського середовища елементами техногенезу, котрі забезпечують функціонування всіх систем жит-

Бальна оцінка візуальної гармонізації установки дегазації з навколишнім середовищем

Установки	Силует	Обмеження висоти споруди	Колористичні рішення	Насиченість навколишнього середовища	Спорідненість штучного і природного середовища	Створення замкнутих просторів
Існуючі	3	8*	0	3**	0	9***
Проектна пропозиція	10	8	10	8	9	9

* — існуюче рішення не обґрунтовано, займає багато простору;

** — існуюче рішення перенасичує навколишнє середовище, а проектна пропозиція навпаки гармонізує установку з оточенням, що знижує перенасиченість;

*** — в місцях, де існує дана установка, не утворюється великих розривів.

тедіяльності, призвела до кардинального погіршення візуального середовища в місцях проживання людей. Відеозабруднення — насиченість міської архітектури елементами будівель, котрі служать причиною виникнення у людини негативних наслідків: короткозорість, психічні захворювання, агресивність. При формуванні техногенних елементів середовища проживання необхідно враховувати насиченість його видимими елементами й особливостями їх впливу на людину.

В роботі особлива увага приділялась аналізу сприйняття людиною візуаль-

них образів навколишнього середовища. Малі архітектурні форми різноманітних установок життєзабезпечення міського населення, в тому числі споруди природоохоронного призначення, в міській забудові дуже забруднюють візуальне середовище. Установки для очистки газоподібних викидів з каналізаційних мереж (дегазатори), розташовані серед житлової забудови, а також в парковій зоні (рис. 1), створюють гострий зоровий дискомфорт й викликають справедливі нарікання населення. Використання дегазаторів без урахування впливу їх відеоекологічних

Рис. 1. Дегазаційні установки, встановлені на каналізаційних мережах м. Харкова

Рис. 2. Дизайнерські рішення, рекомендовані для установки дегазації

характеристик на населення є екологічно небезпечним. Розроблено проектні пропозиції дизайнерських рішень для поліпшення відеоекологічних характеристик дегазаційних установок та гармонізації їх з навколишнім середовищем.

В роботі використано метод соціологічного опитування. Опитано 350 студентів архітектурного факультету. В табл. 1 представлено бальну оцінку установок дегазації, які існують на теперішній час (рис. 1), та дизайнерських рішень, що рекомендуються для цих установок (рис. 2) для гармонізації з навколишнім міським середовищем (житлова забудова, паркова, рекреаційна зони та ін.). Оцінка проводилася за 10-бальною шкалою по шести факторах.

Проектна пропозиція щодо поліпшення візуальних характеристик установки дегазації набрала 54 бали, в той час як зовнішній вигляд існуючої установки набрав 23 бали (таблиця).

Характеристики проектної пропозиції більш ніж в два рази краще сприймаються людьми та гармонізують навколишнє середовище.

Практична цінність представлених матеріалів полягає в ознайомленні здобувачів вищої освіти з науково-методичними дослідженнями кафедри БЖ та на підставі цього підвищення мотивації студентів щодо навчання.

Література

1. Мудрак О. В. Проблеми і шляхи розвитку екологічної освіти в Україні // Людина і довкілля. Проблеми неоекології. Харків : Вид-во ХНУ, 2002. Вип. 3. С. 14-18.
2. Концепція екологічної освіти України. Київ : Колегія МОН України, 20 груд. 2001 р., № 13/6-19. Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>.
3. Дубовіч І. А. Екологізація освіти та економіки — шлях до практичної реалізації концепції сталого розвитку в Україні. Львів : РВВ НЛТУ України, 2015. Вип. 13. С. 155-158.
4. Екологізація освіти — важливий напрям екологізації економіки. Режим доступу: <http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2016/.../Bilyavskiy.doc>.

05.09.2019

Прийоми з активізації пізнавальної активності старшокласників у груповій роботі

Ірина Дорожко,
доктор філософських наук, професор,

Олена Малихіна,
кандидат психологічних наук, доцент,

Людмила Туріщева,
кандидат психологічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В її основу покладені ідеї Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Й.Г. Песталоцці стверджував, що вмiле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їхня активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку. Різновидом групового навчання у межах класно-урочної системи стала белл-ланкастерська система. Розвиваючи ідеї Я. Коменського, автори цієї системи запропонували схему взаємного навчання. Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової роботи дали дослідження В.К. Дяченка, В.В. Котової, Г.О. Цукермана, О.Г. Ярошенко та ін. Також вивчення даної проблеми представлене у застосованому на практиці підході до організації навчання, запропонованого О. Рівінім — методі взаємонавчання. Учитель не має часу працювати з кожним учнем. Тому методика навчання має бути такою, щоб надати можливість

кожному учню всебічного і найшвидшого розвитку.

Теоретичні дослідження та практичний досвід показують, що знання й уміння з будь-якої шкільної дисципліни будуть міцнішими й дієвішими, якщо предмет навчальної діяльності засвоюється через спілкування. Під час інтенсивного групового навчання виникає маленький колектив, що має позитивний вплив на становлення особистості кожного учня. Індивідуальна робота, до якої найчастіше вдаються сучасні вчителі, позбавляє навчально-виховний процес на уроці найважливішої ланки — міжособистісного спілкування й взаємодії, які дуже важливі під час здобуття нових знань.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова навчальна діяльність сприяє активізації та результативності навчання школярів, вихованню гуманних взаємин між ними, самостійності, умінню доводити та відстоювати свою точку зору, а також прислухатися до думки товаришів, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці. Отже, групова навчальна діяльність —

це форма організації навчання в малих групах учнів, що об'єднані спільною навчальною метою за опосередкованого керівництва вчителя і в співпраці з учнями. Учитель повинен знати, як поділити клас на групи і як організувати роботу в групах. Способів утворення груп існує багато, і вони значною мірою визначають те, як відбувається робота і яким буде результат. Методисти пропонують найбільш адаптовані способи розподілу за групами:

- за вибором учителя, тобто вчитель сам створює групи, враховуючи, наприклад, рівень навчальних досягнень учнів з предмета, темп роботи, ставлення до навчання, творчі здібності тощо;
- за бажанням учнів, тобто учні самостійно створюють групи, при цьому учитель повинен прогнозувати результативність такого поєднання;
- випадковим способом, тобто в групі організовуються ті учні, які за інших обставин ніяк не взаємодіють;
- за певною ознакою, яку пропонує вчитель чи обраний учень (наприклад, група учнів проживає в одному будинку чи на одній вулиці, прізвища починаються на одну букву тощо);
- за вибором лідера (капітана, командира, організатора групи), якого обирає вчитель (або клас колективно), а він збирає групу.

Запровадження групової роботи потребує попередньої підготовки учнів. Для цього під час проведення традиційних уроків вчителю необхідно використовувати певні види навчальної діяльності, зокрема індивідуальне самонавчання, парне навчання, групову роботу над виконанням спільного завдання, взаємонавчання груп, підготовка індивідуальних повідомлень тощо.

Цілісну систему навчальної діяльності учнів становлять фронтальна, індивідуальна та групова діяльність. З'ясуємо сутність і встановимо особливості групової навчальної діяльності школярів на основі порівняння її з фронтальною та індивідуальною. Фронтальна форма організації навчальної діяльності пере-

дбає навчання однією людиною групи учнів. При такій організації навчальної діяльності кількість слухачів завжди більша, ніж тих, хто говорить. Усі учні в кожен момент часу працюють разом чи індивідуально над одним завданням із наступним контролем результатів. При цьому вчитель організовує весь клас на роботу в єдиному темпі, прагне більш-менш рівномірно впливати на всіх школярів. У фронтальній роботі надзвичайно складно забезпечити високу активність усіх учнів. Індивідуальна форма організації навчальної діяльності передбачає, що кожен школяр працює самостійно, темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів. В індивідуальній навчальній роботі діяльність слабких учнів приречена на невдачу, тому в них є прогалини в знаннях, недостатня сформованість умінь і навичок навчальної самостійної роботи. Усі недоліки фронтальної та індивідуальної навчальної діяльності вдало компенсує групова (кооперативна). Групова форма організації навчальної діяльності — це форма організації навчання у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою.

За такої організації навчання учитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Групове навчання відкриває можливості співпраці зі своїми однолітками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

У своїй роботі ми проаналізуємо особливості активізації пізнавальної активності у процесі групової форми у старшокласників. Проблема розвитку пізнавальної активності учнів, успішне вирішення якої дозволяє досягнути суттєвого підвищення ефективності, результативності та якості навчально-виховного процесу, постійно

знаходиться в центрі уваги як дослідників, так і особливо педагогів-практиків.

Питанням особливостей розвитку пізнавальних процесів в онтогенезі присвячені роботи Г.С. Абрамової, Л.І. Анциферової, Л.І. Божович, А.В. Запорожець. Проблематика окремих психічних властивостей учнів старшого шкільного віку висвітлена у працях І.С. Кона, Г.С. Костюка, Л.О. Лісіної та ін.

Проблема групової форми організації пізнавальної діяльності завжди була актуальною в психолого-педагогічній літературі. Це пов'язано з тим, що така форма роботи дозволяє різноманітні форми організації навчальної діяльності, а також сприяє формуванню якостей особистості (відповідальність, комунікабельність та ін.)

Аналізуючи існуючі і використовувані в діяльності вчителя форми і методи роботи, ми зробили висновки про недостатню кількість прийомів, що сприяють активізації розумової діяльності учнів. Для цього нами був розроблений «лабіринт», що припускає «проходження» його групою учнів. «Лабіринт» припускає рішення ряду задач із заплутаними ходами, з якого необхідно знайти вихід. Розроблений «лабіринт» складається з ряду задач, що включали, у свою чергу, мікрозадачі.

Даний метод допомагає вибудувати навчальний процес на інших підвалинах. Однак виникають суперечності між бажаним і дійсним станом готовності педагогів до використання групової роботи, що зумовлює потребу узагальнення теоретичного і практичного досвіду основних аспектів досліджуваної проблеми.

Об'єкт дослідження: організація пізнавальної діяльності учнів на уроках.

Предмет дослідження: групова робота як форма організації пізнавальної діяльності старшокласників в умовах використання прийому «проходження лабіринту».

Мета дослідження — виявити зв'язок між формою навчання й активізацією розумової діяльності учнів.

Відповідно до мети визначені завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з питань організації групових форм пізнавальної діяльності.

2. Визначити етапи організації групових форм пізнавальної діяльності.

3. Експериментально перевірити ефективність організації групової роботи учнів за визначеними етапами та з врахуванням її особливостей «проходження лабіринту».

У дослідженні ми розглядаємо «лабіринт» як спосіб активізації пізнавальної діяльності учнів у груповій формі.

В експерименті взяли участь 16 учнів 11-х класів. Експеримент проходив у два етапи. На першому етапі усі випробовувані були поділені на чотири групи (кожну групу очолює учень з гарними знаннями по предмету, а також є учень з низьким рівнем знання).

На першому етапі випробуваним була запропонована інструкція: запропонований «лабіринт» складається з 16 задач, серед яких шість задач зв'язані між собою однією загальною мікрозадачею, що припускає використання однієї формули. Ці зв'язані між собою загальною мікрозадачею задачі названі основними. Крім основних задач у «лабіринт» виділені побічні задачі, що утворюють плутанину. Для «проходження лабіринту» вам необхідно вирішити тільки основні задачі. Але для цього самостійно визначте ці задачі. Для того, щоб учні могли визначити основні задачі рекомендується:

- проаналізувати умову задачі;
- виділити в основній задачі мікрозадачі;
- розв'язати їх;
- прочитати і проаналізувати умову поруч розташованої задачі;
- зіставити мікрозадачі двох задач;
- при перебудованні загальної мікрозадачі схематично зобразити зв'язок;
- визначити загальну формулу, за допомогою якої можна розв'язати задачу;
- при відсутності загальної мікроза-

дачі рекомендується прочитати і проаналізувати наступну супутню задачу і т.п.

У процесі вибору основної задачі треба пам'ятати, що вона повинна бути задачею, зв'язаною з попередньою загальною мікрозадачею. Тому вибір її припускає порівняння цих мікрозадач між собою.

Вам запропоновано пройти лабіринт за 45 хвилин. Приступайте до виконання завдання.

Усі задачі в лабіринті розміщені так, що неправильний вибір викликає утруднення у подальшому просуванні «лабіринтом».

Особливості першого етапу були у тому, що перед учнями не ставилася задача обов'язкового спільного виконання завдання, хоча завдання було запропоноване усій групі.

На другому етапі учням була повторена інструкція, дана на першому етапі. Однак були надані наступні доповнення: у процесі розглядання команда може обговорювати особливості розв'язання задач, розподіляти роботу усередині групи, але кожний із членів групи повинен вміти обґрунтувати і пояснити розв'язання будь-якої задачі.

За першу правильно вирішену основну задачу команда одержує 1 бал, за кожен наступну отримує в два рази більше попередньої.

Додаткові бали нараховуються при виконанні завдання менш, ніж за 40 хвилин, а також за оригінальність виконання (варіативність рішення окремих задач).

Знімаються бали: за звертання до допомоги експериментатора, а також невміння аргументувати розв'язання задачі окремим членом команди.

Одночасно запропоноване завдання виконує чотири команди (кожна команда підбирається за визначеним рівнем підготовки). Команда складається з чотирьох учнів. На виконання командам дається 30 хвилин.

У процесі виконання експериментального завдання нами фіксувалися наступні особливості:

- потреба застосування теоретичних знань при розв'язуванні задач;

- передбачення ходу розв'язування;
- критичний аналіз власного розв'язування;
- логічність міркувань;
- прояв контролю і самоконтролю по ходу розв'язання;
- прагнення й інтерес до розв'язання задач;
- типи групової взаємодії.

Було встановлено, що перша група виконувала завдання («проходження лабіринту») наступним чином: більш підготовлений учень пропонував розв'язування задачі. А інші готували відповідь «від групи».

Друга та четверта групи використовували «конвеєрний» тип взаємодії: між учнями розподілена послідовність операцій, які складають дії з розв'язування задачі.

Третя група вибрала коопераційний тип. Для прискорення розв'язування задачі учасники групи домовляються між собою, хто й що буде робити. Продукт групової роботи складається з результатів роботи кожного учасника групи.

Нами були отримані наступні результати: на першому етапі тільки 25 % випробовуваних впорались із завданням. 50 % випробовуваних не встигли виконати всі завдання та розв'язали правильно із шести до чотирьох задач. 25 % випробовуваних не впорались із запропонованим завданням.

На другому етапі всі чотири команди «пройшли лабіринт» цілком, тобто правильно визначили і розв'язали всі шість задач. Однак треба відзначити, що тільки 75 % одинадцятикласників змогли самостійно вирішити за вимогою експериментатора і пояснити розв'язання. 25 % випробовуваних при питаннях експериментатора зверталися по допомогу до членів своєї групи.

Таким чином, зростання кількості випробовуваних, що впоралися з запропонованим завданням, свідчить про активізацію розумової діяльності старшокласників, а також про позитивний вплив групи на процес виконання завдання. Крім того, даний метод формує навички роботи в групі.

У цілому, аналізуючи виконання завдання у груповій формі, можна виділити наступні особливості:

- прагнення до обміну інформацією;
- позитивна емоційність протягом виконання всіх задач;
- взаємодопомога в ході обговорення;
- співробітництво;
- у деяких учнів проявилась потреба у пояснюванні іншим учням процесу розв'язування задачі;
- прагнення до самоствердження.

Висновки

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з питань організації групових форм пізнавальної діяльності дозволив зробити висновок про недостатню кількість прийомів, що сприяють активізації розумової діяльності учнів.

2. У процесі «проходження лабіринту» були встановлені етапи:

- 1) визначення задачі;
- 2) утворення груп, розподіл ролей у малих групах;
- 3) груповий діалог;
- 4) подання результатів обговорення.

3. Отримані результати експерименту дозволяють стверджувати, що перспективним для розв'язання проблеми пізнавальної активності у старшокласників є прийом «проходження лабіринту», важливим складником якого виступає його діалогічність, що найбільшою мірою дає можливість для розвитку кожної особистості.

Література

1. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / Т.В. Дуткевич, В.А. Яцюк ; Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, Ін-т соц. реабілітації і розв. дитини, каф. психології освіти і упр. Кам'янець-Подільський, 2007. 207 с.

2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта. 2001. 416с.

3. Тихенко Л.В., Сидоренко Н.Ю. Вплив пошуково-дослідницької діяльності старшокласників на розвиток їхніх творчих здібностей / Л.В. Тихенко, Н. Ю. Сидоренко // Позашк. освіта та виховання. 2008. № 1. С. 30–35.

4. Корсун І.В. Роль методів та організаційних форм навчання в активізації навчально-пізнавальної діяльності старшокласників / І.В. Корсун, В.Д. Сиротюк // Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський : К-ПДУ, 2006. Вип. 12. С. 283–285.

5. Лісіна Л.О. Теоретичні основи розвитку пізнавальної активності школярів у процесі навчання основам наук // Професійне становлення педагогічних працівників : Збірник наук. праць. Запоріжжя : Запоріж. обл. ін-т удосконалення вчителів, 1997. Вип. 5. С. 187–196.

6. Освітні технології : наук.-метод. посібник / О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська ; за заг. ред. О. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 489 с.

7. Пометун О.І. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. Київ : А.С.К., 2004. С. 50–96.

8. Роменець В.А. Психологія творчості : навч. посібник. 3-тє вид. Київ : Либідь, 2004. 288 с.

9. Чувасова Н. О. Дидактичні умови підвищення ефективності діалогічного навчання у формуванні пізнавальної активності старшокласників // Педагогіка вищої та середньої школи : Збірник наук. праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2005. Вип. 12. С. 198–207.

10. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: Теорія і методика. Київ : Партнер, 1997. С. 46–74.

05.06.2019

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ

Наталія Косенко,
кандидат технічних наук, доцент,

Юлія Левашова,
кандидат технічних наук, доцент,

Аліна Коваленко,
кандидат технічних наук, доцент,

Олена Лебедева,
кандидат технічних наук,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

*Я никогда не учу своих учеников.
Я только предоставляю условия,
в которых они смогут учиться.
Альберт Эйнштейн*

Закон «Про вищу освіту» [1] і «Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект)» [2] окреслюють перспективи розвитку освітньої системи України. Провідним принципом, на який спирається державна політика у сфері вищої освіти, вважається «міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [1]. У ст. 76 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що «основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності вищого навчального закладу є організація підготовки осіб з числа іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України» [1].

Україна також зацікавлена в залученні до навчання іноземних громадян, що, без-

перечно, зміцнює і розширює авторитет країни в міжнародному співтоваристві. У той же час інтеграція української освіти у світову освітянську систему посилює її відповідальність за підготовку фахівців для зарубіжних країн і — як прямий наслідок — підвищує значення підготовчих факультетів, оскільки не можна досягти успішних результатів при навчанні іноземних громадян у вищих навчальних закладах без належного рівня мовної і загальнонаукової підготовки.

Мета дослідження — проаналізувати основні проблеми, що виникають у викладачів ВНЗ при викладанні природничих дисциплін іноземним студентам, обґрунтувати можливі шляхи покращення взаємодії між викладачами та студентами.

Актуальні питання, що пов'язані з навчанням іноземних студентів, посідають чільне місце в сучасній світовій педаго-

гічній науці. Система принципів навчання нерідною мовою передбачає:

- взаємозв'язок мовного, предметного і адаптаційного компонентів навчання;
- професійну спрямованість навчання;
- комунікативність;
- урахування рівня володіння мовою навчання;
- урахування адаптаційних процесів;
- урахування національно-культурних особливостей;
- лінгвометодичну та полікультурну компетентність викладачів.

Аналіз науково-методичних джерел і досвід багаторічної практичної роботи дозволяє визначити основні особливості навчання іноземних слухачів, а саме:

- навчання нерідною мовою в нерідному середовищі;
- урахування психологічних і національно-культурних особливостей іноземних слухачів, їх адаптація до життя і навчання в Україні;
- короткий термін навчання, нерівномірний заїзд;
- урахування базового рівня предметних знань (відмінність системи освіти в Україні і в країнах, з яких прибувають іноземні слухачі);
- використання адаптованих навчально-методичних матеріалів;
- інтегрування мовних і предметних знань.

Успішність навчання іноземних здобувачів вищої освіти і рівень їхньої професійної підготовки залежить насамперед від їх адаптації. Для іноземців, які отримують освіту в Україні українською (російською) мовою, є обов'язковим навчання на підготовчому факультеті. Важливість довузівської підготовки пояснюється тим, що саме на цьому етапі іноземний слухач не тільки одержує необхідний мінімум знань, умінь, навичок, сформованість яких дає йому можливість подальшого успішного здобуття освіти у вищих навчальних закладах, але і відбувається його адаптація до нових умов життя і навчання в Україні.

Адаптація — це складне багатофакторне явище, вивченням якого займають-

ся представники багатьох галузей науки. Розрізняють різні види адаптації: біологічну, психічну, психологічну, соціально-психологічну, соціальну, соціально-педагогічну, професійну та ін.

При підготовці іноземних студентів існують такі підходи: системний, особистісно-діяльнісний та інтегративний.

Системний підхід становить собою спосіб дослідження, за якого предмет вивчення розглядається як система. До основних властивостей системи відносять наявність зв'язків між її складовими елементами, ієрархічну побудову, цілісність тощо.

 Особистісно-діяльнісний підхід передбачає рух від іноземного слухача до змісту і методики навчання, а не навпаки, урахування його типологічних та індивідуальних особливостей в усіх вимірах навчально-виховного процесу, утвердження суб'єкт-суб'єктних відносин. Мета такого підходу — розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожного іноземного слухача, допомогти їм пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися.

Особистісно-діяльнісний підхід реалізується при врахуванні таких вимог:

- індивідуалізація навчання, яка передбачає засвоєння іноземними слухачами знань у темпі, зумовленому їх пізнавальними здібностями;
- урахування індивідуально-психологічних особливостей слухачів;
- співпраця і співтворчість між викладачем та іноземними слухачами;
- мотивація іноземних слухачів до виконання пізнавальної діяльності;
- задоволення особистісних потреб слухачів у пізнанні хімії;
- урахування індивідуального досвіду іноземних слухачів;
- мотивація всіх іноземних слухачів до успіху.

Інтегративний підхід полягає у виявленні в різних навчальних предметах однотипних елементів і поєднання їх у якісно нову цілісність. Інтеграція в навчанні передбачає насамперед поглиблення міжпредметних зв'язків, широке використання знань з різних дисциплін [3–5].

Окрім основних традиційних організаційних форм навчання (лекції, практичні та лабораторні роботи) при викладанні природничих дисциплін можуть використовуватись також інші види форм навчання:

ІІІ проблемна лекція. Вона спрямована на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми, що розглядають під час такої лекції, обмежують зазвичай двома-трьома ключовими моментами. З метою підвищення ефективності засвоєння матеріалу використовують досвід закордонних навчальних закладів з роздачею студентам під час лекції друкованого матеріалу та виділенням головних висновків з питань, які вивчають. У процесі читання лекції студентам дають питання для самостійного розмірковування, на які лектор відповідає сам, не чекаючи відповідей студентів. Такий підхід примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Міні-лекція передбачає викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу і характеризується значною інформативністю. Під час міні-лекції матеріал подають у структурно-логічному вигляді. На розгляд виносять питання, які зазначено в плані лекції, але викладають їх стисло. Міні-лекція сприяє підвищенню активності студентів у сприйнятті матеріалу, зосереджує їх на необхідності використання системного підходу при вивченні лекційного матеріалу.

Кейс-метод дає змогу максимально наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності у конкретних ситуаціях.

Банк візуального супроводження сприяє активізації творчого сприйняття змісту дисципліни за допомогою наочності.

Дуже ефективними є інтерактивні методи навчання при вивченні природничих дисциплін. Далі наведено декілька сучасних інтерактивних методів, що можна використовувати під час занять в групах, що складаються з іноземних громадян:

1. «Мозковий штурм». Це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень шляхом вільного висловлювання думок всіх учасників. Як свідчить практика, шляхом «мозкового штурму» всього за кілька хвилин можна визначити десятки ідей.

2. Робота у великій групі (тобто з усією групою) — навчальний метод, коли вся група обговорює ідеї чи явища, що стосуються певної теми. Дуже важливо уникати «закритих» питань, на які можна однозначно відповісти «так» чи «ні», тому ставляться відкриті питання, що починаються з «як?», «чому?». Наприклад, при вивченні теми «Глобальні проблеми людства» з географії, для обговорення пропонується питання: «Яка з глобальних проблем людства на ваш погляд є головною? Чому?». Студенти опрацьовують текст підручника, матеріал з опорних конспектів та додаткових джерел і разом обговорюють виниклі ідеї.

Дуже важливо на заняттях залучати всіх учнів. У цьому допомагають такі методи, як «Коло ідей», «Мікрофон», «Займи позицію»

«Коло ідей» — студенти, сидячи у колі, мають можливість висловити та обґрунтувати свою позицію.

«Мікрофон» — викладач по черзі викликає студентів, які імітують «говоріння» у мікрофон.

Метод «займи позицію» допомагає вести обговорення дискусійного питання в групі. Використовують його з метою надання студентам можливості висловитися та практикуватися в навичках спілкування.

Метод «Прес» використовують у випадках, коли виникають суперечливі думки з певної проблеми і потрібно зайняти й аргументувати чітко визначену позицію щодо конкретної екологічної чи економічної проблеми. Метод надає можливість навчитися аргументовано, чітко і стисло формулювати і висловлювати свою думку з дискусійного питання [6].

Одним з індикаторів реформування вищої освіти в Україні, підвищення її

якості буде збільшення частки іноземних здобувачів вищої освіти. Актуальним питанням є процес оптимізації підготовки іноземних громадян в умовах освітнього процесу в Україні. Виникає багато проблем, пов'язаних з адаптацією студентів в нових умовах. Тому завдання викладання полягає в створенні оптимальних умов для швидкої та ефективної адаптації іноземних слухачів. Ідеться про кваліфіковану допомогу в організації та плануванні самостійної навчальної роботи, опанування слухачами знань про інноваційну культуру навчальної праці, освоєння сучасних освітніх технологій, забезпечення контактності викладачів та іноземців, формування в них адекватної навчальної мотивації. Проаналізовано сучасні методи викладання природничих дисциплін та виявлено, що ефективна взаємодія між викладачами українських вишів та іноземними студентами має ґрунтуватись на принципах толерантності, взаємодопомоги та використанні найсучасніших методів викладання природничих дисциплін.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» // Урядовий кур'єр. № 146 (5275). 13 серпня 2014. С. 7.
2. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект) [Електронний ресурс].
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. 2-ге вид., доп. Ків : Академвидав, 2010. 456 с.
4. Диченко Т.В. Методика навчання хімії іноземних слухачів підготовчих факультетів : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Диченко Тетяна Василівна. Суми, 2015. 221 с.
5. Булгакова Н. Б. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / Н. Б. Булгакова, В. О. Рахманов. Київ : НАУ, 2012. 204 с.
6. Матвієнко Т.В. Роль інтерактивних форм навчання під час екологічного виховання студентів у ВНЗ // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. 2013. №3(4). С. 218-223.

12.06.2019

Methods for overcoming communication difficulties

Tatiana Laguta,

Candidate of Philology, Associate Professor,

Olga Verzhanskaya,

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Kharkiv National University by V. N. Karazin

The development of inter-ethnic and intercultural relations and global processes of globalization have necessitated foreign language skills at the professional level professionals in different fields. In order to be successful and competitive, today is not enough to know your business, you need to constantly improve, to take into account the experience, including international. In this connection, an increasing need for a new level of training of future specialists in the field of foreign languages. Its absence in the future may lead to a systematic communication failure, ie failure speaking communicative intentions.

The work is dedicated to the study of the phenomenon of "communicative failure." Despite some theoretical achievements of scientists (B. Gorodetsky, I. Kobozeva, I. Saburov, A. Ermakov, Dmitry Gudkov, N. Formanovskaya et al.) this question is not enough studied. The presence of identical concepts, complexity and diversity of this phenomenon, the variability of its causes, cause at the same time the interest of scientists and division of views on this phenomenon. The relevance of the study is to explore the means to optimize communication in a cross-cultural interaction.

Failures communicative nature happen for a variety of reasons, ranging from

the wrong interpretation of gestures, ending the lack of awareness in the field of professional terminology. To future specialists did not have problems, foreign language teachers should think about performing a variety of tasks. The teacher must not only provide the basis, but also to teach students to independently use a foreign language to solve various problems and continue to improve in the possession of language.

The first problem causes the necessity of forming a high level of cross-cultural competence memories and the spectrum of background knowledge. Lack of understanding of the pattern of other people of the world can affect the perception of damage and successful communication. In the communication process may adversely affect misperception speech situation, lack of experience of the conversations with other cultures, incorrect estimates of verbal behavior, the concept of interaction rules, general lack of knowledge about the world.

It is necessary to emphasize the importance of the three components that can change the course of conversation: the need for specific knowledge about the ways of cooperation in various speech situations and about the factors that determine, understanding communicative intentions of the partner and the associated expectations of certain actions. These

components suggest the presence of the four levels of perceptions: philosophical, cultural, communication and language. If at least in one direction, there are gaps, communication can not reach its goal. To avoid this, you need to instruct students from every aspect.

It is also important psychological effect, since the presence of certain ideas can not guarantee the possibility of using existing knowledge in practice.

The sources of communication failure may be different parts of the communicative text: word, saying a speech product, a set of speech products. A big role in the occurrence of communication failures can play differences in the byorganization of language thesaurus communicants. Communication failure may occur at different levels of understanding of the process, from the morphological and syntactic analysis to the understanding and practical interlocutor communication purposes. Numerous communication failures associated with different stages of verbalization, first of all, to the stage of the plan, if it does not meet the situational context. Psihosotsiolingvistichni especially the communicants can also cause communication failure.

The researchers also point out the role of situational, social and cultural context. [4] Situational context is considered as a set of components of the communicative situation: the time and place, the degree of formality / informality, members and the like. Sociocultural context provides a set of norms and rules of conduct specific to a particular situation, and based on the values of the culture that is the background to communicate communicants.

A more efficient way to prepare the future expert Intercultural duration is the formation of certain acts of communication. One business practices are role-playing and simulation games, during which students can take the place of one of the interlocutors and play the whole communication process from start to finish. However, for qualitative performance of the role of the student must

be familiar with the worldview, cultural and social realities.

Cultural knowledge includes an idea of the specifics of the customs, traditions and way of life, depending on which communication takes on a peculiar character. Manners, the assumption that the speech partner's intentions and expectations of certain actions on his part caused by, first of all, existing stereotypes, that is, images and characteristics that we endow representatives of other nations. According to the degree of stability of patterns can be divided into the superficial and deep [3, c. 96]. The first is with the passage of time will depend on the political, economic and cultural policies of the countries quite ambiguous. Second, on the contrary, it is characterized by a certain constancy and stability.

On the communicative level, cause of failure in communication may be inaccurate, reticence in expressing thoughts or misunderstanding of speech intention, that is, to carry out the intentions of the speaker addressed a speech act of practical or mental nature [6, c. 107]. Incompleteness may be associated with the use of indirect forms of representation intentions. The reasons for such hidden meanings is often polite and mitigate categorical as communication objectives expressed openly, could debase the addressee, contrary to the rules of etiquette, or be unpleasant for the interlocutor. Thus it is necessary to distinguish between the actual information and communication. First constructed in order to transfer an unknown information, the second — to maintain relationships. For the second type of indirect communication characteristic expression speech problems, which causes misunderstanding [2, c. 18-20].

In order to optimize the voice action often resort to installations on cooperative communication, which is based on compliance with the ethical standards of language [5, c. 27]. However, apart from the wording of inaccuracies and misunderstandings speech intention, cause

great difficulties gaps in language training. The greatest difficulties arise from the experts with specialized terminology, as well as in cases of interference of the native language. However, not enough to know the individual elements of the system of language, the main thing — to be able to use the personal armory for the implementation of communication tasks on a professional level, requires a full commitment to practical implementation.

The most professional way to learn a foreign language communication is the exchange of knowledge in action, one form of which — educational business game. The advantage of the business game is the ability of the interconnected training of all kinds of speech activity. In addition, it contains a search of meaningful professional and cultural information, the formulation of the basic ideas in mind and completed the preparation of presentations, role playing, suggests the involvement of all the information processing channels.

Live chat allows you to overcome the psychological barrier and to prepare students for the future implementation of professional communication that helps reduce the risk of occurrence of communication failures. Regular carrying out this kind of business games contributes to the development of communication skills in a foreign language, and allows graduates to higher education in the future to achieve the implementation of their intentions in the negotiations in a foreign language.

Features dialogical communication as speech forms do not allow at the time of communication completely avoid communication failures, however, a correct understanding of communication failures as a phenomenon, knowledge of the factors that determine the appearance of failures in communication, and the ability to adequately select the adjustment mechanism, depending on the causes of communication failures contribute to overcoming failures in communication and increase the efficiency of voice interactions.

Among successful communication conditions investigators [4] are the following: 1. Communicative interest. 2. Adjusting to the light source, the proximity of attitude of the speaker and the hearer (including verbal forms of properly adjusting the light listener author calls intonation, tone of voice, rate of speech, repetition, special means of expression of the speaker's attitude to the subject of speech (adjectives, adverbs evaluation, opening words and offers), pauses, silence). 3. Uminnya listeners understand the communicative intent of the speaker. 4. The ability to vary the way to the speaker's linguistic representation of one or another real event. Talking builds his message with a focus on the world of knowledge recipient, adapting the presentation of information to the possibilities of its interpretation.

Favorable external circumstances, such as a channel of communication, mood, emotional, physiological state, is also very important. The conversation consists of replicas, pauses, tempo, gestures, facial expressions, views key; conversation evolves over time, and each subsequent replica superimposed on everything said above, interact with it, so the result of this interaction can be unpredictable.

Gompliance with these conditions of compliance and well known principles -. Relevance principle D. Sperber and D. Wilson, G. Grice cooperation principle characterizing the operating procedure for sharing information in the structure and principle of communicative act courtesy J. Leach, R. Lakoff, the observance of which creates a positive medium interaction, provides favorable conditions for the implementation of communication strategies by means such as stroke, approval, agreement, sympathy, respect the boundaries of the private sphere of the interlocutor positively st in the evaluation of the other, the search for years, goodwill, and minimizes communication failures, conflict communicative situation.

We believe that teachers should pay extra attention to the specifics of the national

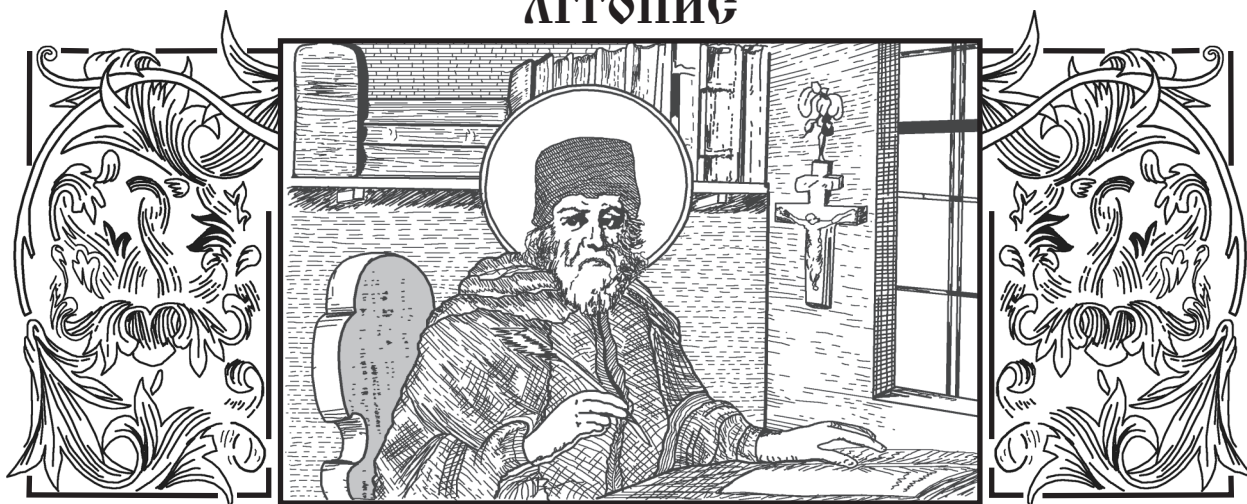
style of communication within the courses of sociolinguistics, lingvostranovedeniya. Should be used to this end, watching videos, reading fiction, attract resources of the Internet. Dramatizing the situation, from books dialogues, films and books in which clearly visible differences in communicative behavior and speech patterns, students not only acquire knowledge, but also to acquire the application of new skills of speech samples. The challenge to stage a dialogue on the Ukrainian (Russian) language on behalf of people of different ages and social status, and allows you to better understand the features of the Ukrainian (Russian) communicative culture, form a tolerant attitude to the verbal behavior of other cultures.

Promising is the study of the phenomenon of communication failures and their solutions on the linguistic material of various ethnic groups.

Literature

1. *Vereshchagin E. M.* Language and culture / E.M. Vereshchagin, V.G. Kostomarov. Moscow : Indrikis, 2005. 1038 p.
2. *Maksimov VI* Russian language and culture of speech : Textbook. Moscow : Gardariki, 2001. 413 p.
3. *Pavlovskaya A.V.* Ethnic stereotypes in the light of intercultural communication. Moscow : Moscow State University, 1998. 278 p.
4. *Pushina N.I.* Communicative Failures in Intercultural Communication: causes, types, strategies to minimize / N.I. Pushina, N.. Mahankova, E.A. Wide // Bulletin of Udmurt University. "History and Philology" series. 2015. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnye-neudachi-v-mezhkulturnoy-kommunikatsii-prichiny-tipologiya-strategii-minimizatsii>.
5. *Sedov K. F.* Anthology speech genres. Moscow, 2007. 320 p.
6. *Formanovskaya N.I.* Culture of communication and speech etiquette. Moscow : ICAR, 2005. 250 p.

20.07.2019

УДК 331.548-053.6(09)

DOI 10.30837/nc.2020.1.73

Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі

Наталія Пономарьова,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Метою Національної стратегії розвитку освіти наступного десятиріччя визначено забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя [1]. Для цього, на думку експертів, необхідно забезпечити переосмислення сучасних наукових уявлень про професійну орієнтацію випускників шкіл. Теорія і практика професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих в Україні та всьому світі в цілому пройшли складний шлях свого становлення і розвитку, оскільки зміст та організаційна система функціонування профорієнтації завжди визначалися поточними суспільними вимогами і запитам, а також досягненнями науки в розумінні сутності професійного становлення й особливо-

стей особистісного розвитку людини [2]. Тому в умовах суспільних змін особливо актуальним постає питання розробки теоретико-методологічних засад підготовки молоді до професійного самовизначення та створення на їх основі нової парадигми професійної орієнтації як запоруки успішного вирішення в сучасних реаліях об'єктивно та суб'єктивно значущого завдання реалізації особистості в професійній діяльності [3, 4].

У наукових працях Н. Гончарової, Д. Закатнова, Т. Колісник, В. Копетчук, О. Мельника, П. Лернера, О. Олеярник, В. Панченко, М. Піддячого, Н. Побірченко, В. Сліпчука, Н. Слюсаренко, Б. Федоришина, М. Янцура та багатьох інших схарактеризовано витоки та передумови появи професійної орієнтації, розкрито основні етапи та тенденції розвитку си-

стеми професійної орієнтації в історичному контексті, проаналізовано здобутки провідних учених, педагогічна спадщина яких має вагомий теоретичні та практичні результати у галузі професійної орієнтації тощо.

Стосовно передісторії професійної орієнтації, то історичні дослідження вказують на те, що професійна орієнтація виникла на певному етапі розвитку людського суспільства завдяки появі професій та потребі в орієнтації на ці професії членів суспільства [5]. Вважається, що перший визначальний розподіл людської праці на розумову та фізичну завершився з розвитком рабовласницького суспільства; другий розподіл праці пов'язаний із виділенням ремісників у феодальному суспільстві; третій розподіл праці в історії людства обумовлений бурхливим розвитком взаємного обміну виробленими цінностями із виділенням окремої групи торговців. І лише зі становленням капіталістичного ладу розпочалося швидке зростання різноманіття професій, а обмеження на вибір трудової діяльності стали визначатися не належністю людини до певної групи, а економічною спроможністю її набуття [6]. У всі періоди особливості людської праці відбивалися на підготовці підростаючого покоління до праці. У первісних спільнотах підготовка до трудової діяльності була загальною і обов'язковою, а виховання дітей і підлітків й включення їх у життя общини та роду були, передусім, пов'язані з набуттям підростаючим поколінням досвіду виробничої діяльності, з набуттям трудових знань, умінь та навичок. А вже у період рабовласництва, оскільки праця залишалася життєвою потребою для більшості населення, була усвідомлена необхідність виховання в молодого покоління позитивного ставлення до праці та практичних умінь у тій чи іншій діяльності. В епоху середньовіччя остаточно було сформовано поважне ставлення до праці і з'ясована необхідність трудового виховання і професійної підготовки підростаючих поколінь (на сході — Ібн Сіні, Аль-Бируні, Ібн-Хальдуна та

ін., на заході — Т. Мор, Т. Кампанелла, Я. Коменський, Д. Локк та ін.).

Передумовами формування системи професійної орієнтації є соціальні, економічні, політичні, культурно-ціннісні та інші особливості того чи іншого етапу розвитку суспільства, та, відповідно, ринку праці в суспільстві (системи конкурентних зв'язків між учасниками ринку (підприємцями, працівниками і державою) з питання найму, використання працівника у суспільному виробництві (див. табл. 1).

У XIX ст. об'єктивні процеси переходу до мануфактурного періоду в історії виробництва викликали необхідність, крім трудового виховання, давати молоді ще й елементарні загальноосвітні та професійні знання, уміння та навички. Саме тут відбулося зародження системи професійної орієнтації. У другій половині XIX ст. прискорений розвиток капіталістичної економіки спричинив корінні зміни й у професійній освіті. Практичні потреби економіки, необхідність соціальних змін вимагали підсилення трудового виховання у всіх класах суспільства, практичної та психологічної підготовки молодого покоління до трудової діяльності та вибору професії. На думку дослідників, у цей час виникла необхідність наукової розробки питань методології, теорії та методики трудового виховання і професійної освіти.

У роботах О. Мельника пропонується віднести описаний період до першого з трьох етапів становлення системи професійної орієнтації — доіндустріального. У цей час система професійної орієнтації спрямовувалася переважно на визначення придатності людини до професії [7]. На думку дослідника, професійний відбір здібної та обдарованої молоді набув масового характеру саме у період розвитку виробництва. Людина одержала можливість вибирати зі зростаючої кількості професій та мігрувати в пошуках роботи, а власники засобів виробництва одержали змогу вибирати для своїх потреб найбільш кваліфіковану робочу силу. Таким чином, у цей період розпочалося формування ринку праці. Щодо наукових

досліджень, то в цей період, з одного боку, вивчалися окремі характеристики людини в процесі виконання нею трудових операцій на конкретному виробництві, із метою удосконалення знарядь праці та їх модернізації відповідно до визначених типологічних особливостей працюючих, підвищення результативності праці, запобігання травматизму, установлення на основі вікових, фізичних і психофізіологічних показників оптимального режиму навантаження та відпочинку працівника.

З іншого боку, закладалися основи професійного відбору майбутніх працівників згідно з вимогами конкретної професійної діяльності за допомогою тестів та професійного випробовування безпосередньо в умовах виробництва. Саме тоді для визначення відповідності претендентів вимогам окремих професій був введений у вжиток термін «профпридатність». Зміст, форми та методи професійної орієнтації у цей час обмежувалися діагностуванням індивідуальних особливостей випускників

Таблиця 1

Особливості становлення ринку праці у відповідності до європейської історичної періодизації

Період	Роки	Провідна тенденція розвитку суспільства	Особливості ринку праці
Первісне суспільство	від появи людини до V тис. до н.е.	Первісно-общинний лад, перехід до цивілізації як ступеня всесвітньо-історичного розвитку людства.	Спільна праця (участь кожного працездатного члена колективу у процесі матеріального виробництва). Трудове виховання однакове для всіх.
Стародавній світ	IV тис. до н.е. — V ст. н.е.	Становлення і розвиток рабовладництва.	Перший розподіл праці (на розумову та фізичну). Поява професій. Трудова підготовка згідно з кастовою належністю.
Середньо-віччя	V — XVII — XVIII ст.	Феодалне суспільство.	Другий розподіл праці (виділення ремісників). Третій розподіл праці (торгівельна справа). Формування місцевого, регіонального, регіонально-світового ринку праці. Передавання професій «у спадок». Трудова підготовка за кастово-класовою належністю та становищем.
Новий час	XVII–XVIII — XIX ст.	Розвиток капіталістичного суспільства.	Зростання різноманітності професій. Впровадження професійної підготовки, закладання основ професійної освіти. Закладання світового ринку праці. Доступність трудової підготовки за наявністю економічних можливостей її здобуття.
Новітній час	XX ст. — сьогодення.	Прискорений та нерівномірний розвиток суспільства від індустріального до пост-індустріального.	Розвиток «третинного» професійного сектору. Глобалізація світового ринку праці. Кризові явища у системі професійної підготовки.

навчальних закладів і наданням рекомендацій щодо вибору тієї професії, до якої не було виявлено психофізіологічних протипоказань під час професійного консультування. Окремі питання професійної орієнтації в Росії вивчали М. Пирогов, Д. Писарев, К. Ушинський, М. Вишеградський, С. Владимирський, І. Стебут, М. Пісковський, К. Бичной, М. Киреев та інші.

Термін «професійна орієнтація» було започатковано у 1883 р. професором Гарвардського університету Ф. Парсонсом у роботі «Вибір професії». На кінець XIX ст. у Франції, Англії, США та деяких інших країнах з'явилися служби профорієнтації. У цей період визначними постають роботи Ф. Гальтона, який запропонував використовувати тестові завдання для професійного відбору, Ф. Тейлора, який розробив професійну систему для підвищення ефективності праці, Ф. Паронса, який виділив чинники успішності вибору професії [8].

Початком масової практичної профорієнтаційної роботи вважають 1908 р., коли у місті Бостоні (а потім також у Нью-Йорку) було відкрито перше бюро з професійної орієнтації молоді, метою якого було надання допомоги підліткам у визначенні свого життєвого шляху та вивчення вимог, які ставляться перед людьми різних професій. Досвід діяльності таких бюро отримав поширення як у самих США, так і у Фінляндії, Швейцарії, Іспанії, Чехії та інших країнах світу. У цей період все ширше і ширше у профорієнтаційній роботі використовуються тестові методики, які постійно вдосконалюються на предмет валідності й надійності. У Німеччині в 1922 р. був прийнятий закон про систему професійної орієнтації й консультації і на його основі було ухвалено положення, що визначало принципи керівництва цією системою. Як наслідок, на кінець другого десятиріччя XX ст. профорієнтаційною роботою було охоплено всю територію країни і практично на всі провідні групи професій були складені професіограми [9].

Отже, головним здобутком дослідницьких пошуків у доіндустріальний період, на думку вчених, є визначення напрямів вивчення людини і професії, обґрунтування необхідності створення спеціальних центрів профорієнтації, напрацювання та практична перевірка величезної кількості об'єктивних психодіагностичних методів, розроблення методики професійного консультування випускників навчальних закладів [10]. На думку Н. Гончарової, саме тоді передумовами виникнення сучасної системи профорієнтаційної роботи були соціальні, економічні, політичні та психологічні особливості розвитку суспільства [9].

Другий етап становлення системи професійної орієнтації (за О. Мельником), що розпочався в середині XX ст., — індустріальний, коли система професійної орієнтації спрямовувалася передусім на забезпечення потреби держави у фахівцях масових, переважно робітничих професій. Фахівці зазначають, що в цей період в окремих типах професій фактично вперше предметом праці стала інформація, актуалізувалася проблема підготовки інженерно-технічних спеціалістів. Це пов'язано також і з тим, що після значних утрат, що понесли держави світу після двох світових війн, господарські комплекси країн мали переорієнтуватися на виробництво товарів широкого вжитку, водночас зберігаючи також і військовий потенціал. Отже, соціальні запити відігравали провідну роль у системі профорієнтаційної роботи з населенням.

Слід урахувати, що процес становлення системи профорієнтації у XX ст. суттєво відрізнявся у різних країнах залежно від особливостей їх суспільно-політичного устрою. Так, фахівці відзначають, що у країнах з демократичними традиціями (США, Англія, Франція та інші) професійна орієнтація розвивалася безперервно (за винятком періоду Другої світової війни). У країнах із тоталітарними режимами (СРСР, Німеччина) із 30-х до 50-х років XX ст. профорієнтаційна робота з населенням була фактично припинена і

поновилася лише після демократизації їх суспільного життя [11].

Так, у 20-х роках ХХ ст. над проблемою професійної орієнтації учнівської молоді починали ґрунтовно працювати в СРСР. Саме тоді вийшли перші наукові дослідження радянських авторів, присвячені з'ясуванню причин вибору тієї чи іншої професії. Створення Центрального Інституту Праці (1921 р.) і початок діяльності лабораторії промислової психотехніки, яка розробляла професіограми, дало поштовх появі по всій країні профконсультаційних бюро, які робили висновок про психофізичну придатність претендента до певного виду праці. Робота з профорієнтації диктувалася індустріалізацією країни, масовою підготовкою кадрів та висунула проблему вибору професії окремою людиною. У цілому два десятиріччя — з початку 20-х до кінця 30-х років ХХ ст. — є періодом зародження і становлення, пошуку форм і методів профорієнтаційної роботи в СРСР. Психолого-педагогічні основи профорієнтації розробляли В. Бехтерев, А. Луначарський, С. Шацький, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші.

У подальшому через соціально-економічні умови робота педагогів та працівників профорієнтаційних служб вимушено концентрувалася переважно на виробничих та сільськогосподарських професіях, у яких країна відчувала гостру потребу. У зв'язку з цим професійна орієнтація в роботі учителів-предметників поступово зникає і пов'язується виключно з трудовим навчанням. Із кінця 30-х до 50-х років ХХ ст. тривав етап епізодичного функціонування роботи з професійної орієнтації. Попри розпочате оновлення профорієнтації, її подальшому відродженню суттєво перешкодила й Друга світова війна.

Із кінця 50-х до 60-х років ХХ ст. в СРСР спостерігався новий період відродження досліджень з професійної орієнтації в роботах А. Волковського, Л. Йовайши, М. Виноградової, А. Голомштока, А. Федоришина та інших. Зауважимо, що в цей період концепція профорієнтації

мала виражено виховний характер та являла собою підготовку до свідомого вибору, орієнтованого на готовність вибрати таку професію, що задовольняє потреби суспільства.

Із 60-х до 80-х років ХХ ст. тривав активний пошук у вирішенні завдань профорієнтації, була підвищена увага державних органів до цієї важливої проблеми виховання. У 1969 р. виходить постанова про професійну орієнтацію молоді. У школах з'являються факультативи, гуртки за інтересами. Із кінця 70-х на початку 80-х років організовується всесоюзна система профорієнтації.

Період із 1984 по 1990 р. вважається в СРСР етапом теоретичного і організаційно-методичного забезпечення розвитку служби професійної орієнтації на державному рівні. У цілому, в наукових дослідженнях (П. Атутова, С. Батишева, М. Скаткіна, Є. Клімова, Д. Тхоржевського та ін.) у цей період було розроблено теоретичні засади системи профорієнтаційної роботи, що мала на меті забезпечення державних економічних потреб. Провідним методологічним принципом професійної орієнтації обирається принцип зв'язку політехнічного навчання з професійним. Активності особистості, її цілеспрямованості і наполегливості, прагненню до досконалості та здатності до саморозвитку тощо приділялося менше уваги. Професійна орієнтація розглядалася як система спеціально організованого впливу для виявлення оптимальної відповідності людини і професії. У цей період ґрунтовно розроблялися зміст, форми та методи професійної інформації, просвіти, агітації, пропаганди та цілеспрямованої підготовки особистості до вибору професії. На основі результатів виконаних досліджень була вибудована система профорієнтаційної роботи, яка достатньо ефективно функціонувала упродовж тривалого часу й відповідала специфіці соціального замовлення. У середині 80-х років ХХ ст. на теренах СРСР було відкрито 60 регіональних центрів професійної орієн-

тації молоді, створено кабінети і куточки профорієнтації в школах, навчально-методичні кабінети, координуючі центри та введено посади методистів з професійної орієнтації учнів.

Період наприкінці ХХ ст. — на початку ХХІ ст. (за О. Мельником) одержав назву післяіндустріальний [10]. Значущість кадрового потенціалу для економіки була підтверджена одержаними аналітичними даними в дослідженнях із цієї проблеми. Система професійної орієнтації змушена була спрямуватися на створення умов для

усвідомлення людиною свого ставлення до себе як суб'єкта професійної праці та поведінки, на розвиток у людини прагнення реалізувати свій професійний потенціал та досягнути вершин професійної майстерності у вчасно обраній сфері трудової діяльності. Однак побудована на командно-адміністративних засадах система професійної орієнтації у СРСР у кінці ХХ ст. була нездатною до вчасного оновлення та переспрямовування і виявилася зруйнованою через невідповідність вимогам часу (див. табл. 2).

Таблиця 2

Хронологія основних етапів розвитку системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі

Роки	Події
Початок 20-х — кінець 30-х років ХХ ст.	
Зародження і становлення системи професійної орієнтації в Україні (УРСР у складі СРСР). Пошук форм і методів профорієнтаційної роботи. Накопичення експериментального та практичного матеріалу.	
20-ті роки ХХ ст.	Розробка психолого-педагогічних засад професійної орієнтації школярів радянськими вченими-педагогами (А. Базік, П. Блонський, А. Болтунов, Н. Левітов, А. Луначарський, А. Макаренко, Н. Рибніков, В. Сухомлинський, С. Шацький, А. Щербаков та інші).
20-ті роки ХХ ст.	Становлення в СРСР радянської трудової школи — школи з індустріально-технічним нахилом.
1920 р.	Всеукраїнська нарада з проблем освіти (м. Київ). Затвердження республіканської системи народної освіти із профільною професійно-зорієнтованою підготовкою (семирічні школи соціального виховання, дво- або трирічні професійні школи).
1921 р.	Створення Центрального Інституту Праці (науково-методичного центру наукової організації праці та оптимізації підготовки робітників), м. Москва.
1921 — 1930 рр.	Робота Всеукраїнського інституту праці для здійснення дослідних проєктів в області оптимальної організації праці та управління, психології інтелекту і професійного відбору, використання лічильно-аналітичної техніки в народному господарстві (м. Харків).
1922 р.	Уведення у школах СРСР профільних нахилів з педагогіки, медицини, техніки, конторської справи.
1922 р.	Відкриття лабораторії промислової психотехніки з метою вивчення професій із позицій психології і створення професіограм професій.
1923 р.	Видання перших вітчизняних праць з професійної орієнтації: Ф. Дунаєвський «Проблема профессионального подбора», «Профессиональный подбор и его социальный смысл: методология профессионального подбора».
1924 р.	Відкриття лабораторії профконсультації (при Ленінградському інституті вивчення мозку).
1927 р.	Створення Бюро професійної консультації (при Інституті мозку, за ініціативою В. Бехтерева, м. Ленінград).

1928 р.	Створення Бюро професійної консультації при біржах праці для профконсультації, профінформаційної роботи, накопичення профорієнтаційної інформації для школярів, підготовки профконсультантів (м. Київ, м. Одеса, м. Свердловськ, м. Ростов-на-Дону, м. Брянськ).
1929 р.	Відкриття міжвідомчої ради з профорієнтації при Наркомпраці РРФСР.
1930 р.	Відкриття Центральної лабораторії з профорієнтації та профвідбору (м. Москва). Розробка системи шкільної профорієнтації.
1931 р.	Перший Психотехнічний з'їзд науковців та спеціалістів. Постанова питання про необхідність включення профорієнтації у навчально-виховний процес трудової політехнічної школи.
1932 р.	Створення штабу з координації досліджень проблем шкільної профорієнтації (м. Москва).
До 1932 р.	Створення 54-х профконсультаційних бюро (на території СРСР) для відбору вступників до фабрично-заводських шкіл.
З 1925 р.	Видання журналу «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології» з результатами досліджень з проблем професійної орієнтації. Від 1931 р. назва журналу змінена на «За Марксо-Ленінську педагогіку» (м. Київ).
Поч. 30-х років ХХ ст.	Створення відділу професійної освіти Українського науково-дослідного інституту педагогіки (мета — дослідження проблем психотехніки, складання професіограм, інтерпретація результатів досліджень особливостей особистості тощо). м. Київ.
Поч. 30-х років ХХ ст.	Розробка системи шкільної профконсультації (м. Москва, Лабораторія з профконсультації та профвідбору ВЦРПС)
1932 р.	Відкриття Ради з координації досліджень проблем профорієнтації школярів (м. Москва)
Кінець 30-х років — 50-ті роки ХХ ст.	
Епізодичне функціонування системи професійної орієнтації. Розвиток трудового виховання. Незначна участь учених і фахівців у профорієнтаційній роботі.	
1936 р.	Прийняття постанови «Про педологічні перекирення у системі Наркомосів». педологічних досліджень (в т. ч. вивчення проблем професійної орієнтації школярів). м. Москва.
1936 – 1937 рр.	Закриття центрів профорієнтації молоді, ревізія теоретичних розробок науковців, визнання суспільної потреби єдиним фактором вибору професії.
1937 р.	Активізація підготовки школярів до вибору професії згідно з Рішенням ХVІІІ з'їзду ВКП(б) про прийняття ІІ-го п'ятирічного плану розвитку народного господарства СРСР (в рамках програм підготовки кадрів).
40 — 50-ті роки	Здійснення професійної орієнтації в контексті трудового виховання.
50-і роки — 1958 р.	Упровадження в школах трудового навчання, суспільно-корисної та виробничої праці.
1959 — 1966 рр.	Різке розширення трудової підготовки, введення в ІХ-ХІ класах виробничого навчання.
Початок 60-х — 80-ті роки	
Формування системи трудової підготовки. Активний пошук вирішення завдань профорієнтації, підвищена увага державних органів до професійної орієнтації молоді. Організація Всесоюзної системи профорієнтації.	
50-ті роки ХХ ст.	Робота лабораторії профорієнтації та профвідбору в Інституті психології АПН СРСР. Створення групи з вивчення проблем профорієнтації в Науково-дослідному інституті теорії й історії педагогіки АПН СРСР. Відкриття науково-дослідного інституту трудового навчання й профорієнтації при Академії педагогічних наук СРСР (м. Москва).
З 50-х років ХХ ст.	Дослідження колективу науковців Всесоюзного науково-дослідного інституту професійно-технічної освіти проблем вивчення професій та професійної орієнтації учнівської молоді (під керівництвом Є. Климова).

1954 – 1955 рр.	Уведення в I-IV класах шкіл навчання ручній праці (для формування у дітей найпростіших трудових навичок та виховання працелюбності).
1954 р.	Уведення в V-VII класах шкіл практичних занять у навчальних майстернях (на формування знань та вмінь щодо обробки деревини та металів, електромонтажу; розвиток технічного мислення, конструкторських здібностей, виховання добросовісного ставлення до праці).
1954 – 1955 рр.	Уведення для учнів VIII-X класів шкіл курсу «Основи виробництва» (за окремими програмами для міських та сільських шкіл).
50-ті роки XX ст.	Забезпечення умов для трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (створення навчальних майстерень, науково-дослідних ділянок, кабінетів машинознавства, автосправи, електротехніки тощо).
з 1957 р.	Видання журналу «Політехнічне навчання» (пізніше «Школа та виробництво»).
1958 р.	Прийняття Верховною Радою СРСР «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і подальшим розвитком системи народної освіти» (про поєднання навчання основам наук із суспільно корисною, виробничою працею).
1966 р.	Скасування виробничого навчання (через невідповідність практичних умов реалізації).
Поч. 60-х років XX ст.	Організація групи профорієнтації в Науково-дослідному інституті теорії й історії педагогіки АПН СРСР (під керівництвом А. Волковського).
Поч. 60-х років XX ст.	Відкриття лабораторії профорієнтації в Науково-дослідному інституті психології (м. Київ, керівник Б. Федоришин).
1967 р.	Заснування Науково-дослідного інституту трудового навчання і профорієнтації (м. Москва, керівник А. Голомшток) для пошуку оптимальних шляхів підвищення рівня організації профорієнтаційної роботи в школах, удосконалення форм і методів трудового виховання та професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл.
60 — 70 роки XX ст.	Дослідження вітчизняних вчених із вивчення особистості школяра, основ підготовки школярів до вибору професії та ін. (Ю. Бабанський, Є. Павлютенков, М. Скаткін, Є. Клімов, Б. Федоришин та інші) .
1969 р.	Постанова Президії ВЦРПС, Бюро ЦК ВЛКСМ, колеґії Міністерства освіти СРСР і Державного комітету Ради Міністрів СРСР «Про професійну орієнтацію учнівської молоді». Підготовка молоді до свідомого вибору професії визнана одним із найважливіших народногосподарських завдань.
60 — 70 роки XX ст.	Визначення професійної орієнтації як системи державних заходів, спрямованих на формування в учнівської молоді психологічної готовності до вибору професії на основі потреб суспільства із урахуванням інтересів і схильностей учнів.
1971 р.	Утворення Науково-дослідного інституту педагогіки Міністерства народної освіти УРСР (з відділом професійно-технічної освіти для проведення наукових досліджень із питань професійної орієнтації учнів на робітничі професії).
1974 р.	Постанова Ради Міністрів СРСР «Про організацію міжшкільних навчально-виробничих комбінатів трудового навчання і професійної орієнтації учнів» для здійснення професійної орієнтації учнів з метою підготовки їх до свідомого вибору професії.
1975 р.	Прийняття Міжнародною організацією праці «Конвенції про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» та «Рекомендацій про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» .
1978 р.	Уведення посади інспектора з трудового навчання, виховання та профорієнтації учнів у складі відділів з трудового навчання.
70 — 80 роки XX ст.	Наукові дослідження, присвячені розкриттю змісту, форми та методи орієнтації учнів на вибір робітничих професій, організаційно-педагогічні умови взаємодії шкіл, професійно-технічних навчальних закладів та підприємств з метою підготовки школярів до вибору відповідних професій тощо.

1984 — 1990 рр.	
Формування теоретичного і організаційно-методичного забезпечення розвитку державної служби професійної орієнтації в Україні (у складі СРСР).	
1980 р.	Уведення нових програм, змісту трудового навчання з урахуванням місцевих особливостей. Розширення участі школярів у суспільно корисній праці.
1984 р.	Прийняття Верховною Радою СРСР «Основних напрямів реформи загальноосвітньої та професійної школи» з метою докорінного поліпшення трудового виховання, навчання та профорієнтації учнів загальноосвітніх шкіл.
1984 р.	Затвердження типового навчального плану середньої загальноосвітньої школи, із виділенням на предмет «Трудове і професійне навчання» обов'язкової кількості годин, а також годин на суспільно корисну, виробничу працю та трудову практику учнів.
З 80-х років XX ст.	Підготовка профконсультантів на базі Держкомпраці СРСР.
1986 р.	Відкриття лабораторії трудового виховання і профорієнтації у складі Інституту педагогіки АПН України.
1987 р.	Уведення до Загальносоюзного класифікатору професій робітників, посад службовців і тарифних розрядів спеціальностей і посадових інструкцій «головного профконсультанта», «головного психолога», «директора територіального центру профорієнтації», «завідувача районним (міським) профконсультаційним пунктом», «профконсультанта».
80-ті роки XX ст.	Дослідження вітчизняних учених з трудового навчання (С. Батишев, П. Атутов, Ю. Васильєв, А. Воловіченко, Д. Сметанін, Д. Тхоржевський, Г. Левченко В. Мадзігон та інші).
80-ті роки XX ст.	Реформування освіти в СРСР. Уключення до навчальних планів загальноосвітніх шкіл предмета «Основи виробництва. Вибір професії» (для учнів 7–8-х (8–9-х) класів).
80-ті роки XX ст.	Створення в школах СРСР кабінетів професійної орієнтації та профорієнтаційних куточків (у 95 % загальноосвітніх навчальних закладів).
80-ті роки XX ст.	Створення в СРСР 60-ти регіональних центрів професійної орієнтації молоді, районних і міських профконсультаційних пунктів.
На 1 січня 1989 р.	Функціонування в Україні 63-х міських центрів, а також 371 бюро з працевлаштування, перенавчання і профорієнтації населення.
З 1990 року до сьогодні	
Трансформація «радянської» системи професійної орієнтації. Активний науковий пошук нових форм і методів професійної орієнтації у зв'язку з новими суспільно-економічними умовами, реформуванням системи освіти в напрямку профілізації загальноосвітньої школи.	
1990 р.	Розробка науково-дослідним інститутом трудової підготовки і профорієнтації АПН СРСР «Положення про професійну орієнтацію учнів загальноосвітньої школи».
з 90-х років XX ст.	Оновлення предмета «Трудове навчання», введення предмета «Технології» (із поступовим скороченням кількості навчальних годин)
1991 р.	Прийняття «Концепції системи професійної орієнтації учнів загальноосвітньої школи» (СРСР, м. Москва). Професійна орієнтація розглядається як система взаємодії особистості та суспільства, спрямована на задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні і потреб суспільства в забезпеченні його соціально-професійної структури.
1991 р.	Прийняття закону «Про зайнятість населення» (переведення профорієнтації школярів під опіку служб зайнятості).
1991 р.	Створення обласних, районних і міських центрів професійної орієнтації.
1992 р.	Прийняття «Закону про освіту». Скорочення фінансування освіти та обмеження профорієнтаційної роботи зі школярами.
З 1992 р.	Згорання існуючої «радянської» системи закладів професійної орієнтації.

З 90-х років	Дослідження професійної орієнтації як науково-практичної системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення (Г. Балл, І. Бех, О. Бондаренко, Є. Єгорова, І. Зязюн, О. Ігнатович, З. Кісарчук, О. Киричук, Г. Костюк, О. Кульчицька, С. Максименко, О. Мельник, І. Маноха, В. Моргун, Н. Ничкало, О. Отич, В. Панок, П. Перепелиця, Н. Побірченко, Е. Помиткін, В. Рибалка, О. Самойлов, Д. Закатнов, В. Синявський, В. Семиченко, Л. Хомич, Б. Федоришин та інші).
1994 р.	Концепція державної системи професійної орієнтації населення. Концепція профорієнтації учнівської молоді (Україна) Професійна орієнтація — науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці
1995 р.	Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (Україна). Професійна орієнтація — комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні.
З 2000 р.	Створення Інтернет-порталів з професійної орієнтації.
2003 р.	Затвердження типового навчального плану для профільного навчання на III ступені загальноосвітньої школи (наказом МОН України № 306 від 20.05.03 р.). Концепція профільного навчання в старшій школі (мета — забезпечення умов для професійного самовизначення школярів, диференціація навчання за суспільно-гуманітарним, природничо-математичним, технологічним, художньо-естетичним чи спортивним профілем).
2009 р.	Нова редакція Концепції профільного навчання у старшій школі (мета — створення умов для врахування особливостей та інтересів учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки та забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення старшокласників, диференціація навчання за суспільно-гуманітарним, філологічним, художньо-естетичним, природничо-математичним, технологічним, спортивним профілем)
2008 р.	Концепція державної системи професійної орієнтації населення (Україна) Професійна орієнтація — науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці.
2009 р.	Створення обласних міжвідомчих Рад з питань профорієнтації населення.
З 2010 р.	Робота приватних комерційних проектів з професійної орієнтації школярів.
2013 р.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради з питань професійної орієнтації населення».
2017 р.	Прийняття закону «Про освіту» із впровадженням профільної середньої освіти.
З 2017 р.	Робота у складі Державного центру зайнятості 1-го республіканського, 24-х обласних, 491 районних і 161 міських центрів зайнятості із підрозділами з профорієнтації, а також Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості.

Разом із тим, починаючи з 90-х років ХХ ст., професійна орієнтація поступово отримала широке визнання у всьому світі і стала важливим елементом державної політики розвинених країн. Була створена Всесвітня асоціація навчальної та професійної орієнтації та інші міжнародні центри.

Фахівці з профорієнтації зауважують, що післяіндустріальний період передбачає здійснення людиною розгорнутого в

часі й відносно самостійного пошуку професій з урахуванням передусім власних інтересів і можливостей, а лише згодом кон'юнктури ринку праці, оскільки післяіндустріальне суспільство ґрунтується на використанні якісно нового професійного потенціалу особистості — здатності до генерування нових знань та інформації. Людина на ринку праці стає активним суб'єктом професійного самовизначення та саморозвитку. У цей час були виконані

фундаментальні психолого-педагогічні дослідження щодо проблеми становлення і розвитку особистості, які склали основу визнання особистості активним суб'єктом самовизначення (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьев, І. Бех, Л. Божович, Б. Ломов, Є. Климов, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Л. Анциферова, А. Брушлинський, В. Мясищев, К. Платонов, Б. Теплова та інші) [9]. Поступово наукове розуміння сутності професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих трансформувалося із системи заходів впливу на створення дієвих умов (організаційних, інформаційних, методичних, психолого-педагогічних тощо) для допомоги особистості в активному та свідомому професійному самовизначенні та просуванні до вершин професіоналізму. Головний акцент у системі професійної орієнтації зміщується на активність особистості, свободу вибору нею напряму професійного зростання, суворе дотримання правових і моральних правил ділової активності, а також повну відповідальність за результати і наслідки своєї праці і творчої професійної самодіяльності.

Зауважимо, що в післяіндустріальний період достатньо високий попит на фахівців, розуміння суб'єктами господарювання важливості людського чинника на виробництві та, водночас, високий рівень безробіття визначають діючу на ринку праці об'єктивну суперечність між бажанням людини здобути хороший фах та високими вимогами до його представників. Зазначена суперечність суттєво вплинула на загальні підходи до професійної орієнтації особистості, які мають спрямовуватися на створення дієвих умов суб'єктної профорієнтаційної активності особистості впродовж всього життя, самоприйняття цінності праці як визначального фактора її конкурентоспроможності. У таких умовах професійна орієнтація, як система заходів підтримки особистості в ситуації професійного вибору й зростання, покликана, на думку дослідників, створити профорієнтаційне середовище для самостійного узгодження особистістю динамічних суперечностей між вимогами професії та

досягнутим рівнем розвитку (професійним та особистісним) у межах бажаного або вже обраного виду праці.

Останнє десятиріччя ХХ ст. відносять до окремого періоду розвитку професійної орієнтації і вважають, що він був спрямований на вдосконалення і пошук форм і методів професійної орієнтації у зв'язку з новими умовами господарювання, потребами освітніх новацій, проведення структурних змін в освіті й науці, створення ефективної системи професійної підготовки молоді. Однак на його початку через непередбачувані події, пов'язані з розпадом СРСР, профорієнтаційна робота була дезорієнтована: почалася відмова підприємств від співробітництва зі школами, від участі у вирішенні питань трудової підготовки, профорієнтації школярів, працевлаштування випускників, організації робочих місць для праці підлітків у вільний від навчання час і т.д.

Перехід до ринкових відносин загострив проблеми щодо зайнятості населення і збільшив чисельність молоді, яка не працює і не навчається. Спостерігається початок процесу соціального та економічного розшарування в суспільстві, що впливав на розшарування і в системі освіти. У результаті реформування освітніх систем у країнах пострадянського простору з метою заохочення вчасного професійного самовизначення випускників з'явилися профільні, гімназичні, ліцейські класи, організовувалися гуртки, спілки та клуби за інтересами, розпочато профдіагностику та профконсультацію випускників шкіл, були введені посади психологів до навчальних закладів, відновилися заходи, спрямовані на професійну освіту молоді [11].

Разом із тим, як загальноосвітні, так і державні суспільно-економічні кризи спричинили необхідність глибокого теоретичного аналізу та осмислення загальних закономірностей становлення й функціонування нових професійного суспільства та ринку праці (див. рис. 1).

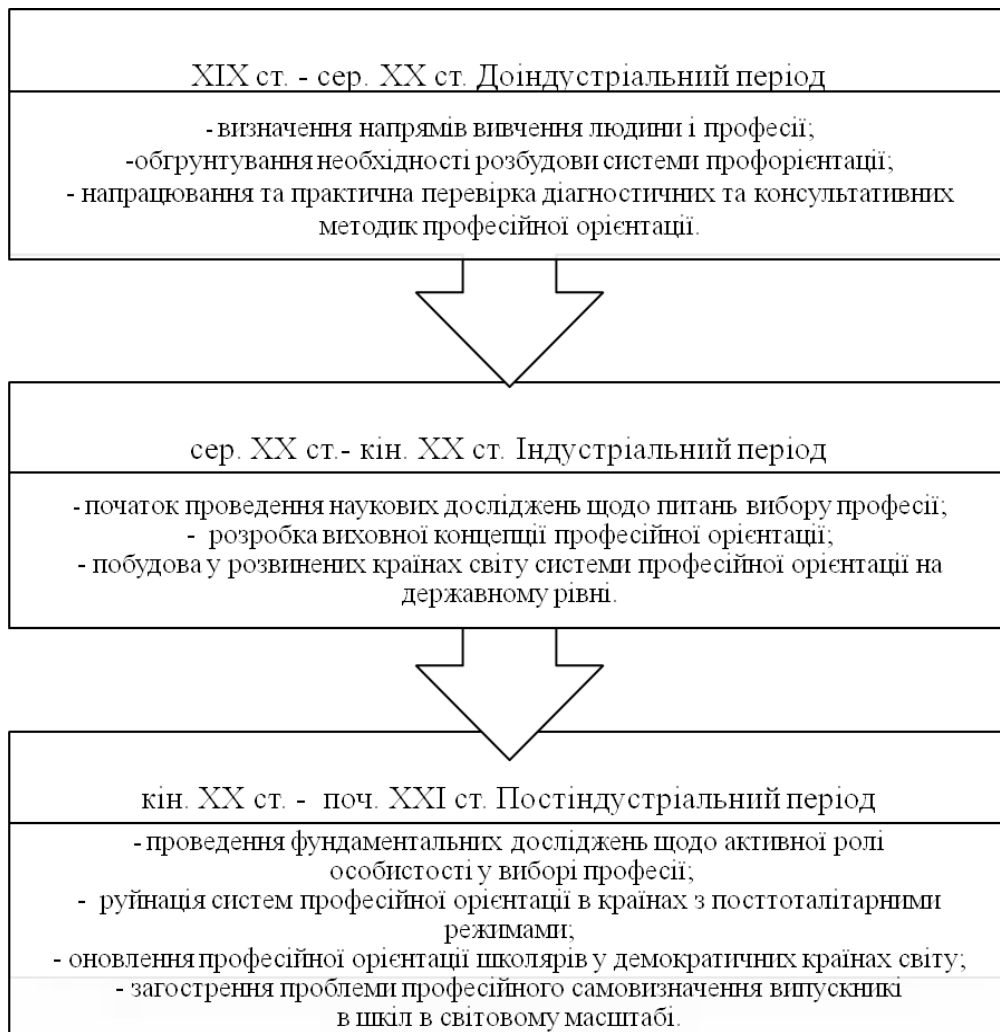

Рис.1. Етапи розвитку професійної орієнтації в суспільстві

Під впливом політичних, економічних, правових та професійно-освітніх факторів, сучасний стан ринку праці в Україні характеризується наявністю комплексу проблем, найважливішими серед яких можна вважати непропорційне співвідношення між попитом і пропозицією робочих місць, складну ситуацію щодо працевлаштування окремих соціально-демографічних груп населення, поширення неформальної та тіньової зайнятості, низький рівень продуктивної та раціональної зайнятості молоді, невисока ефективність професійного самовизначення молоді тощо.

Таким чином, на початку XXI ст. зміни на ринку праці та загальні особливості розвитку суспільства стали вимагати якісно нового підходу до професійної під-

готовки молоді та створення таких умов, які сприяли б активізації професійного самовизначення особистості. Подальша розробка теоретико-методологічних засад професійної орієнтації молоді в сучасних умовах постає актуальною та суспільно значущою проблемою. Основними напрямками досліджень у цьому контексті має бути вивчення динаміки номенклатури професій, проблематика віртуалізації професійної діяльності праці, нові форми здійснення трудової діяльності, сучасний зміст та вимоги до професійної діяльності та ін. Результати таких досліджень сприятимуть створенню умов для виконання молоддю своєї визначальної ролі рушійної сили розвитку суспільства, провідника та втілювача соціальних змін, запоруки економічного розвитку та прогресу держави.

Література

1. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 — 2021 роки.* URL: http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Rozv_osviti.pdf (дата звернення 19.12.2017 р.).
2. *Пряжникова Е. Ю., Пряжников Н. С.* Профориєнтація : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии. Москва : Академия, 2008. 494 с.
3. *Прокопенко І. Ф.* Інформаційне суспільство і освіта // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2003. № 1. С. 17-19.
4. *Янцур М. С.* Наукові основи трансформації системи професійної орієнтації учнівської молоді в умовах сучасного суспільства // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 13 : Проблеми трудової та професійної підготовки. Київ, 2005. Вип. 1. С. 196-210.
5. *Піддячий М. І.* Історичні передумови і теоретичні засади профорієнтації // Педагогіка і психологія. 2006. № 3. С. 29-36.
6. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. *Мельник О.В., Уличний І.Л.* Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання : наук.-метод. посібник для викладачів. Київ : Педагогічна думка, 2008. 128с.
8. *Гудкова Е.В.* Основи профорієнтації и професіонального консультирования : учеб. пособие. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. 125 с.
9. *Гончарова Н.О.* Основи професійної орієнтації : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2010. 168 с.
10. *Розвиток професійної орієнтації в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ін.; упоряд. : Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Ніколюк Л. І. ; наук. ред. : Рогова П. І., Чепурна Н. М. ; наук. консультант Мельник О. В. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.* Черкаси, 2009. 196 с.
11. *Закатнов Д. О.* Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 160 с.

16.07.2019

Наукові школи кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки

Людмила Штефан,
доктор педагогічних наук,
професор,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Кафедру історії педагогіки і порівняльної педагогіки було створено у лютому 2002 р. На сьогоднішній день на кафедрі працює 3 доктора наук, професора і 7 кандидатів наук, доцентів. Кафедра має свої наукові традиції, які знайшли відбиття в наукових школах. У витоків зачаткування наукових шкіл з історії педагогіки стояла кандидат педагогічних наук, професор, учасник Великої Вітчизняної війни, ветеран праці, випускниця історико-філологічного факультету Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди *Попова Людмила Данилівна* (1923–2014 рр.).

Під керівництвом Людмили Данилівни було підготовлено 43 кандидати педагогічних наук, серед них: І. П. Внукова (1979), С. В. Селюніна (1981), Л. П. Юрченко (1981), А. Г. Відченко (1987), Т. П. Танько (1988), О. Ю. Кузнецова (1990), Л. А. Штефан (1990), В. М. Білик (1991), М. М. Окса (1991), Н. М. Якушко (1992), К. А. Юр'єва (1993), С. В. Білецька (1994), Л. П. Старікова (1994), О. Ю. Леонт'єва (1995), А. В. Говорун (1995), І. О. Ларіна (1996), І. В. Пентіна (1996), О. І. Пономарьова (1996), Т. В. Лутаєва (1998), О. В. Слепцова (1998), В. А. Кузьмичова (2000), Н. М. Роман (2001), А. В. Соколова (2001), І. Т. Сіра (2002), О. А. Гнізділова (2004), С. Ю. Бакай (2005), Т. М. Кравчук (2005), Н. О. Борисенко (2006), І. О. Малініна (2006) та інші. Переважна кількість учнів професора

Л. Д. Попової і сьогодні плідно працює у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. О. Ю. Кузнецова, Л. А. Штефан, Т. П. Танько, О. А. Гнізділова, А. В. Соколова, К. А. Юр'єва успішно захистили докторські дисертації.

Учні професора Л. Д. Попової проводили дослідження за такими темами, як: теоретичні ідеї і досвід підготовки вчителів у навчальних закладах Англії та США в період освітніх реформ 60–80 років ХХ ст.; проблеми виховання та навчання студентів і учнів у вітчизняній педагогіці та школі у ХVIII — ХХ ст. у цілому і на Слобожанщині зокрема; підготовка музично-педагогічних кадрів в історії педагогічної думки України ХХ ст.; проблеми сімейного виховання в історії педагогічної думки України в ХІХ — ХХ ст.; педагогічна діяльність видатних вітчизняних і світових педагогів (Я. А. Коменський, Г. С. Сковорода, К. Д. Ушинський, Х. Д. Алчевська, Б. Д. Грінченко, Я. А. Мамонтов, Г. М. Хоткевич, В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко та ін.).

Тривалий час (з 2002 до 2015 р.) кафедру очолювала доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України *Троцько Анна Володимирівна*. У Анни Володимирівни є своя гідна наукова школа. Професор А. В. Троцько підготувала п'ять докторів (Т. П. Танько (2004), О. В. Гончар (2011), Л. О. Голубнича (2015),

Н. Г. Тарарак (2016), Ю. М. Короткова (2018)) та 22 кандидати педагогічних наук (Т. О. Довженко (2002), А. В. Стаканков (2004), О. О. Довженко (2004), В. О. Микитюк (2004), М. В. Донченко (2004), І. В. Кравченко (2004), Ю. В. Бекетова (2005), Ю. М. Корнейко (2007), А. О. Поляков (2008), К. Є. Каліна (2008), А. О. Денисенко (2008), Н. Г. Білоцерківська (2009), В. О. Курашова (2010), О. Г. Ткаченко (2010), В. О. Євтушенко (2011), В. С. Ульянова (2011), В. І. Пеньков (2012), О. В. Стадник (2012), О. І. Поп (2013), А. В. Ковтун (2015), С. А. Білецька (2017), О. А. Міщенко (2018).

Зокрема, у дослідженні *Т. П. Танько* (доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди) «Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах» обґрунтовано педагогічні умови та шляхи впровадження на факультетах дошкільного виховання програми з музичного виховання; розроблено організаційно-методичну систему підготовки студентів до музично-естетичного виховання дошкільників; науково обґрунтовано сутність музично-педагогічної компетентності майбутнього вихователя [4].

О. В. Гончар (доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-дослідної роботи Харківської державної академії дизайну та мистецтв) у своєму дослідженні «Розвиток ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХХ ст.)» систематизувала теоретичні питання й розкрила особливості практичних здобутків, накопичених вищою вітчизняною школою в другій половині ХХ ст., із метою творчого використання прогресивних ідей у сучасних умовах розбудови системи вищої освіти [2].

Л. О. Голубнича (доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудро-

го) у дисертації «Історіографія дидактики вищої школи Східного регіону України (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.)» здійснила цілісний аналіз історіографії дидактики вищої школи Східноукраїнського регіону досліджуваного періоду, схарактеризувала теоретико-методологічні засади педагогічної історіографії, подала класифікацію джерельної бази педагогічної історіографії, визначила особливості регіонального підходу до досліджень із педагогічної історіографії, виявила провідні тенденції розвитку теорії навчання вищої школи, окреслила напрями творчого використання цінних надбань із зазначеної проблеми у практиці ЗВО на сучасному етапі [1].

Н. Г. Тарарак (доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін ХНПУ імені Г. С. Сковороди) провела дослідження за темою «Теорія та практика формування ціннісних орієнтацій студентів в історії вітчизняних вищих навчальних закладів мистецького профілю (20-ті роки ХХ ст. — початок ХХІ ст.)». У дисертації розкрито сутність процесу формування «ціннісних орієнтацій» студентів вищих закладів освіти мистецького профілю України досліджуваного періоду, обґрунтовано періодизацію та схарактеризовано кожний із виділених періодів процесу формування ціннісних орієнтацій студентів вищих закладів освіти мистецького профілю України 20-х років ХХ століття — початку ХХІ ст., визначено змістові доміанти цього феномену на певному етапі розвитку вищої професійної школи та науково-педагогічної теорії в цілому [5].

Ю. М. Короткова (доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України) у дисертації «Теорія і практика підготовки філологів в університетах Греції другої половини ХХ — початку ХХІ ст.» окреслила історіографію визначеної проблеми, розкрила методологічні підходи до вивчення проблеми підготовки філологів

в університетах Греції та проаналізувала базові поняття дослідження, науково обґрунтувала етапи розвитку теорії та практики підготовки філологів в університетах у межах досліджуваного періоду, узагальнила досвід зазначеної підготовки на кожному з науково обґрунтованих етапів, окреслила перспективи впровадження грецького педагогічно цінного досвіду підготовки філологів у систему вищої філологічної освіти України [3].

Кандидатські дослідження під керівництвом професора А. В. Троцько були присвячені таким питанням: словесні методи навчання в діяльності початкових шкіл України другої половини XIX ст.; теорія і практика правового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини XIX — початку XX ст.; проблема спілкування вчителя з учнем у педагогічній теорії та практиці України другої половини XIX — початку XX ст.; формування професійно-педагогічної майстерності викладачів вищих освітніх закладів Слобожанщини другої половини XIX — початку XX ст.; професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у позааудиторній роботі у вищих педагогічних закладах освіти України (друга половина XX ст.); формування у підлітків моральних вчинків у позакласній роботі; теорія і практика музично-педагогічної підготовки учнів педагогічних училищ України (1945 — 1985 рр.).

До наукових пошуків аспірантів також належали: висвітлення зарубіжного педагогічного досвіду у творчій спадщині К. Д. Ушинського; педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти; моральне виховання студентської молоді на Слобожанщині (кінець XIX — початок XX ст.); організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних закладів освіти; формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; розвиток принципу самостійності в історії вітчизняної гімназичної освіти XIX — початку XX ст.;

проблема педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів середніх закладів освіти України в другій половині XIX ст.; підготовка вихователів до естетичного виховання дітей дошкільного віку в навчальних закладах України (кінець XIX — початок XX ст.); виховання емоційної сфери молодших школярів засобами театрального мистецтва; розвиток музичної освіти майбутніх педагогічних кадрів в Україні в другій половині XX ст.; моральне виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти в Україні (друга половина XIX — початок XX ст.); розвиток ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів в історії вітчизняної педагогічної думки (друга половина XIX — початок XX ст.)».

Свою наукову школу має і доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки (з 2015 р.) *Штефан Людмила Андріївна*. Під керівництвом професора Штефан Л. А. було захищено 18 кандидатських дисертацій — О. А. Мкртічян (2007), Л. І. Донченко (2007), О. А. Шумська (2007), О. В. Загайко (2008), С. В. Іноземцева (2009), О. Д. Черкашин (2010), Ю. О. Пивовар (2011), О. В. Юшко (2012), Л. С. Григорова (2012), В. В. Спіцин (2013), Ю. О. Олійник (2013), О. П. Борзенко (2014), О. М. Скавронська (2015), А. В. Будко (2015), С. В. Бикасова (2016), І. І. Степаненко (2017).

Аспіранти під керівництвом проф. Л. А. Штефан вивчали такі питання, як: питання становлення й розвитку теорії та практики соціальної педагогіки як в Україні, так і в провідних країнах світу; питання підготовки соціально-педагогічних кадрів та стимулювання діяльності вчителя; проблеми дидактики середньої та вищої школи; питання змісту соціально-педагогічної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами та організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми; проблеми естетичної підготовки студентів; питання діяльності соціально-педагогічних

служб в Україні; питання організації дистанційної освіти в провідних країнах світу; особливості стимулювання вчителя до організації професійної діяльності в історичній ретроспективі; особливості організації соціально-педагогічної діяльності на Харківщині; питання підготовки соціально-педагогічних кадрів в Україні та провідних країнах світу; особливості оцінювання учнів та студентів у Великій Британії і Канаді та деякі ін.

Свою наукову школу започаткувала на кафедрі і кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник освіти України *Відченко Алла Гаврилівна*, яка працювала на кафедрі до 2015 р. Під керівництвом доцента А. Г. Відченко було підготовлено 7 кандидатів наук — Л. О. Дубровська (2001), Н. В. Пузирьова (2002), Л. М. Коваленко (2003), І. І. Сидоренко (2005), В. В. Фомін (2007), І. В. Вавилова (2007), О. В. Карасьова (2010).

До провідних напрямів за якими проводились дослідження під керівництвом доцента А. Г. Відченко належать: проблеми сімейного виховання, в тому числі й історико-педагогічний аспект; дитяча книга як засіб навчання й виховання дітей в історії вітчизняної педагогічної думки; історія становлення й розвитку Педагогічного відділу Харківського університету; порівняльний аналіз систем освіти в Україні та провідних країнах світу; організація самостійної роботи студентів у вищих закладах освіти Слобожанщини; проблеми самоосвіти особистості у вітчизняній педагогічній пресі другої половини XIX — початку XX ст.; індивідуальний підхід в естетичному вихованні учнівської молоді в освітніх закладах України другої половини XIX — початку XX ст.; теорія і практика організації науково-дослідної роботи студентів (на матеріалах університетів України XIX ст.).

Свої наукові школи почали створювати і професори Друганова Олена Миколаївна та Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна. Під керівництвом доктора наук, професора *Друганової Олени Миколаївни* захищено чотири кандидатські дисерта-

ції — Н. М. Туренко (2010), І. І. Мартиненко (2012), Н. В. Яременко (2015), О. В. Єфімова (2019).

Коло наукових інтересів учнів професора О. М. Друганової охоплює такі питання, як: науково-дослідна діяльність викладачів ЗВО України; особливості діяльності приватних навчальних закладів; розвиток меценатства в історії педагогічної думки України; проблема національної освіти учнівської молоді у творчій спадщині діячів науки та культури Слобожанщини XIX ст.; внесок громадських організацій, приватних осіб та асоціацій у розвиток дошкільного виховання на Слобожанщині (друга половина XIX — початок XX ст.).

Під керівництвом доктора педагогічних наук, професора *Ворожбіт-Горбатюк Вікторії Вікторівни* захищено три кандидатські дисертації — П. Г. Біліченко (2008), В. М. Кузнецова (2011), О. М. Попович (2018).

До кола наукових інтересів професора В. В. Ворожбіт-Горбатюк належать такі питання: проблеми шкільництва в історії педагогічної думки; духовно-моральне виховання дітей в Україні (історичний аспект); зміст освіти школярів у другій половині XIX — на початку XX ст.; просвітницька діяльність українських меценатів родини Терещенків (друга половина XIX — початок XX ст.); організація науково-дослідницької діяльності студентів вищих професійних закладів освіти в Україні (кінець XIX — початок XX ст.) та деякі ін.

Молоді науковці кафедри також починають керувати науково-дослідною роботою аспірантів. Так, у 2019 р. було захищено кандидатську дисертацію І. Є. Сланцевою «Розвиток соціально-педагогічних служб та установ в Україні (друга половина XX ст.)» під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри, випускниці докторантури *Боярської-Хоменко Анни Володимирівни*.

Отже, професорсько-викладацький склад кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки займається плідною

науково-дослідною діяльністю, постійно поповнюються наукові школи молодими науковцями, розширюється тематика наукових пошуків.

Література

1. Голубнича Л. О. Історіографія дидактики вищої школи Східного регіону України (друга половина ХХ — початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків, 2015. 40 с.

2. Гончар О. В. Розвиток ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2011. 39 с.

3. Короткова Ю. М. Теорія і практика підготовки філологів в університетах Греції другої половини ХХ — початку ХХІ століття : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2018. 40 с.

4. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 40 с.

5. Тарарак Н. Г. Теорія та практика формування ціннісних орієнтацій студентів в історії вітчизняних вищих навчальних закладів мистецького профілю (20-ті роки ХХ століття — початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 40 с.

22.10.2019

Фактори становлення елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст.

Олена Мокроменко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Масштабні освітні реформи, що стали перманентною ознакою шкільництва в усьому світі, являють собою складний багатовимірний процес, до участі в якому залучалося широке коло зацікавлених сторін. Серед них найактивнішими ставали освітні політики, теоретики (соціологи, політологи, філософи, економісти, теоретики організаційних змін, педагоги та ін.), бізнесові структури, місцеві громади, громадські організації (у тому числі батьківські, що мають як місцевий, регіональний, так і загальнонаціональний та міжнародний статус), учительські професійні спілки, педагоги-практики тощо. Таке широке коло ініціаторів та учасників освітніх реформ дозволяє визначати поняття елементарної освіти не тільки як педагогічне явище, але і як політичне та соціальне. Закономірно, що у кожній з названих сторін є свої уявлення про цілі елементарної освіти, шляхи їх здійснення та підходи до визначення ефективності діяльності елементарних шкіл.

Групи факторів поодинокі досліджувалися у публікаціях британських та західноєвропейських учених: Дж. Адамсон, Г. Белфор, Е. Куберлі, Г. Бернард, М. Боултвуд, С. Кертіс, Дж. Іннес. Соціальний аспект освіти у Великій Британії розкрито у працях С. Сміт, Дж. Кей, Ф. Бедаріда. У контексті питань історії та культури Великої Британії ХІХ ст. проблеми організації та діяльності навчальних закладів проаналізовано у публікаціях уче-

них Дж. Макколей, Дж. Маккі, Дж. Девіс, М. Ніколаєв, М. Єрофеев.

Мета статті — визначити й проаналізувати фактори становлення елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст.

Як свідчить проведене узагальнення теоретичних матеріалів з теми дослідження, в педагогічній думці Великої Британії застосовують терміни первинної освіти та елементарної освіти, які певною мірою узгоджуються з поняттям базової загальної освіти, яке використовується в українській освітній теорії та практиці. Під терміном первинної або елементарної освіти розуміємо ту формальну (тобто організовану і документовану) частину освіти, яку отримує молодь з моменту вступу в перший освітній заклад до часу, який визначає право виходу на ринок праці чи до початку виконання обов'язків члена молодого сім'ї. У межах хронології нашого дослідження елементарна освіта ототожнюється з поняттям обов'язкової освіти — такої, яку згідно із законодавством має отримати кожний громадянин. У дослідженні елементарну освіту визначено як таку, що спрямовувалася на формування знань, умінь, навичок і досвіду діяльності, необхідних для забезпечення мовленнєвої й математичної грамотності дітей до 13 років, підготовки їх до практичної професійної діяльності.

Елементарна освіта як педагогічна дефініція передбачає реалізацію навчальних, виховних і розвивальних завдань,

початкової професійної підготовки практичного характеру, урахування елементів соціалізуючого впливу середовища (відповідно до типології шкіл, які надавали елементарну освіту) [14, с. 527].

У результаті дослідження з'ясовано, що на становлення й розвиток елементарної освіти у Великій Британії у XIX ст. впливали суспільно-політичні та культурно-освітні чинники, які доцільно розглядати комплексно. У контексті цих передумов становлення і розвиток елементарної освіти відбувалися під впливом:

— полеміки різних релігійних сект, протистояння теологічних і політичних інтересів;

— соціокультурних процесів, що зумовили відокремлення церкви від державних інституцій, поступове зростання контролю держави над освітою;

— економічних, політичних реформ, розвитку наукових галузей у країні.

Перша група факторів суспільно-політичні. Дослідження доводить, що відповідно до специфіки суспільно-політичного розвитку Великої Британії елементарні школи розглядаються як місця зіткнення різних релігійних сект, середовище протистояння теологічних і політичних інтересів у боротьбі за владу, у тому числі — й право впливати на пріоритетні освітні галузі між представниками різних політичних рухів релігійних організацій [3, с. 24; 14, 17]. З урахуванням суспільно-політичних чинників елементарна освіта трактується як мережа навчальних закладів для представників різних соціальних категорій населення. Також елементарна освіта розглядається як педагогічний процес, який спрямовано на реалізацію соціально-політичної ідеї, здійснення широких просвітніх програм для представників різних соціальних станів.

Велика Британія — об'єднане королівство Англії, Уельсу, Шотландії. Свою назву країна отримала з 1707 р. після підписання унії з Шотландією. На початок XIX ст. кожна частина країни мала свою національну мову: валійська — в Уельсі, англійська — в Англії, гельська — в Шот-

ландії, ірландська — в Ірландії, яка стала частиною країни з 1801 р. з часу підписання унії з Ірландією [12, с. 267].

Також кожна частина країни різнилася панівною церквою, яка традиційно істотно впливала на культурні процеси, і зокрема на розвиток елементарної освіти. Як відомо з історії, у ході реформації церкви XVI ст. як відкритого протесту проти римсько-католицької церкви в Європі було засновано протестантську церкву з різними напрямками. Наприклад, в Англії була панівною англіканська церква, на території Шотландії та Уельсу — невідтримуючі її нонконформістські церкви і секти. Панівною церквою Шотландії наприкінці стала пресвітеріанська церква, католицька церква в Ірландії. В Уельсі і Англії набули поширення нонконформістські церкви і секти: квакери з 1668 р., баптисти з XVII ст., Весліанський методизм з XVIII ст., адвентисти сьомого дня з 1844 р. та ін. [2–4, 18].

Проведений аналіз матеріалів з теми дослідження свідчив про те, що саме церква відігравала вирішальну роль у політичному і соціальному житті Великої Британії майже до останньої третини XIX ст. [3, с. 23]. Отже, у кожній географічній частині країни домінували засновані з громадсько-приватної ініціативи благодійні школи панівних нонконформістських релігійних сект. Саме англіканська церква прагнула закріпити свої позиції як пріоритетної на всій території Великої Британії і мати вирішальний вплив на розвиток елементарної освіти. Вплив церкви на розвиток елементарної освіти відбувався через фінансування відкриття і утримання елементарних шкіл (в першу чергу англіканської церкви) по всій країні, реформування змісту елементарного навчання (від ліквідації неписьменності переважно з національної мови до введення англійської мови навчання з 1861 р. на всій території та повернення національних мов у зміст навчання в останньому десятиріччі XIX ст. в умовах відокремлення церкви від держави, релігійного виховання — на догмах панівних церков різних частин країни,

перехід до пріоритетів догм англiканської церкви до 1870 р.), визначення особливо-стей форм i методiв виховання учнiв в елементарних школах (наприклад, церковний спiв, заучування молитов, читання книг релiгiйного характеру, надання перевази монiторнiй системi навчання А. Белла над ланкастерською системою) [4, 7–9].

Полiтичнi фактори в розвитку освiтньої галузi в країні мали свої особливостi. Проведене узагальнення iсторичних матерiалiв доводить, що позитивнi зрушення повною мiрою залежали вiд спiвпрацi та узгодження законодавчої i виконавчої гiлок влади. У Великій Британiї у ХІХ ст. законодавчим органом виступав дво-палатний парламент, який складався з палати лордiв (спадкоємний аристократичний титул) та палати общин (обранi представники з рiзних сфер життєдiяльностi суспiльства). Таким чином, створювалися реальнi умови для всебiчного аналізу суспiльного попиту на елементарну освiту i економiчну ефективнiсть дiяльностi вiдповiдних закладiв.

З'ясовано, що в ХІХ ст. Британський парламент формувався з представникiв двох основних полiтичних партiй: партiї торi та вiгiв (сучаснi — лiберальна i консервативна партiї) [1, 4–6]. Варто наголосити на тому, що шотландцi, уельсцi та iрландцi отримали право надсилати певну кiлькiсть депутатiв свого корпусу в палату общин, оскiльки за нацiонально-повстанський рух з ХVІІІ ст. Шотландiя та Iрландiя були позбавленi свого парламенту та самоврядних органiв. Цей факт свiдчить про те, що в реформуванні освiтньої галузi враховувалися особливостi кожної автономної частини Британiї.

Установлено, що будь-який законодавчий бiлл (законопроект, який мав декларативний характер), внесений британським урядом чи членом парламенту, розглядався спочатку палатою общин. Своє рiшення палата общин передавала до палати лордiв, яка остаточно вирiшувала правомiрнiсть бiлля i надання йому статусу законодавчого акту та надання законної дiї за пiдписом прем'єр-мiнiстра

та королеви. Протягом ХІХ ст. суперництво мiж лiберальною i консервативною урядами змiнювалося партнерством в освiтнiй справi, про що свiдчить наступнiсть i послiдовнiсть освiтнього законодавства, реформ в сферi елементарної освiти [15, 16]. Позитивним є той факт, що навiть полiтична опозицiя розглядалася як постачальниця альтернативних освiтнiх iдей. Саме такий пiдхiд полiтичного впливу на розвиток елементарної освiти привiв до позитивних зрушень в освiтi i встановленню мережi закладiв обов'язкової освiти в країні.

У полiтичному життi Великої Британiї стали вiдомi iмена прем'єр-мiнiстрiв, iнiцiаторiв проведення реформ у галузi елементарної освiти: Вiльяма Гладстоуна i Бенджамiна Дiзраелi.

Б. Дiзраелi в основу своїх переконань поклав формулу: володiння будь-якою власнiстю повинно бути пов'язане з вiдповiдальнiстю та обов'язками перед суспiльством [5]. Б. Дiзраелi уважав, що не можна iгнорувати невдоволення народу, так само — треба лiкувати зло як соцiальне явище. Саме доступнiсть елементарної освiти Б. Дiзраелi уважав значущим засобом попередити чи зупинити прояви суспiльного невдоволення, був переконаний, що саме елементарна освiта сприятиме успішному прогресуванню Британiї в свiтi.

У парламентi Великої Британiї вiдбувалися дебати щодо реформ i розвитку елементарної освiти. Умовно їх можна подiлити на два напрями: перший об'єднував виступи прихильникiв мережi державних елементарних шкіл, пропагандистiв централiзацiї управлiння в освiтнiй галузi, свiтського характеру змісту освiти; другий напрям представляли виступи волюнтаристiв, якi мали бiльший вплив у парламентi i обстоювали позицiї невтручання держави у справу народної освiти, вказуючи, що наголос слiд робити на персональну iнiцiативу окремих осiб, якi iнiцiювали вiдкриття елементарних шкіл, за пiдтримки церковних iнституцiй вели дiяльну боротьбу з подолання неграмотностi серед широких верств населення [4, 11, 17].

Чартизм, піднесення тред-юніоністського руху, голод в Ірландії у 40-і роки XIX ст. змусили британський уряд відмовитися від підходу невтручання держави у соціальне життя та розпочати соціальні та освітні реформи. Така реакція уряду була позитивно оцінена світовою громадянською спільнотою. Британський уряд поступово набував репутації розсудливого та передбачуваного в період революційних рухів порівняно з урядами інших країн, таких, як Іспанія, Італія, Греція, Польща, Росія, Франція.

Реформи в освітній галузі, а саме створення британським урядом та парламентом відносно сталої і цілісної законодавчої бази склали нормативну базу елементарної освіти у Великій Британії XIX ст.

Як відомо, у Великій Британії політичний устрій мав вигляд конституційної монархії. Досліджуваний період пов'язаний із царюванням королеви Вікторії. Королева є символом тієї епохи, котра отримала назву «Вікторіанського століття». Вікторіанська мораль, розвиток права, літератури, архітектури — ці поняття поширювалися і на країни-колонії: Австралію, Нову Зеландію, Індію та ін. Королева Вікторія поступово відновила у суспільстві авторитет королівської влади [13, с. 78]. Дослідженням доведено, що королева Вікторія високо цінувала й оберігала королівські прерогативи від зовнішнього втручання. З іншого боку — вона не втручалася у середовище повноважень парламенту на відміну від своїх попередників — Георга III і Георга IV. Монархія особисто ознайомлювалася з тисячами документів і підписувала їх, приймала звіти прем'єр-міністрів. Безперечним був вплив королеви Вікторії на зовнішню колоніальну політику. За часів її правління у XIX ст. Велика Британія поповнилася колоніями в Азії та в Африці. Це певним чином негативно позначалося на освітній справі. Наприклад, вражає, що на англо-бурську війну було витрачено 222 млн. ф.ст., у той час гранти держави на освіту становили у п'ятеро менше [1, с. 108]. Це підтверджує суперечливий

характер розвитку теорії та практики елементарної освіти у Великій Британії, пов'язаний з низьким рівнем економічної, політичної вигоди розгляду проблем елементарної освіти порівняно з питаннями міжнародної політики та розширення сфери впливу країни у світі.

Королева Вікторія активно займалася благодійністю, продовжуючи традицію започатковану ще королівською династією Тюдорів в 1601 р. законодавчим актом Про використання благодійних коштів. Цілі, які переслідував законодавчий акт про надання допомоги школам для навчання, безкоштовним школам і вченим в університетах були актуальними у справі благодійності і в XIX ст. Саме за часів правління Тюдорів благодійність із справи церковної перетворилася у справу світську. Королева Вікторія сприяла створенню національної політики благодійності, підтримавши заснування Комісії для нагляду за благодійними організаціями в 1853 р. Гуманітарії, вчені, громадські діячі активно пропагували благодійність. Газета *The Times* стверджувала, що прибуток лондонських благодійних організацій перевищував прибуток деяких європейських урядів. До благодійності були залучені не тільки аристократи, а й середній клас. У справі становлення елементарної освіти у Великій Британії вирішальну роль відігравали меценати — представники різних релігійних конфесій, політичних партій, що впливало на формування змісту елементарної освіти. Дослідження свідчить про те, що це було зумовлено усвідомленням громади факту про те, що допомога незахищеним верствам населення можлива лише за участі широких кіл громадськості [13, с. 496].

Друга група факторів, які вплинули на становлення ідеї елементарної освіти, — культурно-освітньої еволюції. У контексті цих факторів вивчення історії елементарної освіти розуміється як тривалий неперервний еволюційний розвиток, який супроводжувався відокремленням церкви від державних інституцій, поступове зростання контролю держави над елемен-

тарною освітою через державні заходи, сприяння, підтримка освітніх закладів, уведення державного нагляду в умовах значної децентралізації елементарної освіти, поширення державного контролю відповідних навчальних закладів.

Установлено, що відповідно до культурних перетворень у розумінні елементарної освіти з урахуванням комплексу факторів наголос робиться на соціальну спрямованість її змісту, відповідність методичного забезпечення культурним традиціям і рівню економічного розвитку Великої Британії у конкретно історичний час, узгодження реформаторських освітніх заходів з розвитком нормативно-правової бази освіти та інших соціальних галузей в країні загалом.

Соціокультурна еволюція сприяла розширенню змісту обов'язкової елементарної освіти за рахунок таких предметів, як історія, географія та елементи природознавства, запровадженню для всіх дітей віком від 5 до 12 років. Але, зазначимо, що це складало зміст елементарної освіти [10, с. 102].

Підтверджено, що вказані групи факторів впливали на становлення елементарної освіти комплексно, що передбачало вивчення елементарної освіти у діалектичній єдності із суспільними, соціальними, політичними реформами, особливостями економічного розвитку, розвитку культури, науки в країні, що впливали на визначення освітніх ідеалів, змісту, форм і методів елементарної освіти.

Література

1. *Общественная жизнь Англии. Религия, законодательство, наука, искусство, промышленность в их историческом развитии от древнейшего времени до настоящего времени. Т. 4 : С 1815 до общих выборов 1885 г. ; пер. с англ. П. Николаева. Москва : К. Т. Солдатенкова, 1899. 688 с.*
2. *Бондарь С. Д. Англиканская епископальная церковь. Санкт Петербург : Тип. МВД, 1911. 22 с.*

3. *Вейши Я. Я. Религия и церковь Англии. Москва : Наука, 1976. 183 с.*

4. *Мокроменко О.В. Развитие элементарной освіти у Великой Британии XIX ст. : дисертація на здобуття ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.01. — загальна педагогіка та історія педагогіки. Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Харків, 2011. 196с.*

5. *Татарина К. Н. Очерки по истории Англии 1640 — 1815 гг. Москва : ИМО, 1958. 453 с.*

6. *Тревельян Дж. М. Социальная история Англии. Обзор 6 столетий от Чосера до королевы Виктории ; пер. с англ. А. А. Круглинской и К. Н. Татариновой под ред. Семенова В. Ф. Москва : Иностр. лит., 1959. 607 с.*

7. *Adamson J.W. English Education 1789 — 1902. Cambridge, 1930. 220 p.*

8. *Balfour G. The Educational System of Great Britain / G. Balfour. Oxford, 1903. 400 p.*

9. *Barnard H. C. A History of English Education from 1760. London : University of London Press, 1961. 150 p.*

10. *Bedarida F. A Social History of England 1851–1990. ; translated by A.S. Forster. London ; New York : Rontlege, 1991. 200 p.*

11. *Cubberley E. History of Education. Boston, 1928. 700 p.*

12. *Davies J. A History of Wales. London : Penguin Books, 1993. 500 p.*

13. *Duane D. Life in Victorian England. London : Lucent Books, 2006. 113 p.*

14. *Gardiner J., Wenborn N. The history today companion to British history. London : Collins & Brown, 1995. 839 p.*

15. *Kay J. The Social Conditions and Education of the people in England and Europe. Cambridge, 1850. 180 p.*

16. *Lawson J. H. A Social History of Education in England / J. Lawson, H. Silver. London, 1973. 210 p.*

17. *Mackie J. D. A History of Scotland. London : Penguin Books, 1991. 414 p.*

18. *Murphy J. Church, State and Schools in Britain 1800–1970. London, 1971. 242 p.*

29.10.2019

ІНФОРМАЦІЯ

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

УНІКОН

**Global
Communities**
Partners for Good

Третя щорічна конференція проекту «Голос громади у місцевому самоврядуванні» Програми DOBRE в ОТГ Харківської області

7 лютого 2020 року в Харкові відбулась III щорічна конференція проекту «Голос громади у місцевому самоврядуванні».

Метою заходу було представлення результатів реалізації проекту в 2019 році, обговорення перспектив впровадження громадських бюджетів та інших інструментів демократії, активізації молодіжного руху і громадських організацій у громадах-партнерах Програми DOBRE в Харківській області у 2020 році.

Під час конференції учасники від ОТГ-партнерів Програми USAID DOBRE, які активно були включені до проекту «Голос громади у місцевому самоврядуванні», поділилися досвідом, враженнями та труднощами у формуванні доброчесності і прозорості урядування в своїх громадах.

У роботі конференції також взяли участь представники Обласної ради, Обласної державної адміністрації, центрального (регіонального) офісу Програми

DOBRE, Харківського регіонального офісу Програми ULEAD з Європою / ULEAD with Europe, провідні експерти у сфері місцевого самоврядування, представники об'єднаних територіальних громад, а також представники громадських організацій, фондів та донорських структур Харківщини.

Директор ХарПІ НАДУ, Президент ГС «Харківський університетський консорціум» Людмила Белова в своєму вітальному слові до учасників конференції відзначила, що залучення мешканців до розвитку громади є головним пріоритетом діяльності Громадської Спільки «Харківський університетський консорціум» в рамках програми DOBRE.

В панельній дискусії, присвяченій результатам та наслідкам реалізації проекту в 2019 році, взяли участь заступник голови Мереш'янської ОТГ Сергій Єршов, голова Старосалтівської ОТГ Едуард

Коновалов, голова Малинівської ОТГ **Микола Семер'янов** та заступниця голови Золочівської ОТГ **Оксана Верхогляд**. Вони високо оцінили позитивний вплив тих змін, які відбуваються в їхніх громадах під час участі в проекті, поділилися очікуваннями від подальшої співпраці, обмінялися думками про те, як ці зміни зробити сталими.

В панельній дискусії, присвяченій впровадженню в громадах інструментів демократії, здебільшого обговорювали практику впровадження бюджету участі. Про те, що дає бюджет участі віддаленим населеним пунктам та старостинським округам ОТГ, які виклики доводиться там долати при впровадженні бюджету участі, говорила в.о. старости Калиновецького старостинського округу Золочівської ОТГ **Людмила Коваль**. Про перший досвід реалізації проєктів-переможців конкурсу громадських проєктів розповіла **Ірина Михайлик** — член комісії з питань бюджету участі Мереш'янської ОТГ. Про вплив бюджету участі на активізацію мешканців, згуртування громади розповідав заступник голови Малинівської ОТГ та голова комісії з питань бюджету участі **Євген Чудний**. Член комісії з питань бюджету участі Старосалтівської ОТГ **Костянтин Гордієнко** поділився досвідом за рахунок чого можна підвищити залученість мешканців до впровадження бюджету участі.

В рамках панельної дискусії "Активізація молодіжного Руху" представники молоді з чотирьох ОТГ обмінялися досвідом та презентували свої кращі практики. Під час дискусії Золочівська ОТГ презентувала досвід створення та розвитку молодіжного хабу, а Мереш'янська — діяльності молодіжної ради. Також було обговорено успіхи програми «Молодіжний працівник ОТГ» та які перепони зустрічаються на шляху створення та функціонування молодіжних рад. Панельна дискусія закінчилася презентацією проєктів програми на рік, серед яких стажування для молоді, моніторинг депутатів місцевих рад та освітні заходи для активістів.

На панельній дискусії: "Підвищення інституційної спроможності локальних громадських організацій" обговорювалися питання розширення спектру діяльності ГО, зміцнення їх матеріально-технічної бази, організаційної спроможності та залученість мешканців громади до їх діяльності. **Руслан Дейнека** — голова молодіжної ГО «Майбутнє Мереш» розповів про те, як залучати нових членів до діяльності ГО та використовувати ефективні інструменти підвищення рівня їх компетентностей. **Віктор Нагайчук** — представник ГО «СОФІМС», поділився досвідом про особливості формування комунікації назовні та всередині організації, яка може сильно посприяти успіху її діяльності, допомогти залучити більше людей та поширити ідею (місію) серед широкого загалу. Він наголосив, що завдяки успішно проведеній комунікації ГО «СОФІМС» вдало реалізовує свої проєкти та вирішує соціально важливі проблеми громади — формування здорового способу життя серед населення та розвитку молодіжного спорту. **Крістіна Мандач** — член ГО «Добрі дії», акцентувала увагу на впровадженні бізнес-інструментів в діяльності ГО, зазначивши, що впроваджений проєктний менеджмент в діяльність організації уже дає свої результати щодо отримання грантів на реалізацію проєктів, які є соціально значущими для громади. Для розвитку ГО та підвищення їх спроможності питання підготовки заявки на конкурс ідей та проєктів є дуже актуальним. **Тетяна Забейворота** — член ГО «Золочівщина — територія розвитку» охоче поділилася досвідом впровадження такого механізму як фандрайзинг із залучення людей, організацій та коштів щодо вирішення громадських проблем та інтересів ОТГ.

Захід організувала Громадська спілка «Харківський університетський консорціум» — регіональний партнер Програми «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) в Харківській області, що виконується міжнародною організацією Глобал Комьюнітіз

(Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) — це п'ятирічна програма, що виконується міжнародною організацією Глобал Комьюнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма спрямована

на посилення місцевого самоврядування та створення кращих умов для розвитку ОТГ, підвищення рівня залученості громадян до прийняття рішень та забезпечення підзвітності та прозорості в громадському управлінні. Програма USAID DOBRE працює в 7 цільових областях: Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській та Тернопільській.

АНОТАЦІЇ АННОТАЦИИ Annotations

Освіта та суспільство

УДК 101:378

Іванова К., Балабай Я., Кулакова О. Місце філософії в університетській системі підготовки фахівців // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 3–7.

Присвячено окресленню ролі філософії як системоутворюючого елементу університетської освіти. Філософію представлено як науку, яка формує у майбутнього спеціаліста цілісну картину світу, здатність до проблематизації, вміння давати визначення, можливість формулювати, впорядковувати, послідовно викладати свої думки, здатність орієнтуватися у наукових теоріях та морально-практичну компетентність при застосуванні знання.

Ключові слова: філософія; освіта; фахівець; професійні компетенції; університет; світогляд; наука.

УДК 101:378

Іванова К., Балабай Я., Кулакова О. Место философии в университетской системе подготовки специалистов // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 3–7.

Статья посвящена анализу роли философии как системообразующего элемента университетского образования. Философия представлена как наука, которая формирует у будущего специалиста целостную картину мира, способность к проблематизации, умение давать определения, возможность формулировать и последовательно излагать свои мысли, способность ориентироваться в научных теориях и морально-практическую компетентность при применении знания.

Ключевые слова: философия; образование; специалист; профессиональные компетенции; университет; мировоззрение; наука.

UDC 101:378

Ivanova K., Balabay Ya., Kulakova O. Place of philosophy in university system of future specialists' training // New Collegium. 2020. No.1. P. 3–7.

The article deals with the problem of determining of the place of philosophy in university system of future specialists' training. The role of philosophy as a system-forming element of university education is outlined. Teaching philosophy is equated with high education and offered as a background.

Classic university model of education involves the study of philosophy as a leading discipline forming an overall world outlook of future specialist, an ability to problematization, to make definitions, to formulate, organize and present thoughts etc.

Gradual divergence of the vectors of philosophy and education throughout European history led in the 20th — 21st centuries to the crisis of university education, the destruction of classical university model and its transformation into a polytechnic high school is emphasized in the article. The direct consequence of this process is a decline of quality and content of professional competence of a future specialist. Mechanistic scientific knowledge, utilitarian in nature opposed to universal liberal classical education, cannot fulfill the ultimate goal of a high education: formation of students' ability to navigate scientific theories and moral and practical competence in the application of knowledge.

In the field of research work the fundamental principle of the existence of philosophy means the freedom of public discussion of scientific truths. Freedom of mind is an integral part of this process. Philosophy should occupy a leading place in a system of scientific knowledge and university as a community of scientists — treasurers of different branches of science.

The crucial role of philosophy in the process of university system of future specialists' training is emphasized in the article. Philosophy in high education should have an integrating function, with the help of philosophy the competence of future professionals should be able to perceive an individual knowledge shared by their individual sciences as a coherent whole.

The ultimate goal of the study of individual scientific disciplines should not be a science, but formation of personal and professional competence.

Key words: philosophy; education; specialist; professional competence; university; outlook; science.

УДК 37: 004.9

Зуб С., Прокопенко А., Яловега І. Розвиток е-інфраструктури в системі освіти і науки України // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 8–14.

Мета дослідження — аналіз технічних та соціально-економічних факторів, які впливають на розвиток дослідницької е-інфраструктури України. Використовуючи принцип «Responsible Research and Innovation (RRI)», який надає перевагу соціально важливим інноваціям та дослідженням, та підходи дизайн-мислення, автори запропонували власну концепцію розбудови дослідницької е-інфраструктури, яку доцільно розпочати з формування освітньої е-інфраструктури. Аналіз показує, що це повинно стати поштовхом для об'єднання вже існуючих е-інфраструктур у вітчизняній науці та освіті й сприятиме ефективній інтеграції майбутньої дослідницької е-інфраструктури України в європейську та світову дослідницьку е-інфраструктуру.

Ключові слова: освіта; е-інфраструктура; інформаційно-комунікаційні засоби навчання; сполучне програмне забезпечення; грід-технології.

УДК 37: 004.9

Зуб С., Прокопенко А., Яловега І. Развитие е-инфраструктуры в системе образования и науки Украины // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 8–14.

Цель исследования — анализ технических и социально-экономических факторов, которые оказывают влияние на развитие исследовательской е-инфраструктуры Украины. Используя принцип «Responsible Research and Innovation (RRI)», который ориентируется на социально важные инновации и исследования, а также подходы дизайн-мышления, авторы предложили собственную концепцию построения исследовательской е-инфраструктуры, которую целесообразно начать с формирования образовательной е-инфраструктуры. Анализ показывает, что это должно стать толчком для объединения уже существующих е-инфраструктур в отечественной науке и образовании, а также поспособствует эффективной интеграции будущей исследовательской е-инфраструктуры Украины в европейскую и мировую исследовательскую е-инфраструктуру.

Ключевые слова: образование; е-инфраструктура; информационно-коммуникационные средства обучения; связующее программное обеспечение; грід-технологии.

UDC 37: 004.9

Zub S., Prokopenko A., Yaloveha I. Development of e-infrastructure in the system of education and science of Ukraine // New Collegium. 2020. No.1. P. 8–14.

A transfer of grid technologies that were developed for the needs of the scientific community for use them in the educational environment is proposed. Specific areas of application and innovative prospects for the development of e-infrastructure in the educational environment of modern university are

considered. To solve these tasks the article proposed to use the best practices of the Grid Enabled Remote Instrumentation with Distributed Control and Computation project. The purpose of the project was to use the abilities of grid for the safe and remote joint work of the research teams for ensure monitoring and control of the instruments and transfer of experimental data that are generated and stored on the distributed scientific equipment in grid. The key element of the future research e-infrastructure become the Instrument Element that consists of the connected set of services that provide all the necessary functionality for configuring, managing and monitoring the measuring devices like sensor, dummy and smart instruments or the complex scientific facilities. Instrument Element ensures the interaction the devices with external grid. It is shown that grid provides all the technical capabilities for integrating educational and research environment of the modern universities. The use of grid technologies in distance learning form is aimed on students gaining practical skills in working with equipment of physical, chemical, biological and other educational and research laboratories. The aim of our research is to analyze the technical and socio-economic factors that influence the development of the research e-infrastructure of Ukraine. Using the principle of Responsible Research and Innovation that distinguishes socially important innovations and research and approaches like design thinking we have proposed the own concept of building of national research e-infrastructure that must start from formation of educational e-infrastructure. Analysis shows that such consistency should become impetus for integration of the existing e-infrastructures of domestic science and education and will also contribute to the effective integration of future research e-infrastructure of Ukraine into European and world research e-infrastructures.

Key words: education; e-infrastructure; information and communication educational tools; middleware; grid technologies.

УДК 026:37](477.411)ДНПБУ

Селецький А. Національна академія педагогічних наук України у науково-методичному забезпеченні освітньої сфери // Новий Колегіум. 2020. № 1. С. 15–21.

Висвітлено головну мету, стратегічні пріоритети та шляхи виконання завдань і функцій Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та розвитку системи освіти України в умовах європейської інтеграції та світової глобалізації. Проаналізовано кількісні та якісні показники кінцевої наукової продукції, створеної за результатами науково-дослідної діяльності установи.

Ключові слова: Національна академія педагогічних наук України; науково-методичне забезпечення освіти; наукові дослідження; модернізація освіти; реформування освітньої сфери; інформаційно-аналітичний супровід освіти.

УДК 026:37](477.411)ГНПБУ

Селецький А. Национальная академия педагогических наук Украины в научно-методическом обеспе-

чении образовательной сферы // *Новый Коллегиум*. 2020. № 1. С. 15–21.

Освещены главная цель, стратегические приоритеты и пути выполнения задач и функций Национальной академии педагогических наук Украины по научно-методическому обеспечению модернизации и развития системы образования Украины в условиях европейской интеграции и мировой глобализации. Проанализированы количественные и качественные показатели конечной научной продукции, созданной по результатам научно-исследовательской деятельности учреждения.

Ключевые слова: Национальная академия педагогических наук Украины; научно-методическое обеспечение образования; научные исследования, модернизация образования; реформирование образовательной сферы; информационно-аналитическое сопровождение образования.

UDC 026:37(477.411)SSPLU

Seletskiyi A. National Academy of Educational Sciences of Ukraine in the scientific and methodological support of the educational sphere // New Collegium. 2020. No. 1. P. 15–21.

The main objective, strategic priorities and ways of fulfilling the tasks and functions of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on the scientific and methodological support of modernization and development of the education system of Ukraine in the conditions of European integration and world globalization are highlighted. The quantitative and qualitative indicators of the final scientific production, formed by the results of the research activity of the institution, are analyzed. The basic directions of activity of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on theoretical and methodological support of the development of the educational system and its comprehensive scientific support are revealed; coordination, organization and implementation of the basic and applied scientific research, as well as innovative scientific and technical (experimental) developments in the field of education, pedagogy and psychology, in particular, the study of global trends in the development of education, pedagogical and psychological theory and practice, conducting content analysis, state standards of education in foreign countries, assessing the quality of education in general and other educational institutions of Ukraine and abroad; providing scientific, methodological and advisory support on educational matters to public authorities; conducting an independent scientific examination of sectoral projects of projected and program documents, educational and methodical literature; participation in the development of teaching methods, educational standards, standard educational programs, textbooks; establishing cooperation with scientific and educational institutions of foreign countries, international organizations and funds on education; preparation and certification of scientific, scientific and pedagogical personnel of higher qualification; educational and publishing activities, etc.

Key words: National Academy of Educational Sciences of Ukraine; scientific and methodological support of education; scientific research; modernization of education; reformation of the educational sphere; informational and analytical support of education.

УДК 37.08.1 (091)

Пазиніч С., Пономарьов О., Черемський М. Чикагська школа Джона Дьюї // Новий колегиум. 2020. №1. С. 22–31.

Присвячено видатному американському педагогу-гуманісту, філософу та психологу Джону Дьюї. Педагог є засновником легендарної Чикагської школи з органічним методом навчання. Велику увагу Дьюї приділяв вивченню внутрішніх імпульсів та потягів дитини, які вважав природними ресурсами її активного розвитку. Тому учні здобували знання на основі своїх інтересів і захоплень. У школі діти грали, експериментували, винаходили, завдяки чому вони не лише пізнавали світ в усій його красі, але й творили та оволодівали необхідними для життя уміннями та навичками.

Ключові слова: дитина; імпульси; інстинкти; захоплення; досвід; дослідження; драматизація; органічний метод навчання.

УДК 37.08.1(091)

Пазинич С., Пономарёв А., Черемской М. Чикагская школа Джона Дьюи // Новый коллегиум. 2020. №1. С. 22–31.

Посвящено выдающемуся американскому педагогу-гуманисту, философу и психологу Джону Дьюи. Педагог является основателем легендарной Чикагской школы с органичным методом обучения. Большое внимание Дьюи уделял изучению внутренних импульсов и влечений ребёнка, которые считал природными ресурсами его активного развития. Поэтому ученики приобретали знания на основе своих интересов и увлечений. В школе дети играли, экспериментировали, изобретали, благодаря чему они не только познавали мир во всей его красоте, но и творили, а также овладевали необходимыми для жизни умениями и навыками.

Ключевые слова: ребёнок; импульсы; инстинкты; увлечения; опыт; исследование; драматизация; органичный метод обучения.

UDC 37.08.1(091)

Pazynich S., Ponomaryov O., Cheremsky M. John Dewey and his Chicago's School // New Collegium. 2020. No. 1. P. 22–31.

John Dewey are distinguished educationalist, philosopher and psychologist. Dewey founded legendary Chicago's school with organic method education. Dewey explored children's inner impulses and attractions, which are natural resources active growth of child. Therefore pupils acquired knowledges on base own interests and passions. In school children played, experiments, invented. Thanks to such education pupils get to knows world in all beauty, creates, masters abilities and habits, which are necessary for life. In contrast to other schools, where education accomplished under dictation of teacher and pupils only learned by rote knowledges, in Dewey's school the children not receive knowledges passive, but by means own research work, which they realized in special school laboratories. Thanks to such approach the pupils consciously masters knowledges, involving own thought, feelings and fantasy.

In Dewey's school the pupils studied knowledges in close connection with real life, mastering different skills and habits. The children by means of history, geography, biology, chemistry, mathematics, geometry,

physics, art and other knowledges learned of agriculture, cookery, carpentry, weaving. In Dewey's school important place take up the dramatization. By means dramatization the pupils cognized the world around and inner world. The children visited museums, libraries, exhibitions for studding history, culture and traditions of American nation. The different excursions, marches, cruises and trips assisted expansion horizon of pupil. So Dewey's school educated free, independent, creative, comprehensive personality.

John Dewey are author such books as "My Pedagogic Creed" (1897), "The School and Society" (1899), "The Child and the Curriculum" (1902), "How We Think" (1910), "Democracy and Education" (1916), "Experience and Nature" (1925), "Individualism Old and New" (1930), "Philosophy and Civilization" (1931), "Art as Experience" (1934), "Experience and Education" (1938), "Freedom and Culture" (1939). This books are actual for Ukrainian education. They teaches as how we must treat to child and his spiritual life.

Key words: Child, impulses, instincts, passions, experience, research, dramatization, organic method of education.

Організація та управління

УДК 001.89-051(477.54)"19/20":378

Таймасов Ю., Зуб О. Науковець, педагог, керівник // Новий Коллегіум. 2020. №1. С. 32–35.

Присвячено опису наукового доробку доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України, проректора з наукової роботи Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди Юрія Дмитровича Бойчука. Професор Ю. Д. Бойчук — добре відомий вчений-педагог у галузі педагогіки здоров'я. У цій царині педагогічної науки інтереси Юрія Дмитровича пов'язані з обґрунтуванням теоретико-методологічних засад педагогіки здоров'я; визначенням наукових підходів до створення здоров'яорієнтованого освітнього середовища; розробкою і використанням здоров'язбережувальних педагогічних технологій; діагностикою стану здоров'я учасників освітнього процесу; валеологічним супроводом процесів інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах загальноосвітньої школи.

Наукова школа з розробки теорії і методики професійної підготовки фахівців до здоров'язбережувальної діяльності, яку створив Ю. Д. Бойчук, здобула визнання серед наукової спільноти всієї України. Ю. Д. Бойчук є одним із координаторів співробітництва науковців і практиків з питань організації професійної підготовки та перепідготовки вчителя основ здоров'я в Україні.

Для Ю. Д. Бойчука притаманні висока освіченість, професіоналізм, принциповість та інтелігентність, відданість справі збереженню здоров'я підростаючого покоління.

Ключові слова: Ю.Д. Бойчук; науковець; педагог; педагогіка здоров'я; здоров'язбереження; учитель; керівник.

УДК 001.89-051(477.54)"19/20":378

Таймасов Ю., Зуб О. Учений, педагог, керівник // Новий Коллегіум. 2020. №1. С. 32–35.

Посвящено научным работкам доктора педагогических наук, профессора, член-корреспондента НАПН Украины, проректора по научной работы Харьковского национального университета имени Г. С. Сковороды Юрия Дмитриевича Бойчука. Профессор Ю. Д. Бойчук — хорошо известный ученый-педагог в области педагогики здоровья.

В этой сфере педагогической науки интересы Юрия Дмитриевича связаны с обоснованием теоретико-методологических принципов педагогики здоровья; определением научных подходов к созданию здоровьесберегающей образовательной среды; разработкой и использованием здоровьесберегающих педагогических технологий; диагностикой состояния здоровья участников образовательного процесса; валеологическим сопровождением процессов инклюзивного обучения детей с ограниченными возможностями здоровья в условиях общеобразовательной школы.

Научная школа по разработке теории и методики профессиональной подготовки специалистов к здоровьесберегающей деятельности, которую создал Ю. Д. Бойчук, получила признание среди научного сообщества всей Украины. Ю. Д. Бойчук является одним из координаторов сотрудничества ученых и практиков по вопросам организации профессиональной подготовки и переподготовки учителя основ здоровья в Украине.

Для Ю. Д. Бойчука присущи высокая образованность, профессионализм, принципиальность и интеллигентность, преданность делу сохранения здоровья подрастающего поколения.

Ключевые слова: Ю.Д. Бойчук; ученый; педагог; педагогика здоровья; здоровьесбережение; учитель; руководитель.

UDC 001.89-051(477.54)"19/20":378

Taimasov Yu., Zub O. Scientist, Teacher, Manager // New Collegium. 2020. No.1. P. 32–35.

The article is devoted to the description of scientific work of Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Vice-Rector for Scientific Work of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University Yuriy Dmytrovych Boychuk. Professor Yu. D. Boychuk is a well-known scientist-educator in the field of health pedagogy. In this area of pedagogical science, the interests of Yuriy Dmytrovich are connected with the substantiation of theoretical and pedagogy of health methodological principles; identifying scientific approaches to creating a health-oriented educational environment; development and using health-saving pedagogical technologies; diagnostics of participants' health status in the educational process; valeological support of inclusive education processes for children with disabilities in general education.

The Scientific School for the Development of Theory and Methods of Professional Training of Health Professionals, created by Yu. D. Boychuk, was recognized by the scientific community of all Ukraine. Yu. D. Boychuk is one of the co-ordinators of cooperation of scientists and practitioners on the organization

of vocational training and retraining of health teachers in Ukraine.

Yu. D. Boychuk has a high level of education, professionalism, adherence to principles and intelligence, dedication to maintaining the health of the younger generation.

Key words: Yu. D. Boychuk; scientist; teacher; pedagogy of health; health saving; teacher; manager.

УДК 378.147.88

Панченко С., Приходько С., Каменев О., Лапко А., Василега Л., Терещенко Ю. Перспективи розвитку дуальної освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 36–47.

Розглянуто та проаналізовано проблеми практичної підготовки інженерно-технічних фахівців для залізничного транспорту. Опрацьовано варіанти реалізації дуальної технології освітньої діяльності в закладах вищої освіти транспортного профілю. Запропоновано і обґрунтовано основні заходи зацікавлених сторін щодо реалізації дуальних форм здобуття вищої освіти в сфері залізничного транспорту за участю навчальних закладів, роботодавців та студентів.

Ключові слова: дуальна освіта; залізничний транспорт; практична підготовка; організація роботодавців.

УДК 378.147.88

Панченко С., Приходько С., Каменев А., Лапко А., Василега Л., Терещенко Ю. Перспективы развития дуального образования при подготовке высококвалифицированных специалистов железнодорожного транспорта // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 36–47.

Рассмотрены и проанализированы проблемы практической подготовки инженерно-технических специалистов для железнодорожного транспорта. Проработаны варианты реализации дуальной технологии образовательной деятельности в заведениях высшего образования транспортного профиля. Предложены и обоснованы основные мероприятия заинтересованных сторон при реализации дуальных форм получения высшего образования в сфере железнодорожного транспорта с участием учебных заведений, работодателей и студентов.

Ключевые слова: дуальное образование; железнодорожный транспорт; практическая подготовка; организация работодателей

UDC 378.147.88

Panchenko S., Prykhodko S., Kameniev O., Lapko A., Vasyleha L., Tereshchenko Y. Prospects for the development of dual education in the preparation of highly qualified specialists in railway transport // New Collegium. 2020. No.1. P. 36–47.

The article considers the main problems and prospects of introducing dual training technologies in higher education institutions that specialize in the preparation of bachelors and masters for the needs of railway transport. During the study, the main problems that impede the quality training of highly qualified specialists for the transport industry are analyzed. It is established that the use of dual education can become the main set of meas-

ures that can reduce the gap between the theoretical and practical components of educational programs. The basic possibilities for the phased implementation of dual technologies in the educational process are examined using the example of the Ukrainian State University of Railway Transport. It has been established that the main reserves for the allocation of the budget of the academic load for the implementation of these technologies are independent work of students, course and diploma design, as well as a laboratory workshop in special disciplines. Depending on the subject area of training specialists in dual technology, two main technologies of dual training are proposed as part of the implementation of individual educational paths — project-dual and operational-dual. Based on the example of phased preparation of a bachelor and then a master in the specialty "Automation and Computer-Integrated Technologies", a diagram of a gradual increase in the volume of industrial training of students, from the first to the final courses, is proposed. Finally, the main organizational measures that the stakeholders of the dual process have to carry out in order to properly implement this form of training in the educational process of transport educational institutions are developed and proposed. As a result of their implementation, a substantial increase in the level of professional adaptation of graduates during subsequent labor activities within the framework of acquired specialties and qualifications is expected.

Key words: dual education; railway transport; practical training; organization of employers.

УДК 37.091

Нешко С., Близнюк Л. Організація навчального процесу з урахуванням новітніх тенденцій // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 48–50.

Розглядаються питання організації самостійного навчання та організації самопідготовки студента. Продемонстровано впровадження у навчальний процес інтерактивних засобів. Доведено, що новітні технології, задіяні у навчальному процесі, слугують важливою мотивацією для саморозвитку та самоосвіти як викладача, так і студента.

Ключові слова: самоорганізація студента; самоконтроль; новітні технології; інтерактив; навчальний план.

УДК 37.091

Нешко С., Близнюк Л. Организация учебного процесса с учетом новейших тенденций // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 48–50.

Рассматриваются вопросы организации самостоятельного обучения и организации самоподготовки студента. Продемонстрировано внедрение в учебный процесс интерактивных средств. Доказано, что новейшие технологии, задействованные в учебном процессе, служат важной мотивацией для саморазвития и самообразования как преподавателя, так и студента.

Ключевые слова: самоорганизация студента; самоконтроль; новейшие технологи; интерактив; учебный план.

UDC 37.091

Neshko S., Bliznyuk L. New trends in educational process organization // New Collegium. 2020. No.1. P. 48–50.

The article deals with the organization of independent training and self-education of students. The self-study organization mechanism for each student is an infinite space to organize student's self-preparation which can vary from the list of references for additional study to the presentation of material with notes, questions to self-control, interactive tests, the use of Internet platforms, and the like. It demonstrates the introduction of interactive means into educational process. Teaching English as a foreign language requires modern educational methods. It is proved that advanced technologies involved in the educational process serve as an important motivation for self-development and self-education of both teachers and students. Such fact can be explained by the fact that teacher & student combination is considered the best approach for getting results. Traditionally the mechanism of student work such as self-organization has opened new spaces for educational activities. The offered education system should be defined as "Play and Learn". The task of the teacher is not only to teach the language but also to educate a competitive member of the society. It has been proved that combining of classical teaching and interactive teaching generates a new and more effective model of studying process. The main idea of the article is to show that not only the classical teaching method but also the learning environment plays an important role.

Having analyzed new approaches of educational methods, the authors conclude that there is no universal way to organize the educational process. It, like the curriculum, will always change with each new generation. A teacher who seeks to gain authority among students and impart their knowledge should teach students to love the subject and arouse the interest. The adaptation to the latest trends to master the latest technologies is essential.

Key words: self-organization of students; self-control; new technologies; interactive means; curriculum.

УДК 796:379.8.092

Маракушин А., Мкртчян О. Деякі аспекти фізкультурно-оздоровчої та рекреаційно-дозвільної діяльності студентів // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 51–53.

Розглядаються актуальні проблеми використання різних засобів фізкультурно-оздоровчо-рекреаційного не примусового дозвілля, фізичного виховання, спорту, туризму; важливість питання раціонального використання студентами вільного часу, формування вміння обирати цікаві форми дозвілля, наповнювати його корисним змістом.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровча діяльність; рекреація; здоровий спосіб життя, дозвілля.

УДК 796:379.8.092

Маракушин А., Мкртчян О. Некоторые аспекты физкультурно-оздоровительной и рекреационно-досуговой деятельности студентов // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 51–53.

Рассматриваются актуальные проблемы использования различных средств физкультурно-оздоровительно-рекреационного не принудительного досуга, физического воспитания, спорта, туризма; важность вопроса рационального использования студентами

свободного времени, формирование умения выбирать интересные формы досуга, наполнять его полезным содержанием.

Ключевые слова: физкультурно-оздоровительная деятельность; рекреация; здоровый образ жизни, досуга.

УДК 796:379.8.092

Marakushyn A., Mkrtychian O. Some aspects of students' physical education and sanitary activities // New Collegium. 2020. No.1. P. 51–53.

The article discusses the actual problems of using various ways of physical education, sanitary and recreational leisure activities, sports, tourism; the importance of the rationalization the spare time by students, the formation of the ability to choose interesting and useful types of leisure.

Physical development starts from the very childhood, it develops both during classes (physical training minutes during lessons, games and exercises at breaks and in the extended day mode), and at lessons of physical education and some others, at breaks, during walks, socially useful work, in play activities, while organizing leisure.

Being active in physical education and sanitary activities is a prerequisite for the harmonious development of student youth, which acquires the qualities of purposeful influence on a particular person according to his needs, interests, abilities. The main directions of active education and sanitary activities were defined. They included: implementing democratic types of physical activity into student's leisure, increasing advertisements concerning conducting a healthy lifestyle by the mass media, implementing services of animators, new technologies in the work of objects in the field of leisure and recreation, development of alternative forms and types of active leisure, increasing attention to national traditions in the field of physical education and sanitary activities.

Key words: physical education and sanitary activities; recreation; healthy lifestyle, leisure.

Методологія освіти

УДК 378.1;574.24

Юрченко В., Дашева С., Шилін В. Особливості спрямування та розвитку наукових досліджень кафедри безпеки життєдіяльності та інженерної екології ХНУБА // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 54–59.

Розглянуто основні особливості спрямування наукових досліджень та розвитку кафедри екології в будівельному університеті. Наведено огляди найперспективніших наукових робіт кафедри в області підвищення екологічної безпеки природних середовищ та в області вирішення екологічних проблем будівельної індустрії й міської забудови.

Ключові слова: наукові дослідження; екологічна безпека; середовища біосфери; будівельна індустрія; дрібнодисперсний пил; відеоекологія малих архітектурних форм.

UDC 378.1;574.24

Urchenko V., Dansheva S., Shilin V. Features of direct and advanced development of science of the

Department of Life Safety and Engineering Ecology at Kharkiv State University of Civil Engineering and Architecture // New Collegium. 2020. No.1. P. 54–59.

The global environmental crisis in the mid-twentieth century caused the rapid development of applied fields of ecology, including the doctrine of the environmental security. Its nature protection part was mainly provided by technical solutions. This facilitated the opening of the departments of ecology in technical schools and the greening of their specific areas of engineering. The Department of Life Safety and Engineering Ecology at Kharkiv State University of Civil Engineering and Architecture scientifically masters and develops not only the monitoring of technogenically loaded ecosystems, but also the search for technical solutions that reduce this load. The main directions of its work are: ecological safety of biosphere environments and life safety in them; environmental problems of the construction industry, urban development and urban economy, greening of urban development.

The most successful and implemented scientific works include the identification of environmental hazards of atmospheric air pollution by the emission of fine particulate organic particles (which are pathogens, allergens and a mediated source of greenhouse gases), the development of technology to protect from them. It has been experimentally proved that ionization reduces the concentration of fine particulate organic particles in atmospheric air to the normatively acceptable level.

The most interesting works of another direction include the solution of environmental problems of the sewer systems operation and the video ecology of small architectural forms of this technical field. Installations of degassers for purification of gaseous emissions from sewage networks at locations among residential buildings, parks and recreational zones, in areas of the city with historical development created acute visual discomfort — video pollution. Design proposals for design solutions to improve the video ecological characteristics of degassing installations and harmonize them with the environment have been developed.

Key words: scientific research; environmental safety; environment of the biosphere; construction industry; fine dust; video ecology of small architectural forms.

УДК 373.5.091.31-059.2

Дорошко І., Малихіна О., Туріщева Л. Прийоми з активізації пізнавальної активності старшокласників у груповій роботі // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 60–64.

Представлено аналіз психолого-педагогічних досліджень за темою. Виявлено місце групової роботи серед інших форм організації навчальної діяльності. Проаналізовано один з прийомів («проходження лабіринту») групової роботи старшокласників на уроках хімії.

Ключові слова: пізнавальна активність; групова робота; прийоми групової роботи; старшокласники; «проходження лабіринту».

UDC 373.5.091.31-059.2

Dorozhko I., Malykhina O., Turishcheva L. Techniques used for the activation of cognitive activities in senior pupils involved in the team working // New Collegium. 2020. №1. P. 60–64.

The team form of learning activities appeared as an alternative to the available traditional forms of teaching. Psychological and pedagogical research data show that team learning activities contribute to the activation and effectiveness of the teaching of schoolchildren, rearing humane interrelations between them, self-reliance, ability of pitching and espousing the standpoint of their own and also listening to the opinion of their comrades, rearing the dialoging culture, responsibility for the results of their work. Therefore, team learning activities is the form of learning organization for the small teams of students that are united by the common learning goal with the intermediate management of the teacher cooperating with them.

Analyzing the available forms and methods of work used by the teachers in their activities we drew a conclusion on the insufficient amount of techniques that contribute to the activation of mental activities in pupils. For this purpose we developed “the labyrinth” that allows the team of students to pass through it. The “labyrinth” permits the solution of a number of problems with intricate moves and the students are supposed to manage the situation. “The labyrinth” developed by us consists of many problems that include in their turn the microproblems.

The obtained results allowed us to define the following peculiarities of use of the “labyrinth” as a team working technique:

- Aspiration for the information exchange;
- Positive emotionality during the fulfillment of all the tasks;
- Mutual assistance during the discussion;
- Cooperation;
- some students felt the need for the explanation of the problem solution procedure to other students;
- Aspiration for the self-assertion.

Key words: cognitive activity, team working, team working techniques, senior pupils, and “passing through the labyrinth”.

УДК 372.862.531

Левашова Ю., Косенко Н. Лебедева О., Коваленко А. Особливості викладання природничих дисциплін іноземним студентам Новий Колегіум. 2020. №1. С. 65–68.

Присвячено питанням викладання предметів циклу природничих дисциплін для іноземних студентів різних спеціальностей. Зосереджено увагу на особливостях побудови занять, структурі навчальних курсів, методах і прийомах викладання дисциплін. Указано на труднощі, які виникають під час викладання цих предметів іноземним студентам. Підкреслено важливість міждисциплінарних зв'язків, а також запропоновано способи раціонального опрацювання теоретичного матеріалу іноземними студентами.

Ключові слова: навчальні заняття; природничі дисципліни; адаптація; системний підхід.

УДК 372.862.531

Левашова Ю., Косенко Н. Лебедева Е., Коваленко А. Особенности преподавания естественных дисциплин иностранным студентам // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 65–68.

Рассматривается преподавание предметов цикла

естественнонаучных дисциплин для иностранных студентов разных специальностей. Сосредоточено внимание на особенностях построения занятий, структуре учебных курсов, методах и приемах преподавания дисциплин. Указано на трудности, которые возникают во время преподавания этих предметов иностранным студентам. Подчеркнута важность междисциплинарных связей, а также предложены способы рациональной обработки теоретического материала иностранными студентами.

Ключевые слова: учебные занятия; естественные дисциплины; адаптация; системный подход.

UDC 372.862.531

Levashova Y., Kosenko N., Lebedeva E., Kovalenko A. Features of teaching natural disciplines for foreign students // New Collegium. 2020. No.1. P. 65–68.

The article is devoted to questions of teaching subjects of the cycle of natural sciences for foreign students of different specialties. The focus is on the peculiarities of constructing classes, the structure of training courses, methods and techniques of teaching disciplines. The difficulty that arises when teaching these subjects to foreign students is indicated. The importance of interdisciplinary connections is emphasized, as well as methods of rational processing of theoretical material by foreign students are offered. A key aspect that helps students to learn materials is revealed. The stage of student adaptation is a complex multifactorial phenomenon, which is studied by representatives of many branches of science. There are different types of adaptations: biological, psychological, psychological, socio-psychological, social, socio-pedagogical, professional, etc. If students undergo an adaptive phase quickly, learning is more effective. In the preparation of foreign students there are such approaches: systemic, personal-activity and integrative. The system approach is a method of study, in which the subject of study is considered as a system. The main properties of the system include the existence of links between its constituent elements, hierarchical construction, integrity, etc. The modern methods of teaching natural sciences have been analyzed, and it has been found that effective interaction between teachers of Ukrainian higher education and foreign students should be based on the principles of tolerance, mutual assistance and the use of the most modern teaching methods of natural sciences.

Key words: training sessions; natural sciences; adaptation; system approach.

УДК 811.161.1'243'38:378.147

Лагута Т., Вержанська О. Методи подолання комунікативних труднощів // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 69–72.

Робота присвячена вивченню феномена «комунікативна недостатність». Наявність ідентичних понять, складність і різноманіття цього явища, мінливість його причин, викликають в той же час інтерес вчених і поділ поглядів на це явище. Актуальність дослідження полягає в тому, щоб вивчити способи оптимізації спілкування в міжкультурному взаємодії. Вивчаються джерела комунікативної невдачі можуть, якими можуть бути різні частини комунікативного тексту: слово, висловлювання мовного продукту,

набір мовних продуктів. Велику роль у виникненні комунікативних збоїв можуть відігравати відмінності в організації мовного тезауруса комунікантів. Неспроможність зв'язку може виникати на різних рівнях розуміння процесу, від морфологічного та синтаксичного аналізу до розуміння та практичного спілкування співрозмовника. Численні збої в спілкуванні пов'язані з різними етапами вербалізації, насамперед, до етапу плану, якщо він не відповідає ситуаційному контексту. Особливо психосоціолінгвістичні комуніканти можуть також викликати збої зв'язку.

Ключові слова: комунікативні труднощі, міжкультурні компетенції, процес спілкування.

УДК 811.161.1'243'38:378.147

Лагута Т., Вержанская О. Методы преодоления коммуникативных трудностей // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 69–72.

Работа посвящена изучению феномена «коммуникативная недостаточность». Наличие идентичных понятий, сложность и многообразие этого явления, изменчивость его причин, вызывают в то же время интерес ученых и разделение взглядов на это явление. Актуальность исследования заключается в том, чтобы изучить способы оптимизации общения в межкультурном взаимодействии.

Ключевые слова: коммуникативные трудности, межкультурные компетенции, процесс общения.

UDC 811.161.1'243'38:378.147

Laguta T., Verzhanskaya O. Methods for overcoming communication difficulties // New Collegium. 2020. No. 1. P. 69–72.

The work is dedicated to the study of the phenomenon of "communicative failure." The presence of identical concepts, complexity and diversity of this phenomenon, the variability of its causes, cause at the same time the interest of scientists and division of views on this phenomenon. The relevance of the study is to explore the means to optimize communication in a cross-cultural interaction.

Key words: communicative failure, cross-cultural competence, communication process.

Літопис

УДК 331.548-053.6(09)

Пономарьова Н. Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 73–85.

Проаналізовано основні етапи розвитку та становлення системи професійної орієнтації в Україні. Розглянуто особливості становлення світового ринку праці у відповідності до європейської історичної періодизації. Схарактеризовано витоки системи професійної орієнтації, доіндустріальний, індустріальний, післяіндустріальний етапи становлення системи професійної орієнтації у світі. Наведено хронологію розвитку системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі у період з початку 20-х років XIX ст. до сьогодні. Обґрунтовано необхідність розробки якісно нового підходу до професійної

орієнтації молоді до підготовки в сучасних умовах з огляду на докорінні зміни на ринку праці та загальні особливості розвитку суспільства.

Ключові слова: професійна орієнтація молоді; витоки профорієнтації; доіндустріальний етап; індустріальний етап; післяіндустріальний етап; система професійної орієнтації в Україні.

УДК 331.548-053.6(09)

Пономарева Н. Этапы становления системы профессиональной ориентации в Украине в аспектно-исторической ретроспективе // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 73–85.

Проанализированы основные этапы развития и становления системы профессиональной ориентации в Украине. Рассмотрены особенности становления мирового рынка труда в соответствии с европейской исторической периодизацией. Охарактеризованы истоки системы профессиональной ориентации, доиндустриальный, индустриальный, постиндустриальный этапы становления системы профессиональной ориентации в мире. Приведена хронология развития системы профессиональной ориентации в Украине в аспектно-исторической ретроспективе в период с начала 20-х годов XIX в. до сих пор. Обоснована необходимость разработки качественно нового подхода к профессиональной ориентации молодежи к подготовке в современных условиях с учетом коренных изменений на рынке труда и общих особенностей развития общества.

Ключевые слова: профессиональная ориентация молодежи; истоки профориентации; доиндустриальный этап; индустриальный этап; постиндустриальный этап; система профессиональной ориентации в Украине.

УДК 331.548-053.6(09)

Ponomariova N. Stages of the formation of the career guidance system in the aspectual-historical retrospective review in Ukraine // New Collegium. 2020. No.1. P. 73–85.

The main stages of becoming and evolution of the system of career guidance in Ukraine are analyzed in the article. The features of formation of the world labor market in accordance with the European historical periodization are considered. The prerequisites for the formation of a career guidance system determine the social, economic, political, cultural and value and other features of a particular stage of development of society, and, accordingly, the labor market in society on the issue of employment, the use of workers in social production. The origins of the career guidance system, pre-industrial, industrial, post-industrial stages of becoming a career guidance system in the world are characterized. The chronology of the development of the career guidance system in Ukraine in the aspect-historical retrospective for five periods is presented. The beginning of the 20's — the end of the 30's of the XX century — period of origin and formation of the system of career guidance in Ukraine (Ukraine within the USSR), search of forms and methods of career guidance, accumulation of experimental and practical material. The end of the 30s — 50s of the XX century — the period of episodic functioning of the career guidance system, the development of labor education, the small participation of scientists and specialists in career guidance of young

people. The beginning of the 60's — 80's — formation of the system of labor training, active search for solving the problems of career guidance, increased attention of state institutions to the career guidance of young people, organization in the USSR of the All-Union career guidance system. 1984 — 1990 — formation of theoretical and organizational and methodological support for the development of the state service of career guidance in Ukraine (within the USSR). From 1990 to the present day the transformation of the "Soviet" system of career guidance, active scientific search for new forms and methods of career guidance in connection with new socio-economic conditions, reformation of the education system in the direction of profiling the secondary school. The necessity of developing a qualitatively new approach to the career guidance of young people in modern conditions is grounded in view of the radical changes in the labor market and the general features of social development.

Key words: career guidance of young people; origins of career guidance; pre-industrial stage; industrial stage; post-industrial stage; system of career guidance in Ukraine.

УДК 37(092)

Штефан Л. Наукові школи кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки // Новий Коллегиум. 2020. №1. С. 86–90.

Проаналізовано діяльність наукових шкіл кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Наголошено на тому, що кафедра має 6 наукових шкіл. Схарактеризовано основні напрями діяльності наукових шкіл професорів Попової Л. Д., Троцько А. В., Штефан Л. А., Друганової О. М., Ворожбит-Горбатюк В. В. та доцента Відченко А. Г. До основних напрямів діяльності наукових шкіл кафедри віднесено: теоретичні ідеї і досвід підготовки вчителів у навчальних закладах Англії та США; проблеми виховання та навчання студентів і учнів у вітчизняній педагогіці та школі у XVIII — XX ст.; проблеми сімейного виховання в історії педагогічної думки України в XIX — XX ст.; питання становлення й розвитку теорії та практики соціальної педагогіки як в Україні, так і в провідних країнах світу; питання підготовки соціально-педагогічних кадрів та стимулювання діяльності вчителя; проблеми дидактики середньої та вищої школи; питання діяльності соціально-педагогічних служб в Україні та деякі ін.

Ключові слова: кафедра; університет; наукова школа; дослідження.

УДК 37(092)

Штефан Л. А. Научные школы кафедры истории педагогики и сравнительной педагогики // Новый Коллегиум. 2020. №1. С. 86–90.

Проанализирована деятельность научных школ кафедры истории педагогики и сравнительной педагогики Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды. Отмечено, что кафедра имеет 6 научных школ. Схарактеризованы основные направления деятельности научных школ профессором Поповой Л. Д., Троцько А. В., Штефан Л. А., Друганова Е. Н., Ворожбит-Горбатюк В. В. и доцента Видченко А. Г. К основным направлениям

деятельности научных школ кафедры отнесены: теоретические идеи и опыт подготовки учителей в учебных заведениях Англии и США; проблемы воспитания и обучения студентов и учащихся в отечественной педагогике и школе в XVIII — XX вв.; проблемы семейного воспитания в истории педагогической мысли Украины в XIX — XX вв.; вопросы становления и развития теории и практики социальной педагогики как в Украине, так и в ведущих странах мира; вопросы подготовки социально-педагогических кадров и стимулирования деятельности учителя; проблемы дидактики средней и высшей школы; вопросы деятельности социально-педагогических служб в Украине и некоторые др.

Ключевые слова: кафедра; университет; научная школа; исследование.

UDC 37(092)

Shtefan L. Scientific schools of the department of history of pedagogy and comparative pedagogy // New Collegium. 2020. No.1. P. 86–90.

The article analyzes the activity of scientific schools of the Department of History of Pedagogy and Comparative Pedagogy of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. It is emphasized that the department has 6 scientific schools. The main directions of the activity of the scientific school of professors Popova L. D., Trotsko A.V., Stephan L. A., Druhanova O. M., Vorozhbit-Horbatyuk V. V. and associate professor Vidchenko A. H. have been defined. The main directions of the activity of the department's schools include: theoretical ideas and experience of teacher training in English and US educational institutions; problems of education and training of students and pupils in the native pedagogy and school in the XVIIIth – XXth centuries; training of music and pedagogical personnel in the history of the Ukrainian pedagogical thought of the XXth century; problems of family education in the history of the Ukrainian pedagogical thought in the XIXth — XXth centuries; questions of the formation and development of the theory and practice of social pedagogy both in Ukraine and in the leading countries of the world; issues of training social and pedagogical staff and stimulating teacher activity; problems of didactics of secondary and high school; issues of the content of social and pedagogical activity with children with special needs and organization of social and pedagogical activity with gifted children; problems of aesthetic preparation of students; questions of the activity of social and pedagogical services in Ukraine; formation and development of comparative pedagogy as a science in the world leading countries; issues of distance education organization in the world leading countries; peculiarities of stimulating teachers to organize professional activity in historical retrospect; issues of physical education of the young generation; features of the organization of social and pedagogical activity in the Kharkiv region; the organization of legal education for high school students of Great Britain in the second half of the XXth century; issues of training social and pedagogical staff in Ukraine and leading countries of the world; features of the assessment of pupils and students in the UK, Canada and some others.

Key words: department; university; scientific school; research.

УДК [373.31(410)]«18»

Мокроменко О. Фактори становлення елементарної освіти у Великій Британії XIX ст. // Новий Колегіум. 2020. №1. С. 91–95.

Визначено та проаналізовано фактори становлення елементарної освіти у Великій Британії XIX ст. Встановлено вплив факторів на процес становлення елементарної освіти у Великій Британії XIX ст.

Ключові слова: фактори; елементарна освіта; розвиток; становлення; Велика Британія.

УДК [373.31(410)]«18»

Мокроменко Е. Факторы становления элементарного образования в Великобритании XIX в. // Новый Коллегиум. 2020. №12. С. 91–95.

Определены и проанализированы факторы становления элементарного образования в Великобритании XIX в. Определено влияние факторов на процесс становления и развития элементарного образования в Великобритании XIX в.

Ключевые слова: факторы; элементарное образование; развитие; становление; Великобритания.

UDC [373.31(410)]«18»

Mokromenko O. Factors of elementary education development in Great Britain in the 19th century // New Collegium. 2020. No.1. P. 91–95.

The article investigates the issue of the theory and practice of the elementary education development in Great Britain of the 19th century. The article deals with the factors of elementary education development in Great Britain in the 19th century. The article defines the different approaches in the denoting the term such as elementary education according to considered prerequisites having influence on elementary education development in Great Britain during the 19th century.

The complex approach in the investigation of prerequisites influenced on elementary education development in Great Britain during the 19th century has been chosen.

The article studies the group of factors influenced on the formation process of the idea of education, cultural and education evolution. Social and political factors of the elementary education development in Great Britain in the 19th century have been analyzed. Cultural and education factors of the elementary education development in Great Britain in the 19th century have been considered. Social and political, cultural and education factors have been analyzed in the article. It has been proved that groups of factors of elementary education development in Great Britain in the 19th century are investigated separately in the publications of British and Western European scientists.

The contribution of factors made for the formation process and elementary education development in Great Britain in the 19th century has been investigated.

It has been concluded that the article studies elementary education considering social, public, political reforms, peculiarities of economical development, development of science, culture in the country influenced on the defining the elementary education ideals, curriculum, tasks, goals, teaching methods and ways in Great Britain during the 19th century.

Key words: prerequisites; elementary education; formation process; development; Great Britain.

ПРАВИЛА оформлення статей в науково-інформаційному журналі «Новий Колегіум»

Науково-інформаційний журнал «Новий Колегіум» приймає до друку написані спеціально для нього оригінальні рукописи, які раніше ніде не друкувались.

Наукова стаття повинна бути структурована та обов'язковими елементами її мають бути:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій і виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми в даній області;
- формулювання цілей та завдань дослідження;
- виклад основного матеріалу досліджень з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку;
- список літератури.

Статті мають бути виконані в редакторі Microsoft Word. Формат сторінки — А4 (210×297 мм), поля: верхнє, нижнє, лівє, правє — 20 мм. Основний шрифт Times New Roman, кегль основного тексту — 14 пунктів, міжрядковий інтервал — полуторний, абзацний відступ — 1,25 см. Обсяг рукопису — від 5 до 12 сторінок. Мови: українська, англійська, російська.

Рисунки та таблиці (чорно-білі, контрастні) розміщуються у тексті після першого посилання у вигляді окремих об'єктів і нумерують арабськими цифрами наскрізною нумерацією.

Рисунок має бути єдиним графічним об'єктом (згрупованим). Після рисунків та таблиць необхідно вказати джерело ([1, с. 34], розробка автора; складено автором на основі [2, с. 45; 3, с. 76] і т. ін.). Ілюстрації необхідно нумерувати, вони повинні мати назву, яку вказують поза згрупованого графічного об'єкта (наприклад, Рис. 5. Система технічної освіти Великої Британії. Джерело: Post-16 Skills Plan (July 2016) [6; 10, с. 50]).

Список літератури містить опубліковані джерела, на які є посилання в тексті, укладені у квадратні дужки, наприклад [3, с. 35; 8, с. 56-59].

Список літератури оформляється відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» та ДСТУ 3582:2013

«Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»:

Література

Макаренко А. С. Педагогическая поэма. Харьков : Прапор, 1979. 628 с.

Леу С. О. Особливості стандартизації в системі професійної освіти і навчання Великої Британії : методичні рекомендації. Київ, 2018. 56 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/713225/>.

Державна цільова науково-технічна програма «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010 — 2014 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2009 р. № 1231 // Офіційний вісник України. 2009. № 90. Ст. 3043. С. 7–67.

Таланчук П., Малишев В., Липова Л. Освіта ХХІ століття. Самовизначення особистості в контексті інтеграції України до Європейського інтелектуального простору // Освіта регіону: Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 3. С. 206–213.

Никифоров К.Г. Современные проблемы физики в программе подготовки магистра педагогического образования : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім І. Огієнка. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип.71. 72 с.

Methodological Bases for Study Nanotechnology in the General Physics Course of Higher Educational Institutions / O.M. Zavrazhna, L.V. Odnodvoretz, O.O. Pasko, A.I. Saltykova // Журнал нано- та електронної фізики. 2017. Т.9, № 5.

Анотація надається українською, російською та англійською мовами та включає: УДК, прізвища, ініціали авторів, назву статті, текст об'ємом 1800 знаків з ключовими словами (не більше 10 слів, а не словосполучень).

Разом із рукописом необхідно надати такі документи:

- рецензію, підписану доктором наук;
- відомості про авторів;
- відомості про наукового керівника, якщо автор не має наукового ступеню;
- електронний варіант рукопису, резюме та відомості про авторів.

Контакти редакції:

(057) 702-08-30, 093-688-43-30,

e-mail: newcollegium.journal@gmail.com.